A Bolsheviki és a világbéke

Leon Trotsky

Signature du Titulaire :

A BOLSHEVIKI
ÉS
A VILÁGBÉKE

AZ EURÓPAI SZOCIÁLDEMOKRÁCIA
TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉSE ÉS BIRÁLATA

Irta: LEON TROTZKY
BASKY LAJOS forditása

Nyomatott B. NEWMAN könyvnyomdájában.
207 East 10th Street, New York, N. Y.

TARTALOM:

ELŐSZÓ.

Az európai szociáldemokrácia gyöngeségeit ismertük a háboru előtt is. Nem egyszer mondottuk és irtuk, hogy az európai pártoknak nagy tagsága nem jelent egyuttal nagy erőt is; tömegeik, melyeket demonstrációkra mozgósitani tudnak, nem nyujtanak biztositékot arra, hogy a válságban megállják helyüket. Nem lepett meg bennünket, hogy a háboru kitörésekor az európai szociáldemokrata pártok, amikor a rideg valóság számadásra kényszeritette őket, egyszerüen bejelentették a csődöt. De éppen azért, mivel az események nem érték bennünket váratlanul, nem tudtunk volna olyan maró kritikát mondani az európai szociáldemokráciáról, mint Trotzky teszi azt ebben a könyvben a kiábrándulás keserüségével.

Megértjük ezt a keserüséget s igazságosnak tartjuk a kritikát, ha még oly szigoru volna is. Amint Lincoln mondotta, a családi

kötelékeken kivül a legszentebbek azok, melyek a világ munkásait füzik egybe. Nem jogos-e és nem érthető-e a keserü harag olyan szocialista pártok ellen, melyek e szent kötelékeket széttépték?

Azonban mi, szocialisták, fegyelmezni tudjuk indulatainkat. A keserüség érzetét a szivünkbe zárjuk, hogy agyunk ki tudja fürkészni az okozatoknak okait. És ameddig Trotzky elmegy az okok fürkészésében, vele tartunk s vele egyetértünk. Azonban amikor megáll, holott ugy érezzük, hogy nincs befejezve a felderitő ut, el kell tőle válnunk. Tovább megyünk, ha mindjárt csak egy előszó szük keretei közt is.

Mindannak, ami jogosan mondható a német szociáldemokrata párt magatartására, éppen az ellenkezője vonatkozik az olasz szocialista pártra. Az előbbi, mint Trotzky helyesen mondja, megtagadta dicső tradicióit. De az utóbbi nem tagadta meg. És hogy igazságosak legyünk: a német szociáldemokrácia is az utolsó percig tiltakozott a háboru ellen. És a tény mégis az, hogy a háboru bekövetkezett s egyaránt benne vannak a tradiciókat megtagadó német szocialisták is, a tradiciókat meg nem tagadó olasz szocialis-

ták is. Ha különösen szem előtt tartjuk, hogy az egyiknél a tradició megtagadás *csak a hadüzenet után történt,* a másiknál *még a hadüzenet után sem történt meg* és az eredmény mégis egy, nyilvánvaló, hogy az európai szocialista pártok csődjét valamely olyan okban kell keresnünk, mely magatartásuktól, elvtagadásuktól vagy elvhüségüktől teljesen független. Mi lehet ez az ok?

Az Internationale egy régi, bár számra nézve csekély pártja a világháboru kezdete előtt már egy vagy másfél évtizeddel megadta a választ erre a kérdésre. Az amerikai *Socialist Labor Party* kifejtette és az Internationle nemzetközi kongresszusain ujra meg ujra hangoztatta, hogy a szocialista és a munkásmozgalom sohasem tehet eleget nagy történelmi hivatásának, ha gazdasági szervezetei formáikban nem tartanak lépést az ipari fejlődéssel. Ha Európa iparilag fejlett országainak gazdasági munkásszervezetei szervezkedtek volna az iparágak alapján s ennélfogva a munka tömör, szilárd ipari hadseregét állithatták volna szembe kapitalista osztályaikkal, a háboru nem a nemzetek, hanem az elnyomó és az elnyomott osztályok közt indult volna meg.

A legszebb elv is csak szép álom marad, ha nincs megfelelő szervezet, mely azt valóra váltsa. És az európai munkások szervezetei nem voltak megfelelőek. Gyöngeségeiket későn vették észre. Azonban tanulnak, tanulni fognak, bár igen drága áron. És ha a munkások szervezeteiket ugy alkotják meg, hogy azok erőt jelentsenek, az erő bátorságot, férfiasságot és képességet fog önteni beléjük arra a harcra, mely ki fogja küzdeni a szocialista ipari társadalmat.

BASKY LAJOS.

A szerző előszava.

A termelés erői, melyeket a kapitalizmus kifejlesztett, tulnőtték a nemzet és az állam határait. A nemzeti állam, a jelenlegi politikai forma tulságosan kicsiny e termelő erők kiaknázására. Tehát gazdasági rendszerünknek irányzata az, hogy áttörjön az állam határain. Az egész földgömb, a föld s a tenger, felülete ugy, mint belseje egy nagy gazdasági mühelylyé vált, melynek különböző részei elválaszthatatlan kapcsolatban vannak egymással. Ez a kapitalizmusnak a munkája volt. De ennek a munkásnak az elvégzése a kapitalista államokat harcra vezette, hogy a világra kiható gazdasági rendszert alávessék az egyes országok burzsoáziája profitérdekeinek. Az imperializmus politikája mindenek felett azt bizonyitotta be, hogy a régi nemzeti államok, melyeket az 1789-1815-iki, az 1848-1859-iki, az 1864-1866-iki és az 1870-iki forradalmak és háboruk alapitottak meg, tul-

élték magukat és most türhetetlen akadályai a gazdasági fejlődésnek.

A jelenlegi háboru alapjában véve a termelés erőinek lázadása a nemzet és az állam politikai formája ellen. A nemzeti államnak, mint független gazdasági egységnek összeomlását jelenti.

A nemzetnek fen kell maradni tovább is, mint kulturális, ideologiai és pszichologiai ténynek, de a gazdasági alapot elveszitette lábai alól. A jelenlegi véres összeütközésről ugy beszélni, mint a nemzeti védelem munkájáról, vagy képmutatás vagy vakság. Ellenkezőleg, a háboru okjektiv jelentősége az, hogy a jelen nemzeti gazdasági központok összeomlottak s helyébe jön a világgazdászat. De a kormányok az imperializmus e problémáját nem az emberiség valamenynyi termelőjének értelmes, szervezett kooperációjával szándékoznak megoldani, hanem a világ gazdasági rendszerének kizsákmányolásával azon ország kapitalista osztálya által, amely győzni fog; amely országot ez a háboru nagyhatalomból világhatalommá változtat át.

A háboru a nemzeti állam bukását hirdeti. De ugyanakkor hirdeti a közgazdaság

kapitalista rendszerének a bukását is. A nemzeti állam segitségével a kapitalizmus forradalmasitotta a világ egész gazdasági rendszerét. Felosztotta az egész földet a nagyhatalmak oligarchái között, melyek körül mint bolygók csoportosulnak a kis nemzetek, melyek a nagyok versengéséből élnek. A világ gazdászatának további fejlődése kapitalista alapokon szakadatlan küzdelmet jelent a kapitalista kizsákmányolás ujabb és folyton ujabb mezőiért, melyet egy és ugyanazon forrásból, a földből kell megszerezni. A gazdasági versengést a militarizmus zászlaja alatt kiséri a rablás és pusztitás, mely megsérti az emberi gazdászat legelemibb elveit is. A világ termelése fellázad nem csupán a nemzeti és állami elhatárolások ellen, hanem a kapitalista gazdasági szervezet ellen is, mely most barbár szervezetlenséggé és khaosszá változott.

Az 1914-ik háboru a történelemben ismert legkolosszálisabb összeomlása egy gazdasági rendszernek, melyet elpusztitottak saját veleszületett ellenmondásai.

Mindazok a történelmi erők, melyeknek feladata volt, hogy vezéreljék a burzsoá

társadalmat, nevében beszéljenek és kizsákmányolják, a háboru által bejelentették történelmi csődjüket. Védelmezték a kapitalizmust, mint az emberi civilizáció rendszerét, és a katasztrófa, melyet az a rendszer szült, elsősorban is az ő *katasztrófájuk.* Az események első hullámai a nemzeti kormányzatokat és a hadseregeket azelőtt soha el nem ért magaslatokra emelték. A nemzetek egy percre köréjük sorakoztak. De annál borzalmasabb lesz a kormányzatok leomlása, amikor a népek, melyeket az ágyuk dörgése megsiketit, felismerik a jelenlegi események jelentőségét teljes igazságukban és borzalmukban.

A tömegek forradalmi reakciója annál hatalmasabb lesz, minél bőségesebb az áradat, melyet a történelem most rájuk zudit.

A kapitalizmus megteremtette az uj szocialista gazdasági rendszer anyagi feltételeit. Az imperializmus a kapitalista nemzeteket történelmi khaoszba vezette. Az 1914-iki háboru mutatja a khaoszból kivezető utat, erőszakosan unszolva a proletáriátust a forradalom utjára.

Európa gazdaságilag elmaradt országai számára a háboru sokkal régebbi törté-

nelmi eredetü problémákat tol előtérbe, — a demokrácia és a nemzeti egység problémáit. Nagy mértékben vonatkozik ez Oroszország, Ausztria-Magyarország és a Balkán félsziget népeire. De ezek a történelmileg megkésett kérdések, melyeket a mult örökségképpen adományozott a jelen korszaknak, nem változtatják meg az események alapvető jellegét. Nem a szerbek, lengyelek, románok vagy finnek nemzeti aspirációi mozgósitottak s vetettek a harcmezőkre huszonötmillió katonát, hanem a nagyhatalmak burzsoáziáinak imperialista érdekei. Az imperializmus az, mely teljesen feldöntötte az európai *status quo-t*, mely negyvenöt évig állott fön és felvetette ismét a régi kérdéseket, melyeknek megoldására a burzsoá forradalom képtelennek bizonyult.

De a jelen korszakban teljes képtelenség e kérdéseknek önmagukban való tárgyalása. Nincs semmiféle önálló jellegük. A Balkán félszigeten el sem lehet képzelni a nemzeti élet viszonyainak és a gazdasági fejlődésnek megteremtését, ha a cárizmus és Ausztria-Magyarország fenmarad. A cárizmus most elengedhetetlen hadi tartálya Franciaország financiális imperializ-

musának és Anglia konzervativ gyarmathatalmának. Ausztria-Magyarország pedig főtámasza Németország imperializmusának. A szerb nemzeti terroristáknak és a Habsburgok politikai rendőrségének családi viszályából keletkezve, a háboru csakhamar feltárta igazi alapvető jellegét, — az élet-halál harcot Németország és Anglia között. Amig az ostobák és a képmutatók a nemzeti szabadság és függetlenség védelméről fecsegnek, a német-angol háboru valójában egyrészt India és Egyiptom népei imperialista kizsákmányolásának szabadságáért, másrészt a föld népeinek imperialista felosztásáért folyik.

Németország kapitalista fejlődését nemzeti alapon kezdte Franciaország kontinentális hegemóniájának elpusztitásával 1870-1871-ben. Most, hogy a német iparnak a nemzeti alapon való fejlődése Németországot a világ első kapitalista hatalmává tette, további fejlődésének folyamán összeütközésbe került Anglia hegemóniájával. Németország azt látja, hogy világ-ellenségének megbuktatására elengedhetetlen föltétel az európai kontinens teljes és korlátlan leigázása. Az első, melyet eszerint az

imperialista Németország programba vesz, a nemzetek középeurópai ligájának megalakitása. Németország, Ausztria-Magyarország, a Balkán félsziget és Törökország, Hollandia, a skandináv országok, Svájc, Olaszország és ha lehet, az elgyöngitett Franciaország és Spanyolország és Portugália alkotnák azt a gazdasági és hadi egészet, egy Nagy Németországot a jelenlegi Németország hegemóniája alatt.

Ez a program, melyet a német imperializmus nemzetgazdászai, politikai buvárai, jogászai és diplomatái részletesen kidolgoztak, sztratégistái pedig valóra váltottak, a legszembeszökőbb bizonyitéka és a legékesebben szóló kifejezése annak a ténynek, hogy a kapitalizmus kinőtte a nemzeti állam kereteit és türhetetlenül összezsugorodottnak érzi magát határai között. A nemzeti nagyhatalomnak pusztulnia kell s helyébe kell lépni az imperialista világhatalomnak.

E történelmi körülmények közt a munkásosztálynak, a proletáriátusnak nem lehet érdeke az elavult, idejét multa nemzeti "haza" megvédelmezése, mely a gazdasági kifejlődésnek legfőbb akadálya lett. A pro-

letáriátus feladata, hogy megalakitson egy sokkal hatalmasabb hazát, sokkal magasabb ellenálló erővel, — *Európa Egyesült Államainak köztársaságát,* mint a Világ Egyesült Államainak alapját.

Az egyetlen mód, melyen a proletáriátus szembeszállhat a kapitalizmus imperialista rémületével, az, hogy szembe állitja vele a világ gazdászatának szocialista szervezetét, mint a mának praktikus programját.

A háboru az az eszköz, melylyel a kapitalizmus fejlődésének tetőfokán meg akarja oldani megoldhatatlan problémáit. E módszerrel szembe kell állitania a proletáriátusnak a *saját* módszerét, — a társadalmi forradalom módszerét.

A Balkán kérdés és a cárizmus megdöntésének kérdése, melyet a tegnap Európája vetett elénk, csak forradalmi uton oldható meg a holnap Egyesült Európájának problémájával együtt. Az orosz szociáldemokráciának, melyhez a szerző tartozik, haladéktalan, sürgős feladata az, hogy küzdjön a cárizmus ellen. A cárizmus Ausztria-Magyarországon és a Balkán félszigeten elsősorban is piacot keres foszto-

gató, rabló politikai módszereinek és erőszakosságainak. Az orosz burzsoáziát fel egészen a radikális intellektuelekig teljesen demoralíztálta az utolsó öt év rengeteg ipari fejlődése és véres szövetséget kötött a dinasztiával, melynek a türelmetlen orosz kapitalisták számára biztositani kellett részüket a világ-zsákmányból ujabb földrablásokkal. Amig a cárizmus megrohanta és feldulta Galiciát s megfosztotta szabadságának még azon foszlányaitól is, melyet az a Habsburgoktól kapott, mig feldarabolta a szerencsétlen Perzsiát, s a Boszporus sarkából hurkot igyekszik vetni a Balkán népek nyakára, a megvetett liberalizmusra bizta a föladatot, hogy takarja el rablásait undoritó szavalataival Belgiumnak és Franciaországnak védelmezéséről. Az 1914-ik év az orosz liberalizmusnak teljes csődjét jelenti és az orosz proletáriátust teszi a felszabaditó háborunak egyetlen bajnokává. Az orosz forradalmat véglegesen az európai proletáriátus társadalmi forradalmának kiegészitő részévé teszi.

A cárizmus ellen való háborunkban, melyben soha nem ösmertünk "nemzeti" fegyverszünetet, sohasem vártunk segitséget

a Habsburg vagy Hohenzollern militarizmustól s nem várunk most sem. Elég tisztán megőriztük forradalmi látóképességünket. hogy tudjuk: a cárizmus elpusztitásának eszméjét a német imperializmus visszariasztónak tartja. A keleti határon a cárizmus volt a legjobb szövetségese. A társadalmi szerkezetnek és történelmi céloknak szoros kötelékei füzik hozzá. De ha ellenkezőleg volna is, még ha fel is tehetnénk, hogy a hadmüveletek logikájának engedelmeskedve pusztitó csapást mérne a cárizmusra, saját politikai érdekeinek logikája ellenére is, még ebben a nagyon valószinütlen esetben sem ismernénk el a Hohenzollerneket sem objektiv, sem szubjektiv szövetségesnek. Az orosz forradalom sorsa olyan elválhatatlanul kapcsolódik össze az európai szocializmus sorsával és mi, orosz szocialisták olyan szilárdan állunk a nemzetköziség talaján, hogy egy pillanatra sem gondolhatunk arra, hogy Oroszország kétes felszabaditását Belgium és Franciaország szabadságának biztos pusztulása árán vásároljuk meg s — ami még fontosabb, — a német és osztrák proletáriátusba beoltsuk az imperializmus mérgét.

Számos kötelék füz bennünket a német szociáldemokráciához. Mindnyájan végigjártuk a német szocialista iskolát és tanultunk ugy sikereiből, mint kudarcaiból. Előttünk a német szociáldemokrácia nem csupán *egy* pártja volt az Internationalenak. Valójában *a* pártnak tekintettük. Mindig megőriztük, erősitettük a testvéri kötelékeket, melyek bennünket az osztrák szociáldemokráciához füztek. Másrészt mindig büszkék voltunk arra a tényre, hogy szerény hozzájárulásunkkal előmozdithattuk a választójog kivivását Ausztriában és forradalmi irányzatokat segitettünk felkelteni a német munkásosztlyban. Nem csak egy-két vércseppbe került ez. Habozás nélkül elfogadtuk idősebb testvérünk erkölcsi és anyagi támogatását, ki ugyanazon célokért küzdött, mint mi, nyugati határunk tulsó felén.

De éppen a mult iránt való tiszteletből és még inkább a jövő iránt való tiszteletből, melynek Oroszország munkásságát egyesiteni kell Németország és Ausztria munkásságával, méltatlankodva kell visszautasitanunk azt a "fölszabaditó" segélyt, melyet a német imperializmus ajánl fel nekünk egy

Krupp-féle municiós társzekéren, sajnos, a német szocializmus áldásával! És reméljük, az orosz szocializmus méltatlankodó tiltakozása elég hangos lesz, hogy meghallják Berlinben és Bécsben.

A második Internationale összeomlása tragikus tény s vakság vagy gyávaság volna, hogy szemet hunyjunk előtte. Az az álláspont, melyet a francia szocializmus nagyobb része elfoglalt, éppen ugy hozzájárult bukásához, mint a német és osztrák szociáldemokrácia állásfoglalása. Ha ez az irás főleg a német szociáldemokráciának szól, csak azért van, mivel a német párt volt a legerősebb, a legbefolyásosabb és elvben a legalapvetőbb tagja a szocialista világnak. Történelmi behódolása a legtisztábban tárja fel a második Internationale bukásának okait. Első pillanatra ugy tünik fel, mintha a társadalmi forradalom kilátásai a jövőre teljesen csalékonyak volnának. A régi szocialista pártok csődje katasztrófálisan nyilvánvaló. Miért reménykedhetnénk tehát a szocialista mozgalom jövőjében? E kétkedés, bár természetszerü, mindazáltal meglehetősen téves következtetésre vezet. Kihagyja a számitásból a történelem jó-

akaratát, mint ahogy gyakran hajlandó volt figyelmen kivül hagyni rossz akaratát, mely most oly kegyetlenül nyilvánult meg abban a sorsban, melyre az Internationale jutott.

A jelenlegi háboru a nemzeti államok összeomlását jelenti. A most lezárult korszak szocialista pártjai nemzeti pártok voltak. Beleszövődtek a nemzeti államba szervezeteik különböző ágaival, minden tevékenységükkel és pszichologiájukkal. Kongresszusaik ünnepélyes nyilatkozatai ellenére is felkeltek a konzervativ állam védelmére, amikor a nemzeti talajon nagygyá nőtt imperializmus döntögetni kezdé a korhadt nemzeti korlátokat. És a nemzeti államok történelmi leomlása magával rántotta a nemzeti szocialista pártokat is.

Nem a szocializmus bukott el, hanem ideiglenes történelmi külső formája. A forradalmi eszme ujra kezdi az életet, amikor elveti a régi, rideg burkot. Ez a burok élő emberi lényekből áll, a szocialistáknak egy egész generációjából, mely megkövesült az agitáció és szervezés önmegtagadó munkájában a politikai reakció több évtizedes korszakán át és a nemzeti opportunizmusnak és

lehetőségeknek szokásait és nézeteit fogadta el. Meglehetős reménytelen minden törekvés, mely a második Internationale-t a régi alapon akarja megmenteni, személyes diplomáciai módszerekkel és kölcsönös engedményekkel. A történelem öreg vakondoka már mélyre vágta utját s nincs hatalom, mely feltartózhatná.

Amint a nemzeti államok gátjai lettek a termelő erők fejlődésének, éppen ugy a régi szocialista pártok is fő gátjai lettek a munkásosztály forradalmi mozgalmának. Szükséges volt, hogy a maguk teljességében bizonyitsák nagy elmaradottságukat, hogy végleg diszkreditálják megfelelőtlen és korlátolt módszereiket és a nemzeti egyenetlenkedés szégyenét és borzalmát zuditsák a munkásosztályra, hogy aztán a munkásosztály e félelmes kiábrándulások által felszabadithassa magát az előkészület korszakának előitéletei és rabszolga szokásai alól s végre az legyen, amire a történelem szava hivja, — hatalomért küzdő forradalmi osztály.

A második Internationale nem élt hiába. Hatalmas kulturális munkát végzett. A történelem soha sem ismert ehez hason-

lót. Nevelte és egybegyüjtötte az elnyomott osztályokat. A proletáriátusnak nem kell már a kezdeten kezdenie. Nem üres kézzel lép az uj utra. A mult korszaktól az eszmék gazdag fegyvertárát kapta örökségül. Örökségül kapta a kritika fegyvereit. Az uj korszak megtanitja a proletáriátust, hogy egyesitse a kritika régi fegyvereit a fegyverek uj kritikájával.

Ez a könyv nagy sietséggel készült, olyan viszonyok közt, melyek távol állnak attól, hogy rendszeres munkának kedvezzenek. Nagy része az elbukott régi Internationale-lal foglalkozik. De az egész könyv irásakor az első oldaltól az utolsó oldalig mindig szem előtt lebegett az Uj Internationale eszméje, az Uj Internationale, melynek a jelenlegi világfelfordulásból ki kell emelkednie, az utolsó harc és végső győzelem Internationale-ja.

Leon Trotzky.

I. FEJEZET.

A Balkán kérdés.

"Az orosz cárizmus és vazallusai ellen folyó háborut nagy történelmi eszme hajtja át. E nagy történelmi erőnek hajtó ereje szenteli meg a lengyelországi és kelet oroszországi harcmezőket. Az ágyuk dörgése, a gépfegyverek kattogása, a lovasság rohama, mind a nemzetek felszabaditásának demokratikus programjának kierőszakolását jelentik. Ha a cárizmusnak a francia kapitalista hatalmakkal és egy lelkiismeretlen 'kereskedő nemzettel' szövetkezve nem sikerült volna az 1805-iki forradalmat elnyomni, a nemzetek jelenlegi gyilkolása elkerülhető lett volna.

Egy demokratikus ország sohasem egyezett volna bele egy lelkiismeretlen és hiábavaló háboru folytatásába. A szabadság és igazság nagy eszméi most

a kard és a gépfegyver rábeszélő nyelvén beszélnek és az emberiséggel és igazsággal rokonszervező minden sziv csak azt kivánhatja, hogy a cárizmus hatalma egyszer s mindenkorra töressék össze s az elnyomott orosz nemzetiségek ismét megszerezzék a jogot, hogy saját sorsukat intézzék."

A fentebbi idézet a Népszavának, a magyarországi szocialista párt hivatalos lapjának 1914 augusztus 31-iki számából való. Magyarország az a föld, melynek egész belső élete a nemzetiségi kisebbségek erőszakos elnyomásán és a munkásosztályok rabságán épül, a hivatalnokok parazitaságán és a nagy földbirtokosok uralkodó kasztjának bitorlásán. Ez az ország az, ahol a Tiszához hasonló emberek a helyzet urai, szőröstül-bőröstül agráriusok, a politikai banditák viselkedésével. Szóval: Magyarország a legközelebbi rokona a cár-uralta Oroszországnak.

Mi lehetne tehát illőbb, mint hogy a Népszava, Magyarország szocialista lapja, kitörő lelkesedéssel üdvözölje a német és osztrák-magyar hadseregek felszabadító

misszióját? Ki érezhette volna, ha nem gróf Tisza, a hivatást, hogy kierőszakolja a nemzetek felszabaditásának" demokratikus programját?" Ki tartotta volna fen Európában a törvény és igazság örök elveit, ha nem Budapest uralkodó klikkje, a diszkreditált panamisták? Rábiznátok-e ilyen hivatást a "perfid Angliának", a boltosok nemzetének lelkiismeretlen diplomáciájára?

A kacagás elüzi a haragot. Az Internationale által követett irányzatok tragikus következetlenségei nem csupán tetőfokára lépnek a szegény Népszava cikkeiben; humorukkal lefegyvereznek.

Az események jelenlegi sorozata megkezdődött azzal az ultimátummal, melyet Ausztria-Magyarország küldött Szerbiának. A legcsekélyebb ok sem volt arra, hogy a nemzetközi szociáldemokrácia védő szárnyai alá vegye a szerbeknek, vagy a Balkán félsziget bármelyik apró dinasztiájának intrikáit. Politikai kalandjaikat valamennyien a nemzeti aspirációk köpönyege mögé igyekeztek rejteni. Még kevesebb okunk volt arra, hogy morális felháborodásba lovaljuk magunkat, mert egy fanatikus szerb ifju a bécsi és budapesti kormányok gyáva, bünös,

gaz nemzetiségi politikájára véres merénylettel felelt.*

Egy tekintetben nem lehet kétségünk. A Duna-menti monarchia és a szerb kormány között folyó vitás ügyben a történelmi jog, vagyis a szabad fejlődés joga teljesen Szerbia részén van, mint ahogy Olaszországnak volt igaza 1859-ben. A belgrádi terroristák és a császári rendőrbetyárok közt folytatott párbajnak mélyebb jelentősége van, mint csupán a Karagyorgyevicsek kapzsisága vagy a cári diplomácia bünei. Az egyik oldalon voltak egy életerejét veszitett nemzeti államnak imperialista követelései, a másik oldalon a feldarabolt szerb nemzet törekvései, hogy ismét nemzeti egész-

* Érdekes, hogy ezek az opportunista osztrák és német szocialisták most el vannak telve erkölcsi felháborodással a "sarajevoi áruló merénylet" miatt. De azért sokkal inkább rokonszenveztek az orosz terroristákkal, mint mi, orosz szociáldemokraták, kik elvből elleneztük a terrorisztikus módszereket. A sovinizmus ködében nem veszik észre, hogy a szerencsétlen szerb terrosta, Gavrilo Prinzip, tökéletesen ugyanazon nemzeti eszméknek a képviselője, melyet a német terrorista, Sand képvisel. Talán még azt is kérik tőlünk, hogy rokonszenvünket Sandról Kotzebue-ra ruházzuk át? Vagy talán ezek az enuchok majd ajánlani fogják a svájciaknak, hogy törjék össze a merénylő Tellnek emlékszobrát és állitsák helyébe Gesslernek, az osztrák kormányzónak szobrát, aki egyik szellemi elődje volt a meggyilkolt főhercegnek.

szé olvadjon össze és számottevő eleven állam legyen.

Azért jártunk oly soká a szocializmus iskolájába, hogy elfeledjük a demokrácia ábécéjének első három betüjét? És még hozzá ez a feledékenység csak augusztus negyedike után jelentkezett. E végzetes dátumig a német marxisták megmutatták, hogy nagyon jól tudták, mi történik Európa délkeleti részén.

A sarajevoi merénylet után, 1914 julius 3-án a *Vorwärts* ezt irta:

> "A délszlávok burzsoá forradalma teljes lendületben van és a sarajevoi merénylet önmagában véve bármily vad és értelmetlen cselekmény volt is, e forradalomnak éppen ugy egyik fejezete, mint azok a harcok voltak, melyekkel a szerbek, bolgárok és montenegróiak felszabaditották Mecedonia parasztjait a török hübéri kizsákmányolás igája alól. Csoda-e, hogy Ausztria-Magyarország vágyódással tekintenek a szerb királyságban élő faj-testvéreik felé? A szerbiai szerbek elérték a legmagasabb célt, melyet egy nép a jelenlegi társadalmi

rendszerben elérhet. Megszerezték a nemzeti függetlenséget. Bécsben és Budapesten pedig ütlegekkel és rugásokkal, haditörvényszéki igazságszolgáltatással és akasztófával traktálnak mindenkit, aki szerb vagy horvát nevet visel . . . Van hét és félmillió délszláv, kik a balkáni győzelmek következtében bátrabban követelik, mint valaha, politikai jogaikat. És ha Ausztria császári trónusa tovább is ellenáll támadásaiknak, fel fog dőlni és darabokra törik az egész császárság, melylyel végzetünket összekapcsoltuk. Mert a történelmi fejlődés irányába esik, hogy az ilyen nemzeti forradalmak győzedelmeskedjenek."

Ha a nemzetközi szociáldemokrácia szerb csoportjával együtt makacsul ellenállott Szerbia nemzeti követeléseinek, semmiesetre sem azért történt, mintha elismerte volna Ausztria-Magyarországnak történelmi jogát a határain belül élő nemzetiségek elnyomására és széttagolására; és semmiesetre sem azért történt, mintha elismerte volna a Habsburgok felszabadító misszióját.

A fekete és sárga sajtóbérenceken kivül 1914 augusztusáig senki sem mert még csak egy szót is ejteni erről. A szocialisták magatartását teljesen különböző inditó okok befolyásolták. Először is a proletáriátus, bár egyáltalán nem vitatta el Szerbiának azon történelmi jogát, hogy nemzeti egységre törekedjen, ennek a problémának a megoldását nem bizhatta azokra a hatalmakra, melyek akkor ellenőrizték a szerb királyság sorsát. Másodszor, — és számunkra ez volt a döntő tényező, — a nemzetközi szociáldemokrácia nem áldozhatta fel Európa békéjét a szerbek nemzeti ügyének, felismervén azt a tényt, hogy hogy az ilyen egységet, egy európai forradalom kivételével, csupán egy európai háboru által lehetne elérni.

De attól a perctől kezdve, amikor Ausztria-Magyarország saját sorsának és Szerbia sorsának kérdését a harcmezőre bizta, a szociáldemokratáknak a legcsekélyebb kétségük se lehetett aziránt, hgoy a nemzeti és társadalmi haladás ügyét délkeleti Európában sokkal sulyosabb csapás érné egy Habsburg győzelemmel, mint egy szerb győzelemmel. Szó sincs róla, még mindig nem

volt ok arra, hogy mi, szocialisták, összekapcsoljuk ügyünket a szerb hadsereg céljaival. Ez az eszme lelkesitette a szerb szocialistákat, Ljaptchevitchet és Katzlerovitchet, amikor férfiasan a hadikölcsön ellen szavaztak.* De még kevesebb okunk volt arra, hogy a Habsburgok tisztára dinasztikus jogait, a feudális-kapitalista klikkek imperialista érdekeit támogassuk a szerbek nemzeti

* Hogy a szerb szocialistáknak ezt az akcióját teljes egészében méltányolhossuk, nem szabad megfeledkeznünk arról a politikai helyzetről, melyben voltak. Szerb összeesküvők meggyilkolták a Habsburg-családnak, az osztrák-magyar klerikalizmus, militarizmus és imperializmus fő támaszának egyik tagját. A bécsi katona-párt e kapóra jött ürügyet arra használta fel, hogy Szerbiának olyan ultimátumot küldjön, melyhez hasonlóan arcátlan aligha fordul elő a diplomácia történelmében. A szerb kormány rendkivüli engedményeket adott meg a válaszában és ajánlotta, hogy a vitás kérdés megoldása bizassék a hague-i békebiróságra. Ausztria erre hadat üzent Szerbiának. Ha a "védelmi háboru" egyáltalán jelent valamit, ugy ez esetben bizonyára alkalmazható Szerbiára. Mindazáltal Ljaptchevitch és Katzlerovitch barátaim, tántorithatatlanul abban a meggyőződésben, hogy mint szocialisták, miként járjanak el, megtagadták a kormánytól a bizalmi szavazatot. Az iró Szerbiában volt a háboru kezdetén. A Skuptchinában, leirhatatlan nemzeti lelkesedés közepette, szavaztak a hadikölcsön felett. A szavazás névszerint történt. Kétszáz tag szavazott "igen"-nel. Ekkor halálos csend közepette adta le szavazatát a szocialista Ljaptchevitch, — "nem." Mindenki érezte e tiltakozás erkölcsi erejét és e jelenet kitörölhetetlenül megmaradt emlékezetemben.

sorsának egész kérdését és a proletáriátusnak felelni kell a kérdésre. Európa demokráciája a tizenkilencedik században bizalmatlanul tekintett a Balkán népek függetlenségi harcaira, mivel attól tartott, hogy Oroszország Törökországnak rovására jut erőhöz. Erre vonatkozólag Karl Marx 1853-ban, a krimeai háboru előestéjén a következőket irta:

> "Mondhatjuk, hogy minél inkább megszilárdul Szerbia és a szerb nemzetiség, Oroszország befolyása a törökországi szlávokra annál inkább a háttérbe szorul. Mert Szerbiának, hogy kifejezésére juttathassa saját helyzetét, mint államét, politikai intézményeit, iskoláit . . . Nyugat-Európából kellett importálni."

E jóslat nagyszerüen teljesült azáltal, ami tényleg megtörtént Bulgáriában, melyet Oroszország alapitott meg a Balkánon, mint előőrsöt. Bulgária, mihelyt megszilárdult, mint nemzeti állam, erős orosz-ellenes pártot fejlesztett ki Oroszország előbbi tanitványának, Stambulovnak vezetése alatt és

ez a párt képes volt vaspecsétjét rányomni az ifju ország egész külpolitikájára. A bolgár politikai pártoknak gépezete olyan, hogy Bulgária a két európai kombináció közt mozoghat anélkül, hogy bármelyiknek az utjára kellene lépnie feltétlenül, ha csak szabad akaratából nem teszi. Románia az osztrák-német szövetséggel, Szerbia pedig 1903-tól kezdve Oroszországgal tartott, mert az egyiket Oroszország, a másikat Ausztria fenyegette közvetlenül. Minél függetlenebbek délkeleti Európa országai Ausztria-Magyarországtól, annál hatásosabban tudják megvédeni függetlenségüket a cárizmus ellen.

A hatalmi egyensuly a Balkánon, melyet a berlini kongresszus teremtett meg 1879-ben, tele volt ellenmondásokkal. Mesterséges ethnográfiai határokkal széttagolva, a német óvodákból importált dinasztiák ellenőrzése alatt, összekötve a nagyhatalmak intrikáival, a Balkán népei nem hagyhatták abba törekvéseiket a további nemzeti szabadságért és egységért. A független Bulgáriának nemzeti politikája természetszerüleg a bolgárok által lakott Mecedonia felé irányult. A berlini kongresszus ezt tö-

rök uralom alatt hagyta. Másrészt Szerbiának nem volt keresni valója Törökországban egy kis darab föld, a Novibazár kivételével. Nemzeti érdekei az osztrák-magyar határok tulsó felére nyultak, Bosznia, Hercegovina, Horvátország, Szlavonia és Dalmácia felé. Romániának nem voltak érdekei a délen, ahol az európai Törökországtól Szerbia és Bulgária választotta el. Románia terjeszkedő politikája északnyugatra és keletre irányult, a magyar Erdély és az orosz Bessarábia felé. Végül Görögország nemzeti terjeszkedése, mint Bulgáriáé, Törökországgal ütközött össze.

Az osztrák-német politika, melynek célja volt az európai Törökország mesterséges fentartása, nem Oroszország diplomáciai cselszövései miatt mondott csődöt, bár ezekben sem volt hiány. Csődöt mondott a fejlődés kikerülhetetlen folyamata miatt. A Balkán félsziget a kapitalista fejlődés utjára lépett és ez a tény tette a Balkán népek, mint nemzeti államok önrendelkezésének kérdését a mának történelmi kérdésévé.

A Balkán háboru végzett az európai Törökországgal s ezáltal megteremtette azokat a feltételeket, melyek szükségesek

voltak a bolgár és a görög kérdések megoldására. Azonban Szerbia és Románia, melyeknek nemzeti kiegészitődése csak Ausztria-Magyarország rovására történhetett volna meg, déli irányban való terjeszkedésük előtt gátakat találtak s kárpótolták magukat azzal, ami fajilag Bulgáriához tartozott, — Szerbia Mecedoniában, Románia pedig Dobrudjában. Ez a jelentősége a második balkán háborunak és a bucharesti békének, melylyel véget ért.

Ausztria-Magyarországnak, ennek a középeurópai Törökországnak puszta léte elzárja az utat, mely a délkeleti népek természetes önrendelkezéséhez vezet. Kényszeriti őket, hogy folyton egymás ellen harcoljanak, egymás ellen külső segitséget keressenek s a nagyhatalmak politikai kombinációnak eszközeivé teszi őket. Csakis ez a zavaros helyzet tette lehetővé a cári diplomáciának, hogy megszőjje a Balkán politika hálóját, melynek végső szála Konstantinápoly. És csakis a Balkán államok gazdasági és hadi szövetsége állithat letörhetetlen gátat a cárizmus kapzsisága elé.

Most, hogy az európai Törökország félrekerült az utból, Ausztria-Magyarország

áll a Balkán államok szövetségének az utjában. Románia, Bulgária és Szerbia megtalálták volna természetes határaikat s közös gazdasági érdekek alapján védelmi ligában egyesültek volna Görögországgal és Törökországgal. Ez végre is megteremtette volna a békét a Balkán félszigeten, e boszorkány-üstben, mely időről-időre robbanásokkal fenyegette Európát, mig végre beledöntötte a jelenlegi katasztrófába.

Egy ideig a szocialistáknak meg kellett nyugodniok abban a szokásos módszerben, melylyel a Balkán kérdést kezelték a kapitalista diplomaták, kik értekezleteikkel és titkos egyezményeikkel betömtek egy lyukat, hogy azután még tágasabbat üssenek. Amig ez a halogató módszer a végső megoldást elodázta, a szocialista Internationale remélhette, hogy a Habsburg öröklés elintézése nem európai háborut, hanem európai forradalmat fog előidézni. De most, hogy a háboru egész Európa egyensulyát feldöntötte és a rabló hatalmak nem a nemzeti demokratikus elvek, hanem a hadierő alapján akarják megcsinálni Európa uj térképét, a szociáldemokráciának tisztán meg kell érteni azt a tényt, hogy a szabadságnak, béké-

nek és haladásnak a cárizmus és a német militarizmus mellett egyik legfőbb akadálya a Habsburg-monarchia, mint államszervezet. Dasinsky vezetése alatt a galiciai szocialista csoportnak büne nem csupán abból állott, hogy a lengyel-ügyet a szocializmus ügye fölé helyezte, hanem abból is, hogy Lengyelország sorsát összekötötte az osztrák-magyar hadak és a Habsburg monarchia sorsával.

Európa szocialista proletáriátusa nem fogadhatja el a kérdésnek ilyen megoldását. Előttünk az egyesült és független Lengyelország kérdése egyenlő szinvonalon áll az egyesült és független Szerbia kérdésével. Nem engedhetjük meg és nem fogfogjuk megengedni, hogy a lengyel kérdés olyan módon oldassék meg, mely tovább is fentartja a délkeleti, sőt valójában az egész Európában uralkodó khaoszt. Nekünk, szociálistáknak, Lengyelország függetlensége függetlenségét jelenti mind a két fronton, ugy a Romanoff, mint a Habsburg fronton. Nem azt kivánjuk, hogy a lengyel nép csupán a cári elnyomatás alól szabaduljon fel. S azt kivánjuk, hogy a szerb nép sorsa ne függjön a galiciai lengyel nemességtől.

Jelenleg nem szükséges annak tárgyalása, hogy a független Lengyelország milyen viszonyban lesz Csehországgal, Magyarországgal és a Balkán szövetséggel. Annyi azonban világos, hogy a Duna mentén és a Balkán félszigeten közepes nagyságu és kis államok összessége sokkal hatásosabban állja utját az Európára vonatkozó cári terveknek, mint a gyönge, zürzavaros osztrák-magyar állam, mely a léthez való jogát csupán az európai béke ellen irányitott folytonos merényleteivel bizonyitja.

Marx fentebb idézett 1853-iki cikkében a következőket irja a keleti kérdésről:

> Láttuk, hogy Európa államférfiai makacs ostobaságukban, megkövesült módszereikben, öröklött szellemi fásultságukban visszariadnak minden kisérlettől, hogy feleljenek a kérdésre: mi legyen az európai Törökországgal. A hajtó erő, mely Oroszországnak kedvez Konstantinápoly felé való haladásában ugyanaz az eszköz, melylyel őt távol tartani vélik, az a soha végre nem hajtott elmélete a *status quo*-nak. Mi ez a *status quo?* A Porta keresztény

alattvalóinak nem jelent egyebet, mint a Törökország által való elnyomatásnak folytatását. Amig a török uralom igája alatt vannak, a görög egyház fejét, a görög egyházhoz tartozó hatvan millió keresztény uralkodóját ugy tekintik, mint *természetes védelmezőjüket.*

Ami ebben Törökországra vonatkozott, az most még nagyobb mértékben vonatkozik Ausztria-Magyarországra. A Balkán kérdés megoldását el sem lehet képzelni az osztrák-magyar kérdés megoldása nélkül, mivel mind a kettő egy és ugyanazon fórmulában foglaltatik, — a Duna melléki és a Balkán félszigeti nemzetek demokratikus szövetségében.

"A kormányok, — irta Marx, — régi módi diplomáciájukkal sohasem fogják megoldani a nehézséget. Mint oly sok más problémának a megoldása, ugy a török problémának a megoldása is fenmarad az európai forradalom számára." E nyilatkozat ma éppen ugy megállja a helyét, mint amikor először iratott. De hogy a forradalom megoldja a nehézségeket, melyeket szá-

zadok halmoztak fel, a proletáriátusnak ki kell dolgoznia a *saját* programját az osztrák-magyar kérdés megoldására. És e programot épp oly erőteljesen kell szembeállitani a cári hóditó kapzsisággal, mint azokkal a gyáva és konzervativ törekvésekkel, melyek az osztrák-magyar *status quo* fentartására irányulnak.

II. FEJEZET.

Ausztria-Magyarország.

Az orosz cárizmus kétségtelenül durvább és barbárabb állam-szerkezet, mint Ausztria-Magyarország elgyöngült abszolutizmusa, melyet az aggkor megrokkantott. De az orosz cárizmus és az orosz állam egyáltalán nem azonosak. A cárizmus elpusztitása nem jelenti az állam felbomlását. Ellenkezőleg, felszabaditását és megerősitését jelenti. Az olyan nyilatkozat, hogy Oroszországot vissza kell szoritani Ázsiába, amelyek még bizonyos szociáldemokrata lapokban is visszhangra találtak a geográfia és ethnográfia gyönge ismeretére vallanak. Bármi legyen is a sorsa a jelenlegi Oroszország különböző részeinek, — Orosz-Lengyelországnak, Franciaországnak, Ukrajnak vagy Bessarábiának, az európai Oroszország nem fog megszünni, mint nemzeti területe egy sok millióból álló népfajnak, mely a század utolsó negyedében jelentékeny kulturális fejlődést ért el.

Meglehetősen máskép áll a dolog Ausztria-Magyarországgal. Mint állam-szervezet azonos a Habsburg-monarchiával; éppen ugy, mint az európai Törökország azonos volt a feudális-katonai ottomán kaszttal s elbukott, amikor ez a kaszt elbukott. Mint centrifugális irányzatu fajtöredékek halmaza, melyet mégis összekényszerit egy dinasztia, Ausztria-Magyarország a legreakciósabb látvány Európa kellős közepén. Fentartása a jelenlegi európai katasztrófa után nemcsak évtizedekre elhalasztaná a Duna menti és a Balkán népek fejlődését, s bizonyossá tenné a jelenlegi háboru megismétlődését, hanem politikailag megerősitené a cárizmust is azáltal, hogy megtartaná a lelki táplálék fő forrásának.

Ha a német szociáldemokrácia megnyugszik Franciaország pusztulásában, bünhődésnek tekintvén azt a cárizmussal való szövetkezésért, ugy azt kell kérnünk, hogy ugyanazon próbára tétessék a német-osztrák szövetség is. És ha a két nyugati demokráciának szövetkezése a deszpota cárizmussal meghazudtolja a francia és angol sajtót, amikor ezek a háborut felszabaditó háborunak mondják, nem egyenlő, vagy még na-

gyobb szemtelenség-e a német szociáldemokráciától kifesziteni a szabadság zászlaját a Hohenzollern hadsereg fölé, mely hadsereg nem csupán a *cárizmus ellen* harccol, hanem a *Habsburg-monarchia megszilárditásáért is?*

Ausztria-Magyarország, amennyire mi tudjuk, nélkülözhetetlen Németországnak, a német uralkodó osztálynak számára. Amikor az uralkodó junker osztály Franciaországot a cárizmus karjaiba vetette Elszász-Lotharingia erőszakos elfoglalásával és tervszerüleg elmérgesitette Angliával való viszonyát haditengerészetének gyors fejlesztésével; amikor visszautasitott a nyugati demokráciákkal való minden egyezkedést, mert az ilyen egyezkedésekkel együtt járt volna Németország demokratizálása, — akkor ez az uralkodó osztály kénytelen volt segitséget kérni az osztrák-magyar monarchiától, mint a hadierő tartalék forrásától, a nyugati és keleti ellenségek ellen.

Német szempontból tekintve, a kettős monarchia hivatása az volt, hogy a német hadi és junker politika szolgálatába állitson magyar, lengyel, román, cseh, ruthén, szerb és olasz segélycsapatokat. Németország

uralkodó osztályának könnyü volt megnyugodni abban, hogy hontalanná tesz tiz-tizenkét millió németet, mert ez a 12 millió volt az a mag, mely körül a Habsburgok több mint 40 millió nem német lakosságot egyesitettek. A Duna melléki független nemzetek demokratikus szövetsége e népeket hasznavehetetlenné tette volna, mint a német militarizmus szövetségeseit. Csakis egy monarchia, Ausztria-Magyarországban, egy a militarizmus által erővel fentartott monarchia teheti ezt az országot értékessé, mint szövetségest, a junker Németország számára. A dinasztiák e nibelungen-esküjével szentesitett szövetségének elengedhetetlen föltétele volt Ausztria-Magyarország hadikészültsége, föltétel, melynek nem lehetett megfelelni máskép, csakis a centrifugális nemzeti irányzatok gépies elnyomásával.

Mivel Ausztria-Magyarországot minden oldalról ugyanolyan népfajokból álló államok környezik, mint amilyenek határain belül vannak, külpolitikája szükségszerüleg benső viszonyban áll belpolitikájával. Hogy hét millió szerbet és délszlávot katona államának keretén belül tartson, Ausztria-Magyarország kénytelen kioltani a tüzet,

mely politikai hajlamaikat heviti, — a független szerb királyságot.

Ausztriának Szerbiához intézett ultimátuma döntő lépés volt ez irányban. "Ausztria-Magyarország a szükség nyomása alatt tette meg ezt a lépést," irta Eduard Bernstein a *Die Socialistische Monatshefte*-ben (16. szám). Persze, hogy ugy van, ha a politikai eseményeket a dinasztikus szükség szempontjából tekintjük.

Aki a Habsburg-politikát azon az alapon védi, hogy a belgrádi uralkodók alacsony erkölcsi szinvonalon állottak, az szemet huny azon tény előtt, hogy a Habsburgok barátságos viszonyban voltak Szerbiával, de csak akkor, amikor Szerbia a leghitványabb kormányzat alatt volt, melyet valaha a szerencsétlen Balkán félsziget történelme ismert, amikor egy osztrák ügynök, Milan volt a feje. A Szerbiával való leszámolás azért jött oly későn, mivel az önfentartásra való törekvések nagyon gyöngék voltak a kettős monarchia gyönge szervezetében. Azonban a trónörökösnek, az osztrák hadipárt és Berlin támogatójának és reménységének halála után Ausztriát a szövetségese oldalba döfte, hogy most legyen

erős és szilárd. Ausztriának Szerbiához intézett ultimátumát nemcsak előzetesen jóváhagyták Németország urai, hanem minden információ szerint tényleg ők sugalmazták. A bizonyitékot világosan előadja ugyanaz a Fehér Könyv, melyet a hivatásos és mükedvelő diplomaták ugy mutatnak fel, mint a Hohenzollern békeszeretetnek dokumentumát.

Nagy Szerbia céljainak és a cárizmus balkáni cselszövéseinek előadása után a Fehér Könyv kijelenti:

> "Ilyen körülmények közt Ausztria kénytelen volt belátni, hogy a monarchia méltóságával és létével nem fért össze, hogy a határon tuli eseményeket tétlenül szemlélje. A császári kormány értesitett bennünket nézeteiről és véleményünket kérte. Őszintén mondhattuk szövetségesünknek, hogy egyetértettünk a helyzetről alkotott nézeteivel s biztosithattuk arról, hogy bármely lépés, melyet szükségesnek vélt megtenni, hogy végezzen az osztrák monarchia ellen irányuló szerbiai mozgalommal, jóváhagyásunkkal találko-

zik. Ezt téve, nagyon jól tudtuk, hogy Ausztria - Magyarországnak esetleges hadmüveletei Oroszországot is a harctérre vonják és szerződésünk feltételei szerint bennünket is háboruba sodorhatnak.

De tekintettel arra, hogy Ausztria-Magyarország életbevágó érdekei forogtak kockán, nem ajánlhattuk szövetségesünknek, hogy méltóságával össze nem férő engedékenységet tanusitson, vagy nem tagadhattuk meg tőle támogatásukat ilyen sulyos jelentőségü pillanatban. Annál kevésbbé tehettük ezt, mivel a szerbiai agitáció a mi életbevágó érdekeinket is fenyegette. Ha az Oroszország és Franciaország által támogatott szerbeknek megengedtük volna, hogy a szomszéd monarchia állandóságát tovább is veszélyeztesse, ez Ausztriának fokozatos megtörésére és valamennyi szláv fajnak az orosz uralom alá való hajtására vezetett volna. És ez viszont Közép-Európában meglehetősen kétessé tette volna a német faj helyzetét. Egy erkölcsileg meggyöngült Ausztria, melyet megtör az

orosz pánszlávizmus előrenyomulása, nem lett volna olyan szövetséges, amelyre számithattunk volna, mint ahogy számitanunk kell keleti és nyugati szomszédaink egyre fenyegetőbb magatartásával szemben. Ausztriának tehát szabad kezet adtunk Szerbia ellen való akciójában."

Ez teljes és szabatos meghatározása a német uralkodó osztály viszonyának az osztrák-szeb konfliktussal. Németország nemcsak értesitést kapott az osztrák kormánytól ennek szándékairól, nemcsak jóváhagyta azokat és nemcsak elfogadta a szövetségeshez való hüség következményeit. Nem, Németország ugy tekintette Ausztria támadó fellépését, mint elkerülhetetlent, mint a saját védelmére tett lépést és tényleg ezt tüzte ki a *szövetség további fentartásának föltételéül.* Másképp Ausztria nem lett volna olyan szövetséges, amelyre számithattunk volna.''

A német marxisták teljesen tisztában voltak az ügyek ilyen állásával és a benne rejlő veszélylyel. Junius 29-ikén, az osztrák

trónörökös meggyilkolását követő napon a *Vorwärts* igy irt:

> "Kontár külpolitikánk következtében nemzetünk sorsa tulságosan szoros kapcsolatba került Ausztriával. Uralkodóink az Ausztriával való szövetséget tették egész külpolitikánk alapjává. Pedig napról-napra világosabb, hogy ez a szövetség inkább gyöngeségnek, mint erőnek a forrása. *Ausztria problémája* egyre inkább *fenyegeti Európa békéjét."*

Egy hónappal később, mikor a fenyegetés a háboru borzalmas valóságában készült kitörni, julius 28-ikán, a német szociáldemokrácia fő orgánuma éppen ilyen határozott hangon irt. "Mit tegyen a német proletáriátus ez értelmetlen őrület közepette?" kérdé; és aztán megadta a választ: *"A német proletáriátus egyáltalán nincs érdekelve az osztrák nemzeti khaosz fentartásában."*

Ellenkezőleg. A demokratikus Németországnak inkább érdeke az, hogy elpusztuljon, semmint fenmaradjon Ausztria-

Magyarország. Egy felbomlott Ausztria-Magyarország azt jelentené, hogy Németország nyerne tizenkét millió müvelt lakost, egy elsőrendü fővárost, Bécset, Olaszország elérné nemzeti egységét s nem játszaná tovább a kiszámithatatlan tényező szerepét, melyet eddig játszott a hármas szövetségben. Egy független Lengyelország, Magyarország, Csehország és egy Balkán-szövetség, magában foglalva a tiz millió lakossal biró Romániát az orosz határon, hatalmas bástya volna a cárizmus ellen. És ami mindenek felett fontos, egy demokratikus Németország, hetvenötmillió német lakossággal, a Hohenzollernek és az uralkodó junkerek nélkül meg tudna egyezni Franciaországgal és Angliával és el tudná szigetelni a cárizmust s teljes tehetetlenségre itélhetné kül- és belpolitikáját. Az a politika, mely ilyen célra irányul, valóban az orosz és osztrák-magyar népek felszabaditására irányuló politika volna. De az ilyen politikának lényeges előföltétele az, hogy a német nép, ahelyett, hogy a Hohenzollerneket bizza meg más nemzetek felszabaditásával, szabaditsa fel saját magát a Hohenzollernek alól. A német és osztrák-magyar szociáldemokrácia

magatartása ebben a háboruban kiáltó ellentétben van az ilyen céllal. E percben ugy látszik, meg van győződve a Habsburg monarchia megóvásának s megerősitésének szükségességéről Németország vagy a német nemzet érdekeinek javára. És tökéletesen ebből a föltétlen demokratikus ellenes szempontból — mely szégyenpirt idéz minden nemzetközileg gondolkozó szocialista arcára, — ebből a szempontból kiindulva, határozza meg a *Wiener Arbeiter Zeitung* a jelenlegi háboru történelmi jelentőségét, amikor kijelenti, hogy "ez elsősorban háboru (az Entente részéről) a német szellem ellen."

"Hogy a diplomácia helyesen járt-e el, vagy pedig ennek jönni kellett, az idő fogja eldönteni. Most a német nemzet sorsa forog kockán! És nem lehet habozás, ingadozás! A német nép egy abban a hajlithatatlan vas elhatározásban, hogy nem hajlik igába és se a halál, se az ördög nem lesz képes" — és igy tovább. *(Wiener Arbeiter Zeitung, aug. 5.)* Nem sértegetjük az olvasó politikai és irodalmi izlését az idézet folytatásával. Szó sincs itt más népeket felszabadító hivatásról. Itt a háboru célja a "német emberiség" megóvása és biztositása.

A *német* kulturának, a *német* talajnak, *német* emberiségnek védelmezése, ugy látszik, nem csupán a német hadseregnek, hanem az osztrák-magyar hadseregnek is a hivatása. Szerbeknek szerbek ellen, lengyeleknek lengyelek ellen, ukrajnaiaknak ukrajnaiak ellen kell harcolniok a "*német* emberiség" kedvéért. Ausztria-Magyarország negyven millió nem német nemzetiségét egyszerüen történelmi trágyának tekintik a német kultura mezején. Hogy ez nem a nemzetközi szocializmus álláspontja, azt fölösleges kimutatnunk. De még csak nem is tiszta nemzeti demokrácia még a legelemibb formájában sem. Az osztrák-magyar vezérkar szeptember 18-iki jelentésében megmagyarázza, ez az "emberiség" miből áll: "Szeretett monarchiánk valamennyi népének, mint katonai eskünk is mondja, 'minden ellenség ellen, bárki legyen az,' egységesen össze kell tartani s bátorságban egymással kell vetélkedni."

A *Wiener Arbeiter Zeitung* a maga teljességében elfogadja az osztrák-magyar problémának, mint nemzetiség nélkül való hadi tartaléknak Habsburg-Hohenzollern szempontját. Ugyanolyan magatartás ez,

amilyet a francia militaristák a szenegálok és marokkoiakkal szemben, az angolok a hindukkal szemben tanusitanak. És ha figyelembe vesszük, hogy ez a tünemény nem uj az ausztriai német szocialisták között, megtaláljuk a főokát annak, hogy az osztrák szociáldemokrácia miért töredezett olyan nyomoruságosan nemzetiségi csapatokra s igy miért csökkentette a minimumra politikai jelentőségét.

Az osztrák szociáldemokráciának egymás ellen küzdő részekre bomlása egyike azoknak a jelenségeknek, melyek mutatják, hogy Ausztria nem felel meg, mint államszervezet. Ugyanakkor a német-osztrák szociáldemokrácia magatartása azt bizonyitotta, hogy ő maga is szánandó áldozata volt annak a megfelelőtlenségnek, melynek szellemileg behódolt. Amikor képtelennek bizonyul a sokféle nemzetiségü osztrák proletáriátus egyesitésére a nemzetköziség zászlaja alatt s erről a feladatról végre is egészen lemondott, az osztrák-német szociáldemokrácia egész Ausztria-Magyarországot s még saját politikáját is alárendelte a porosz junker nemzetiség "eszméjének." Az elveknek ez a teljes megtagadása páratlanul álló

módon szól hozzánk a *Wiener Arbeiter Zeitung* hasábjairól. De ha figyelmesebben hallgatjuk e hiszterikus nemzetieskedésnek hangjait, kihallunk közülök egy mélyebben zengő szót, a történelem szavát, mely azt mondja, hogy Közép és Délkelet-Európa politikai haladásának utja az Osztrák-Magyar monarchia romjai fölött megy előre.

III. FEJEZET.

Háboru a cárizmus ellen.

De hogy állunk a cárizmussal? Németország és Ausztria győzelme nem a cárizmus vereségét jelenti-e? És a cárizmus vereségének jótékony hatása nem ellensulyozná-e bőségesen Ausztria-Magyarország széttagolásának jótékony eredményeit?

A német és osztrák szociáldemokraták nagy fontosságot tulajdonitanak e kérdésnek a háborura vonatkozó érveléseikben. Egy kis semleges országnak összezuzását, Franciaország lerombolását, — mindezt a cárizmus ellen való harc szükségességével igazolják. Haase azzal indokolja a hadikölcsön megszavazását, hogy az szükséges "az orosz deszpotizmus veszedelme ellen való védekezésre." Bernstein visszamegy Marxhoz és Engelshez s régi szövegeket idéz jelszavául, "Leszámolni Oroszországgal!"

Südekum, olaszországi küldetésének eredményével elégedetlenül azt mondja, hogy az olaszok azért itélendők el, mivel nem

értik meg a cárizmust. És amikor Bécs és Budapest szocialistái a Habsburg zászló alatt sorakoznak a nemzeti egységért küzdő szerbek ellen, szocialista becsületüket föláldozzák a cárizmus ellen való küzdelem szükségességének.

És nem csak a szociáldemokraták vannak igy. E percben az egész német burzsoá sajtónak nincs más célja, mint az orosz autokrácia megsemmisitése, mely elnyomja Oroszország népét és veszélyezteti Európa szabadságát.

A birodalmi kancellár elitéli Franciaországot és Angliát, mint az orosz deszpotizmus vazellusait. Még von Morgen német táborszernagy is, a "szabadság és függetlenség" e bizonyára hü és kipróbált "barátja" is felszólitja a lengyeleket, hogy lázadjanak fel a cár zsarnoksága ellen.

Azonban reánk, kik a történelmi materializmus iskoláját végig jártuk, szégyen volna, ha meg nem látnók e tényleges érdekviszonyokat e frázisok, e hazugságok, e dicsekvések, e hitvány póriasság és osobaság dacára is.

Senki nem hiheti igazán, hogy a német reakciósok tényleg oly gyülölettel vannak

eltelve a cárizmus iránt és csapásaikat ellene irányitják. Ellenkezőleg, a háboru után a cárizmus ugyanaz marad Németország uralkodóinak, ami a háboru előtt volt, — a legközelebbi rokonságban álló kormányforma. A Hohenzollernek Németországának a cárizmus két oknál fogva nélkülözhetetlen. Először azért, mert ez gazdaságilag, kulturálisan és hadilag elgyöngiti Oroszországot s megakadályozza, hogy imperialista vetélytárssá fejlődjön. Másodszor, a cárizmus fennállása megerősiti a Hohenzollern monarchiát és a junker oligarchiát, mert ha cárizmus nem volna, akkor a német abszolutizmus ugy állana szemben Európával, mint a hübéri barbárság utolsó bástyája.

A német abszolutizmus sohasem titkolta, hogy mint vérrokon, érdekelve van a cárizmus fentartásában, mely ugyanazon társadalmi formát képviseli, csupán kevesebb szégyenérzettel. Az érdekek, a tradiciók, a rokonszenvek Németország reakciós elemeit a cárizmushoz füzik. "Oroszország bánata Németország szomorusága." A Hohenzollernek ugyanakkor a cárizmus háta mögött ugy szerepelnek, mintha a kultura védőbástyái volnának "a barbárság ellen,"

és ha Nyugat-Európa többi részét nem is, de a saját népünket sikeresen bolondithatják.

"Őszinte sajnálattal látom egy barátság megszakitását, melyet Németország hüségesen tartott fen," mondá II. Vilmos a hadüzenet alkalmával tartott beszédében, nem Franciaországra, sem Angliára, hanem Oroszországra, vagy helyesebben az orosz uralkodó családra vonatkozólag, a Hohenzollernek orosz hitvallása szerint, mint Marx mondaná.

Azt mondják, hogy Németország politikai célja egyrészt az, hogy alapot teremtsen a Franciaországgal és Angliával való megegyezésre, e két ország felett aratandó győzelemmel, másrészt pedig, hogy a Franciaország felett aratott sztratégiai győzelmet az orosz zsarnokság összetörésére használja fel.

A német szociáldemokraták vagy sugalmazták ezt a tervet Vilmosnak és kancellárjának vagy pedig Vilmosnak és kancellárjának kellett e tervet tulajdonitaniok.

Mindazáltal a valóság az, hogy a német reakciósok politikai tervének éppen ellenke-

ző jellege van, szükségképpen ellenkező jellegünek kell lenni.

Jelenleg hagyjuk nyilt kérdésnek, hogy a Franciaországra mért pusztitó csapást sztratégiai szempontok irányitották-e s hogy a "sztratégia" szentesitette-e a nyugati fronton a védelmi taktikát? De egy dolog bizonyos, — észre nem venni, hogy a junker célok követelték meg Franciaország rombadöntését, azt bizonyitja, hogy az illetőnek oka van szemet hunyni. Franciaország, — Franciaország az ellenség!

Eduard Bernstein, aki őszintén igyekszik igazolni a német szociáldemokrácia politikai álláspontját, a következő eredményre jut: Ha Németország demokratikus uralom alatt volna, nem volna kétséges, miként számoljon le a cárizmussal. Egy demokratikus Németország forradalmi háborut vivna a Keleten. Az Oroszország által elnyomott nemzeteket felszólithatná, álljanak ellen a zsarnoknak s megadná nékik az eszközöket, melyekkel hatalmas harcot vivhatnának a szabadságért. [Meglehetősen helyes.] Azonban Németország nem demokrácia s ennélfogva utopisztikus álom volna [tökéletesen igaz] ilyen irányzatot várni minden

következményeivel Németországtól, amilyen az most. *(Vorwärts,* augusztus 28.) Tehát helyes! De Bernstein itt hirtelen megszakitja a tényleges német irányzat elemzését "minden következményeivel." Miután feltárja a német szociáldemokrácia álláspontjának rikitó ellenmondását, befejezi azzal a váratlan reménynyel, hogy a reakciós Németország talán meg fogja tenni azt, amit csak egy forradalmi Németország tehet meg. *Credo, quia absurdum.**

Mindazáltal ezzel szemben azt lehetne mondani, hogy bár a német uralkodó osztálynak nem természetes érdeke, hogy a cárizmus ellen harcoljon, Oroszország most mégis Németországnak az ellensége és a Hohenzollernek akaratától meglehetősen függetlenül Németországnak Oroszország fölött való győzelme esetleg meggyöngitheti, sőt teljesen meg is döntheti a cárizmust. Éljen Hindenburg, az orosz forradalom nagyszerü, öntudatlan eszköze, kiálhatnánk a chemnitzi *Volkstimme*-vel együtt. Éljen a porosz trónörökös, aki szintén meglehetősen öntudatlan eszköz. Éljen a török szultán, aki most a forradalom ügyét szolgálja

* Hiszem, mivel képtelenség.

a Fekete-tenger melléki orosz városok bombáztatásával. Boldog orosz forradalom, — mily gyorsan szaporodnak táborának sorai!

Lássuk mégis, nem mondhatunk-e valóban valamit a kérdésnek erről az oldaláról? Nem lehetséges-e, hogy a cárizmusnak a veresége tényleg előmozdithatja a forradalom ügyét?

Ami az ilyen *eshetőségeket* illeti, mit sem szólhatunk ellene. A Mikado és Samuraija egyáltalán nem voltak érdekelve Oroszország felszabaditásában, az orosz-japán háboru mégis hatalmas lendületet adott az utána következő forradalmi eseményeknek.

Következésképpen hasonló eredményeket várhatunk a német-orosz háborutól is.

De hogy az ilyen történelmi eshetőségeknek helyes politikai becslését nyerjük, a következő körülményeket kell figyelembe vennünk.

Akik azt hiszik, hogy az orosz-japán háboru idézte elő a forradalmat, nem ismerik és nem értik meg a történelmi eseményeket és viszonyokat. A háboru egyszerüen siettette a forradalom kitörését; de ugyanazon oknál fogva gyöngitette is. Mert ha a

forradalom a belső erők szerves növekvésének eredményeképpen fejlődött volna ki, később következett volna be, de erősebb és rendszeresebb lett volna. A forradalomnak tehát nem érdeke a háboru. Ezt kell először fontolóra venni. A második: Amig az orosz-japán háboru a cárizmust gyöngitette, a japán militarizmust megerősitette. És ez még nagyobb mértékben vonatkozik a jelenlegi német-orosz háborura.

Oroszország rengeteg ipari fejlődése 1912—1914 folyamán egyszer s mindenkorra kirántotta az országot az ellenforradalom nyomasztó állapotából. A forradalmi mozgalom fejlődése a munkálkodó tömegek gazdasági és politikai helyzetének alapján, az ellenállás kifejlődése és a nép széles rétegeiben, a viharok és küzdelmek ujabb korszakára vezettek. De az 1602—1905-ik évi korszakkal ellentétben ez a mozgalom sokkal öntudatosabb, rendszeresebb módon fejlődött, s mit több, sokkal szélesebb társadalmi alapon állott. Megérlelődéséhez idő kellett, de nem volt szüksége a porosz Samurai lándzsáira. Ellenkezőleg, a porosz Samurai megadta a cárnak az alkalmat, hogy a szer-

bek, belgák és franciák védelmezőjének szerepét játsza.

Ha katasztrófa-szerü orosz vereséget tételezünk fel, akkor a háboru előidézheti a forradalom korábbi kitörését, de benső gyöngeségének árán. És ha a forradalom ilyen körülmények között felülkerekedhetnék, a Hohenzollernek szuronyai a forradalom ellen fordulnának. És az ilyen kilátás nem igen mulaszthatná el Oroszország forradalmi erőinek megbénitását, mivel lehetetlen tagadni azt a tényt, hogy a német proletáriátus pártja a Hohenzollernek mögött áll. De ez csak egyik oldala a kérdésnek. Oroszországnak veresége szükségképpen feltételezi Németországnak és Ausztriának döntő győzelmét a többi harcmezőn és ez a közép- s délkelet-európai nemzeti-politikai khaosznak erőszakos fentartását és Európa felett a német militarizmusnak korlátlan uralmát jelentené.

Franciaországnak kényszer-lefegyverzése, milliárdokra rugó hadikárpótlások, kényszer-kereskedelmi szerződés Oroszországgal, kényszer-vámkorlátok a meghóditott nemzetek körül, mindez egybevéve a né-

met imperializmust a helyzet urává tenné évtizedekre.

Németország uj politikája, mely azzal kezdődött, hogy a proletáriátus pártja behódolt a nemzeti militarizmusnak, évekre megerősödne. A német munkásosztály anyagilag és szellemileg azokon a morzsákon táplálkozna, melyeket a győzelmes imperializmus asztaláról kapna, a társadalmi forradalom ügye pedig halálos csapást kapna.

Nincs szükség további bizonyitékra, hogy ilyen körülmények között az orosz forradalom, még ha ideiglenesen sikeres volna is, történelmi baklövés volna.

Következésképpen a nemzeteknek a kapitalista osztályok által reájuk rakott militarizmus igája alatt folyó jelenlegi küzdelme szörnyeteg ellentétet foglal magában, melyet sem a háboru, sem a háborut irányitó kormányok nem képesek megoldani ugy, hogy az a jövő történelmi fejlődésének az érdekét szolgálja. A szociáldemokraták nem kapcsolhatnák s most sem kapcsolhatják össze céljaikat a háboru egyik történelmi lehetőségével sem, vagyis sem a hármas szövetség, sem az Entente győzelmével.

A német szociáldemokrácia egykor tudta ezt. A *Vorwärts* julius 28-iki számában éppen a cárizmus ellen való háboruról mondá:

"De ha nem sikerül a baj lokalizálása, ha Oroszország is sikra száll? Milyen legyen az álláspontunk akkor a cárizmussal szemben? Itt rejlik a helyzet nagy nehézsége. Nem érkezett-e el a pillanat, hogy halálos csapást mérjünk a cárizmusra? Ha a német csapatok átlépik az orosz határt, nem fogja-e az az orosz forradalom győzelmét jelenteni?"

És a *Vorwärts* a következő konkluzióra jut:

"Olyan bizonyosak vagyunk-e abban, hogy az orosz forradalom győzelmét *fogja* jelenteni, ha a német csapatok átlépik az orosz határt? Igen könnyen előidézheti a cárizmus összeomlását, de nem fognak-e majd a német seregek még erőteljesebben, még győzelemre szomjasabban harcolni a forra-

dalmi Oroszország ellen, mint a kényuralmu Oroszország ellen?"

Még ennél is több. Augusztus 3-án, a Reichstag történelmi ülésének előestéjén a *Vorwaärts* "Harc a cárizmus ellen" cimü cikkében ezt irta:

> "Mig a konzervativ sajtó a birodalom legerősebb pártját más országok örömére hazaárulással vádolja, más elemek törekednek bebizonyitani a szociáldemokráciának, hogy a küszöbön lévő háboru tényleg régi szociáldemokrata követelés. Háboru Oroszország ellen, háboru a véres és hütlen cárizmus ellen, — ez az utóbbi uj keletü frázisa annak a sajtónak, mely egykor a kancsukát csókolta, — nem ezt követelte-e a szociáldemokrácia elejétől fogva? . . .
>
> Ezek a szószerinti argumentumok, melyeket a burzsoá sajtó egy része, valójában az intelligensebb része használ és ez mutatja, hogy milyen fontosnak tartják a német nép azon részének véleményét, mely a szociáldemokrácia mögött áll. Többé már nem az a jelszó,

hogy 'Oroszország bánata Németország szomorusága.' Most 'Le a cárizmussal!' De azon napok óta, amikor a szociáldemokrácia emlitett vezérei (Bebel, Lassalle, Engels, Marx) demokratikus háborut követeltek Oroszország ellen, Oroszország megszünt csupán a reakció palástja lenni. Oroszország székhelye a forradalomnak is. A cárizmus megdöntése most már az orosz népnek, különösen pedig az orosz proletáriátusnak a feladata és éppen a mult hetek mutatták, hogy Oroszországban éppen ez a munkásosztály milyen erőteljesen fog a feladathoz, melyet a történelem reá bizott . . . És ezideig kudarcot vallott az 'igaz oroszoknak' minden nemzeti törekvése, hogy a tömegek gyülöletét elforditsák a cárizmustól és idegen országok ellen, különösen Németország ellen keltsenek reakciós gyülöletet. Az orosz proletáriátus nagyon jól tudja, hogy az ellenség nem a határain tul, hanem bent van a saját országában. Semmi sem érinthette kellemetlenebbül ezeket a nemzeti agitátorokat, az 'igaz oroszo-

kat' és a pánszlávokat, mint a német szociáldemokrácia nagy béketüntetésének hire. Óh, mennyire örvendeztek volna, ha azt mondhatták volna az orosz proletáriátusnak: 'Ime látjátok, a német szociáldemokraták állnak azoknak élén, akik háborura buzditanak Oroszország ellen!' És Szent Pétervárott az Atyuska is megkönnyebbülten sóhajtva mondotta volna: 'Ezt a hirt akartam hallani. Most már meg van törve legveszedelmesebb ellenségemnek, az orosz forradalomnak a gerince. A proletáriátus nemzetközi szolidaritása össze van törve. Most már elbocsáthatom láncaikról a nacionalizmus bestiáit. Mentve vagyok!' "

Igy irt a *Vorwärts,* miután Németország már hadat üzent Oroszországnak. Ezek a szavak jellemzik a proletáriátus becsületes, férfias álláspontját a harcias nacionalizmussal szemben. A *Vorwärts* tisztán megértette és ügyesen megbélyegezte Németország kancsuka-kedvelő uralkodó osztályának hitvány képmutatását, mely hirtelen tudatára ébredt ama hivatásának,

hogy Oroszországot szabaditsa meg a cárizmustól. A *Vorwärts* felhivta a német munkásosztály figyelmét arra a politikai zsarolásra, melyet a burzsoá sajtó akart elkövetni forradalmi öntudatán. "Ne higyjetek a kancsuka e barátainak, — mondá a *Vorwärts* a német proletáriátusnak. — Lelketekre éheznek és imperialista szándékaikat liberálisan hangzó frázisok mögé rejtik. Becsapnak benneteket, lélekkel biró ágyutöltelékeket, kikre szükségük van. Ha sikerül megnyerniök benneteket, csak a cárizmust fogják segiteni, félelmesen halálos csapást mérve az orosz forradalomra. És ha ennek dacára az orosz forradalom felemeli fejét, ők fognak segitséget nyujtani a cárizmusnak, hogy letörhesse."

Ezt prédikálta a *Vorwärts* a munkásosztálynak augusztus negyedikéig.

Pontosan három héttel később ugyanaz a *Vorwärts* irta:

> "A muszkovitizmus (?) alól való felszabaditás, szabadság s függetlenség Lengyelországnak és Finnországnak, szabad fejlődés magának a nagy orosz népnek, két kulturnemzet és a

cári barbárizmus közt lévő természetellenes szövetség felbontása, — ezek a célok lelkesitették a német népet s tették hajlandóvá minden áldozatra,“ és lelkesitették a német szociáldemokráciát és fő organumát is.

Mi történt e három hét alatt, ami a *Vorwärtset* eredeti álláspontjának megtagadására birta?

Mi történt? Semmi fontos. A német hadseregek megfojtották a semleges Belgiumot, felégettek egy csomó belga várost, elpusztitották Louvaint, melynek lakói oly bünösen arcátlanok voltak, hogy a fegyveres betörőkre tüzeltek, holott ők maguk nem viseltek csákókat lobogó tollakkal.* E három hét alatt a német hadseregek halált és pusztitást vittek a francia területre és szövetségeseiknek, Ausztria-Magyarországnak seregei a Dráva és Száva mentén beleverték a szerbekbe a Habsburg-monarchia iránt való szeretetet. Bizonyára ezek a tények győzték meg a *Vorwärtset* arról, hogy a Hohen-

* Milyen jellegzetesen porosz, — irta Marx Engelsnek, — az a kijelentés, hogy egy embernek nem szabad "hazáját" védni, hacsak egyenruhában nincs!

zollernek nemzeteket felszabaditó háborut folytatnak.

A semleges Belgium összezuzatott és a szociáldemokrácia hallgatott. És Richard Fischert elküldte Svájcba, mint a párt rendkivüli követét, megmagyarázandó egy semleges ország népének, hogy a belga semlegesség megsértése és egy kis nemzet elpusztitása tökéletesen természetes esemény. Mire való az a nagy izgatottság? Németország helyzetében bármely európai kormány igy tett volna. Ugyanekkor történt az is, hogy a német szociáldemokrácia nemcsak megnyugodott a háboruban mint valóságos vagy állitólagos nemzeti védelemben, hanem a Hohenzollern-Habsburg seregeket a szabadságért való ofenzivának dicsfényével övezte!
ságért való offenzivának dicsfényével övezte!

Milyen páratlanul álló bukása egy pártnak, mely ötven éven át arra tanitotta a német munkásosztályt, hogy a német kormányt a szabadság és demokrácia ellenségének tekintse.

Eközben a háboru nap nap után feltárja Európa veszedelmét, melyet a marxistáknak mindjárt előre kellett volna látniok. A német kormány fő csapásait nem a Keletre, hanem

a Nyugatra mérte, Belgiumra, Franciaországra és Angliára. Még ha el is fogadjuk azt a valószinütlen kiinduló pontot, hogy csakis sztratégiai szükség diktálta ezt a haditervet, ennek a sztratégiának logikus politikai eredménye megmarad minden következtetéssel, vagyis teljesen s végleg meg kell verni a belga, francia és angol szárazföldi erőket, hogy Németországnak keze szabad lehessen s szabadon fordulhasson Oroszország ellen. Nem volt-e tökéletesen világos, hogy amit először a német szociáldemokrácia lecsillapitása végett ugy tüntetett fel, mint ideiglenes sztratégiai lépést, az az események kényszeritő ereje folytán önmagában cél lesz? Minél makacsabbul állott ellent Franciaország, melynek most már tényleg kötelessége lett védeni területét és függetlenségét a német támadás ellen, annál bizonyosabb volt, hogy a német hadseregeket a nyugati fronton fogják tartani s minél inkább kimerül Németország a nyugati fronton, annál kevesebb ereje és hajlandósága marad az állitólagos fő feladathoz, a feladathoz, melyet a német szociáldemokrácia tulajdonitott neki az Oroszországgal való leszámoláshoz. És akkor a történelem

látni fog egy "tiszteletreméltó" békét Európa két legreakciósabb hatalma között. Nicholas, kinek a sors olcsó győzelmeket adott a gyökeréig korhadt Habsburg monarchia fölött*, és Vilmos között, ki csak Belgiummal "számolt le", nem pedig Oroszországgal.

A Hohenzollernek és a Romanoffok közt kötendő szövetség a nyugati nemzetek kimeritése és lehanyatlása után Európa és az egész világ számára a legsötétebb reakció korszakát fogja jelenteni.

A német szociáldemokrácia jelenlegi irányzatával e rettentő veszély utját egyengeti. És ez a veszedelem valósággá válik, ha Európa proletáriátusa közbe nem lép s mint forradalmi tényező, bele nem szól a dinasztiák és kapitalista kormányzatok terveibe.

* Az orosz diplomácia csak olyan háborukban van érdekelve, — irta Engels 1890-ben, — melyek szövetségeseit kényszeritik a csapatok toborzásának és az invázió elszenvedésének fő terhére s az orosz csapatoknak csak a tartalék munkáját adják. A cárizmus a saját szakálára csak gyöngébb nemzetek ellen viselt háborut, mint amilyen Svédország, Törökország és Perzsia. Ausztria-Magyarországot most Törökországgal és Perzsiával kell egy szinvonalra állitanunk.

IV. FEJEZET.

Háboru a nyugat ellen.

Diplomáciai utjáról visszatérve Olaszországból, Dr. Südekum azt irta a Vorwärtsben, hogy az olasz elvtársak nem értik meg eléggé a cárizmus természetét. Egyetértünk Dr. Südekummal, hogy egy német sokkal könnyebben megérti a cárizmus természetét, mivel naponként tapasztalja a saját személyén a porosz-német abszolutizmust. A két "természet" egymásnak közeli rokona.

A német kényuralom hübéri monarchia szervezetet képvisel, hatalmas kapitalista alapon nyugodva, melyet az utolsó félszázad fejlődése emelt a számára. A német hadsereg ereje, amint ismét ismerni tanultuk jelenlegi véres munkájában, nem csupán a nemzet nagy anyagi és technikai forrásaiból áll, s nem csupán a munkás-katona értelmességében és pontosságában rejlik, ki gyakorlatát az ipariskolában és saját osztályszervezetében nyerte. Alapja van a

junker tiszti kasztban is, uralmi tradicióival, az alatta állók elnyomásával, a fölötte állók iránt való engedelmességgel. A német hadsereg, mint a német állam, hübéri monarchikus szervezet, melynek kiapadhatatlan kapitalista forrásai vannak. Fecsegjenek a burzsoá tinta-kulik a németnek, a kötelesség emberének fensőbbségéről a francia, a gyönyör embere felett; az igazi különbségek nem a faji tulajdonságokban vannak, hanem a társadalmi és politikai viszonyokban. Az állandó hadsereg, e zárkózott társulat, ez az állam az államban, az általános hadkötelezettség dacára is megmarad kaszt-szervezetnek, melynek, hogy virágozzék, szükség van mesterséges rangkülönbségekre és monarchikus tetőzetre az uralkodó testület megkoronázása végett.

Jaurés "Az uj hadsereg" cimü müvében kimutatta, hogy Franciaország csakis védelmi hadsereget állithat fel azon az alapon, hogy minden polgárt felfegyverez, vagyis demokratikus hadsereget, miliciát szervez. A burzsoá francia köztársaság most bünhődik azért, hogy hadseregét demokratikus államszervezetével ellentétessé tette. Jurés szavai szerint megteremtett

"egy gyalázatos rendszert, melyben az ósdi formák összeütköztek a kifejlődő formákkal és hatástalanná tették egymást." Az állandó hadseregnek és republikánus rendszernek ez össze nem illősége az alapvető gyöngesége a francia katonai rendszernek.

Ennek ellentétje áll Németországra. Németországnak barbár, elmaradt politikai rendszere nyujt nagy hadi fensőbbséget. A német burzsoá néha-néha zugolódhat, amikor a tisztikar hadi-kaszt szelleme véres zavarokra vezet, mint Zabernben. Fintorgathatják arcukat a trónörökösre és jelszavára, "lásd el a baját!" A német szociáldemokrácia kegyetlenül leszidhatja azt a rendszeres rossz bánásmódot, melyben a német katonának része van s melynek következtében a német kaszárnyákban aránylag véve éppen kétszer akkora az öngyilkosok száma, mint bármely más országban. Mindennek dacára az a tény, hogy a német burzsoáziának egyáltalán semmi politikai jelleme sincs s a német szocialista párt elmulasztotta a forradalmi szellem kifejlesztését a proletáriátusban, képessé tette az uralkodó osztályt arra, hogy megalkossa a militarizmus hatalmas rendszerét és a tehetséges.

értelmes német munkást a zaberni hősöknek és "lásd el a baját" jelszavuknak parancsa alá vesse.

Hans Delbrück professzor Németország hadi erejét a Teutoburgerwald ősi mintájában keresi és tökéletesen igaza van.

> "A legrégibb német harci rendszer, — irja, — a hercegek testőrségén, gondosan megválogatott harcosokon, és az egész nemzetet magában foglaló katona-tömegen alapult. Ilyen rendszerünk van ma is. Mennyire különböznek a harc módszerei őseinkétől, kik a Teutoburgerwaldban voltak! Rendelkezésünkre állanak a modern gépfegyverek technikai csodái! Rendelkezésünkre áll rengeteg számu csapatok csodás szervezete! És katonai rendszerünk alapjában ugyanaz. A harci szellem a legnagyobb fokra van kifejlesztve egy testületben, mely valamikor csekély számu volt, de most sok ezer főre rug, egy testületben, mely hüséget esküszik hadurának, aki, mint az ősi hercegek, bajtársainak tekinti őket. Vezetésük, nevelésük és fegyelmük alatt áll az

egész nép. *Itt van a német nép harcias jellemének a titka!*"

Driant francia őrnagy látja a császárt a fehér vasasok egyenruhájában, kétségkivül a világ legtekintélyesebb katonai egyenruhájában s bár republikánizmust késztet magára, szive eltelik a szerelmes féltékenységével. És miként tölti a császár idejét "hadseregének, az igazi Hohenzollern családnak körében!" Az őrnagy meg van babonázva.

A hübéri kaszt, bár politikai és erkölcsi pusztulásnak órája már régen ütött, a nemzettel ismét megtalálja a kapcsolatot az imperializmus termékeny talaján. És a nemzettel való eme kapcsolata olyan mély gyökeret vert, hogy Driant őrnagynak több évvel ezelőtt megirt próféciái tényleg valóra váltak, próféciák, melyek eddig ugy tüntek fel, mint vagy egy titkos bonapartistának mételyező sugalatai, vagy mint egy holdkóros ömlengései.

"A császár, — irta, — a főhadvezér........ és Németország egész munkásosztálya, mint egy ember áll mögöt-

te........ Bebel szociáldemokratái a sorokban állanak, ujjuk a puska ravaszán s csak a Fatherland jóvoltára gondolnak. A tiz milliárdos hadikárpótlás, melyet Franciaországnak kell fizetni, nagyobb segitség lesz nekik, mint a szocialista álomképek, melyekkel tegnap táplálták őket."

Igen, és most e jövendőbeli hadikárpótlásról irnak még *szociáldemokrata (!)* lapokban is, nyilt, durva szemtelenséggel, azonban nem tiz, hanem husz, harminc milliárdos hadikárpótlásról.

Németország győzelme Franciaország fölött, — a német szociáldemokraták szerint egy sajnálatos sztratégiai kényszer, — nem csupán Franciaország állandó hadseregének leverését jelentené, hanem elsősorban jelentené a hübéri-monarchikus állam győzelmét a demokrata-republikánus állam fölött.

A Hindenburgok, Moltkek, Kluckok ősi faja, a tömeggyilkosság született specialistái épp oly elengedhetetlen föltételei a német győzelemnek, mint a 42 centiméteres

ágyu, az ember technikai ügyességének utolsó szava.

Már az egész kapitalista sajtó a német monarchiának a háboru által megszilárditott, megingathatatlan álladóságáról beszél. És a német professzorok, ugyanazok, akik Hindenburgot kinevezték az összes tudományok doktorává, már hirdetik, hogy a politikai rabszolgaság a társadalmi életnek magasabb rendü formája.

> "A demokrata köztársaságok és az ugynevezett a monarchiák, melyek parlamenti s egyéb felmagasztalt dolgoknak vannak alávetve, — milyen csekély képességet tanusitottak a viharral szemben!"

Igy irnak ma a német professzorok.

Elég szégyenletes és megalázó olvasni a francia szocialisták nyilatkozatait, kik gyöngéknek bizonyultak arra, hogy megszakitsák Franciaországnak és Oroszországnak szövetségét, sőt még arra is, hogy a három éves katonai szolgálat visszaállitását megakadályozzák, de akik, amikor a háboru megkezdődött, mégis felhuzták vörös nad-

rágjukat és elindultak Németország felszabaditására. Azonban kimondhatatlan felháborodás érzetével olvassuk a német szocialista párt sajtóját, mely a felmagasztosult rabszolgák hangján zengi született elnyomó kasztjának harci dicsőségét a francia területen elkövetett fegyveres tetteiért.

Augusztus 15-én, 1870-ben, amikor a győztes német seregek Párishoz közeledtek, Engels irta egy Marxhoz intézett levelében, miután ismertette a francia védelem zavaros állapotát:

> "Egy forradalmi kormánynak, ha hamarosan megvalósul, mégsem kell aggódnia. Azonban Párist sorsára kell hagynia és a háborut délről kell folytatni. Ekkor még mindig lehetséges, hogy egy ilyen kormány kitartson, amig fegyvereket s hadiszereket vásárol és uj hadsereget szervez, melylyel az ellenséget fokozatosan visszaszoritja a határig. Ez volna a háboru helyes befejezése, — mert mind a két nemzet demonstrálná, hogy meghódithatatlan.''

És mégis vannak, akik mint részeg helották orditozzák: "Előre Páris felé!" S emelett elég arcátlanok, hogy Marxra és Engelsre hivatkozzanak. Mi tekintetben állnak a háromszorosan megvetett orosz liberálisok felett, akik hason csusztak ő excellenciája, a hadi parancsnok előtt, aki megismerte az orosz kancsukát keleti Galiciával? A nyugati fronton a háborunak tisztán "sztratégiai" jellegéről való beszéd gyáva arcátlanság. Ki ad neki hitelt? A német uralkodó osztályok bizonyára nem. Ezek a meggyőződésnek és a csupasz erőnek hangján beszélnek. Nevükön nevezik a dolgokat. Tudják, mit akarnak és miként küzdjenek érte.

A szociáldemokraták azt mondják, hogy a háboru a nemzeti függetlenség ügyéért folyik. "Nem igaz," — vágta vissza Herr Arthur Dix.

> "Amint az utolsó század magas politikája, — irta Dix, — a Nemzeti Eszmének köszönhette speciális jellegét, ugy ennek a századnak politikai világeseményei az Imperialista Eszme jelvénye alatt állanak. Az imperialis-

ta eszme az, melynek rendeltetése, hogy megadja a lendületet, a szándékokat és célokat a hatalomért való küzdelemnek" . . . *(Der Weltwirtschaftskrieg,* 1914, 3. old.)

''Azoknak részéről,— irja ugyanez a Herr Arthur Dix, — kik a háboru hadi előkészületeit intézték, megnyugtató bölcsességre vall, hogy a háboru legelső fokain hadseregeinknek Franciaország és Oroszország ellen való előnyomulása pontosan ott történt, ahol a legfontosabb volt az idegen invázió elháritása az értékes német ércforrásoktól s az ellenség területének azon részeit foglalták el, melyek kiegészitették saját bánya-forrásainkat.'' (Ugyanott, 38. old.)

"A sztratégia," melyről a szociáldemokraták most ájtatosan sugdolóznak, valójában a bányaterületek elrablásával kezdi müködését.

A szociáldemokraták azt mondják, hogy a háboru védelmi háboru. Azonban Herr Georg Irmer tisztán s érthetően jelenti ki:

"A népnek nem ugy kell beszélni, mintha a német nemzet már elkésett volna attól, hogy a világ gazdászatáért és a világuralomért versenyezzen, — hogy a világ már fel van osztva. Nem volt-e a föld már ujra meg ujra felosztva a történelem korszakaiban?" *(Los vom englischen Weltjoch,* 1914 42. old.)

A szociáldemokraták azzal akarnak megnyugtatni bennünket, hogy Belgiumot csak ideiglenesen pusztitották el és a németek hamarosan visszavonulnak a belga területekről. Azonban Herr Arthur Dix, aki nagyon jól tudja, mit akar s kinek joga és hatalma van akarni, azt irja, hogy amitől Anglia leginkább és kifejezetten fél, az nem egyéb, mint hogy *Németországnak kikötője lesz az Atlanti óceánon.*

"Ezért, — folytatja, — *sem Belgiumot nem szabad kezünkből kiadni,* sem azt nem szabad elmulasztanunk, hogy a tengerpart Ostende-től a Somme-ig ne kerüljön ismét olyan állam kezébe, mely Angliának politikai vazallusává válhat. Ügyelnünk kell ar-

ra, hogy ott a *német befolyást* valamely formában megszilárditsuk."

Ostende és Dunkirk közt a végnélküli harcokban ez a szent "sztratégia" most a berlini tőzsde programját is végrehajtja.

A szociáldemokraták azt mondják, a Franciaország és Németország közt folyó háboru csupán rövid bevezetője egy, a két ország közt kötendő, állandó szövetségnek. De Herr Arthur Dix itt is kivágja Németország kártyáit. Szerinte "csak egy válasz lehet: *az angol világkereskedelem elpusztitása, halálos csapás Anglia nemzeti gazdászatára.*"

"A német birodalom külpolitikájának célja tisztán ki van jelölve a következő évtizedre," — jelentette ki Franz von Liszt professzor. — "Védelem Anglia ellen, — kell, hogy ez legyen jelszavunk:" *(Ein mitteleuropäischer Staatenverband,* 1914, 24. old.)

"Le kell törnünk legárulóbb és leggonoszabb ellenségünket, — kiáltja egy harmadik. — Le kell törnünk a zsarnokságot, melyet Anglia gyakorol a tengeren aljas önzéssel és az igazság-

nak s jognak szemérmetlen megvetésével.''

A háboru nem a cárizmus ellen, hanem elsősorban is Angliának tengeri fenhatósága ellen irányul.

> ''Mondhatjuk, — vallja be Schiehmann professzor, — hogy egyik sikerünk se okozott akkora örömet, mint az angolok veresége Maubeuge-nél és St. Quentinnál augusztus 28-ikán.''

A német szociáldemokraták azt mondják, hogy a háboru főcélja a "leszámolás Oroszországgal." De az egyszerü, egyenes beszédü Herr Rudolf Theuden Oroszországnak akarja adni Galiciát, ráadásul északi Perzsiát is. Ezzel Oroszország "beérné sok évtizedre. És ezzel még barátunkká is tehetnénk."

"Mit kell a háborunak hozni a számunkra?" kérdi Theuden és aztán válaszol:

> ''A legnagyobb összeget Franciaországtól kell kapnunk . . . Franciaországtól meg kell kapnunk Belfortot,

Lorraine-nak azt a részét, mely a Moselle-lel határos és makacs ellenállás esetén azt a részt is, mely a Maas-szal határos. Ha a Maast és a Moselle-t teszszük Németország határává; a franciák talán egyszer elszoknak attól az ideától, hogy a Rajnát tegyék Franciaország határává.''

A burzsoá politikusok és professzorok azt mondják, hogy Anglia a fő ellenség; hogy Belgium és Franciaország az Atlanti óceánra nyiló kapu; hogy az orosz hadikárpótlás reménye ugyis csak utópisztikus álom; hogy Oroszország jó barátként hasznosabb volna, mint ellenségképp; hogy Franciaországgal kell fizettetni aranyban és földben, — és a *Vorwärts* buzditja a német munkásokat, "tartsatok ki, mig a döntő győzelem a miénk nem lesz."

És a *Vorwärts* mégis azt mondja, hogy ez a háboru a német nemzet függetlenségéért és az orosz nép felszabaditásáért folyik. Mit jelent ez? Persze, ne keressünk eszméket, logikát, igazságot ott, ahol nincs. Egyszerüen a rabszolga érzületek fekélye pattant fel és büzös szennye elárasztotta a

munkások sajtójának hasábjait. Világos, hogy az elnyomott osztálynak, mely nagyon lassan és tunyán halad a szabadság felé, a végső órában meg kell hurcolni minden reményét és igéretét vérben és sárban, mielőtt megszólal lelkében a tiszta, feddhetetlen hang, — a forradalmi becsület hangja.

V. FEJEZET.

Védelmi háboru.

"Amit most tennünk kell, az, hogy elháritsuk ezt a veszélyt (az orosz despotizmust), s biztositsuk országunk függetlenségét és kulturáját. Igy helyt állunk szavunkért s tesszük, amit mindig mondottunk, hogy tenni fogunk. A veszély órájában nem hagyjuk a csávában szülőhazánkat . . . Ezen elvek által vezéreltetve megszavazzuk a hadikölcsönt."

Ez volt a német szociáldemokrata frakció nyilatkozata, melyet Haase olvasott fel a Reichstag augusztus 4-iki ülésén.

Itt csak a szülőföld védelméről van szó. Nincs egy hang sem a háboru "felszabaditó" hivatásáról az orosz nép érdekében, amit később a szociáldemokrata sajtó elzengett minden hangnemből. A szociáldemokrata sajtó logikája azonban nem tartott lépést hazafiságával. Egy ideig kétségbeesett igye-

kezettel akarta ugy tüntetni fel a háborut, mint csupán védekezést, a német birtokok biztonságának megóvását s ugyanakkor ugy festette, mint forradalmi támadó hadjáratot Oroszországnak és Európának felszabaditására a cárizmus alól.

Már elég világosan megmutattuk, miért volt meg az orosz népnek minden oka arra, hogy köszönettel visszautasitsa a Hohenzollern szuronyok hegyén felajánlott segitséget. De hogy állunk a háboru "védelmi" jellegével?

Annál, amit a szociáldemokrácia nyilatkozta mond, sokkal inkább meglep bennünket az, amit elhallgat, elmondatlanul hagy. Miután Hollweg a Reichstagban már kijelentette, hogy Belgium és Luxenburg semlegessége megsértetett Franciaország megtámadása végett, Haase nem emliti ezt a tényt egyetlen szóval sem. Ez a hallgatás olyan förtelmes, hogy az embert kisértésbe hozza: olvassa el a nyilatkozatot másodszor, harmadszor is. De hiába. Meg van irva a nyilatkozat ugy, mintha Belgium, Franciaország és Anglia sohasem szerepeltek volna a német szociáldemokrácia politikai térképén.

De a tények megmaradnak tényeknek még akkor is, ha politikai pártok behunyják szemeiket előttük. És az Internationale minden tagjának joga van ezt a kérdést intézni Haase elvtárshoz: "A szociáldemokrata frakció által megszavazott öt milliárdnak melyik része volt szánva Belgium elpusztitására?" Talán lehetséges, hogy a német hazának az orosz deszpotizmustól való megvédése végett kikerülhetetlen volt a belga haza elpusztitása. De miért hallgatott erről a német szociáldemokrata frakció?

Az ok világos. Az angol liberális kormány, hogy a háborut a tömegek előtt népszerüvé tegye, kizárólag arra hivatkozott, hogy szükség van Belgium függetlenségének és Franciaország integritásának megvédésére, de az orosz cárizmusssal való szövetségről mélyen hallgatott. Ugyanolyan módon, ugyanolyan inditó okoknál fogva, a német szociáldemokrácia csak a cárizmus ellen való háboruról beszél, de még csak nevét sem emliti Belgiumnak, Franciaországnak és Angliának. Mindez persze nem valami hizelgő a cárizmus nemzetközi reputációjára. De azért meglehetősen elcsüggesztő, hogy a német szociáldemokrácia feláldozza saját jó

hirnevét a cárizmus ellen való fegyverre hivásnak. Lassalle azt mondotta, hogy minden nagy politikai akciónak a dolgok olyan kinyilatkoztatásával kell kezdődni, mint ahogy azok vannak. Tehát miért kezdődik a Fatherland védelme a dolgoknak, ahogy azok vannak, szégyenletes elhallgatásával? Vagy talán a német szociáldemokrácia ugy vélekedett, hogy ez nem volt egy "nagy politikai akció?"

Elvégre is a Fatherland védelme nagyon tág és nyulékony fogalom. A világkatasztrófa megkezdődött azzal az ultimátummal, melyet Ausztria intézett Szerbiához. Ausztriát persze csupán az a kényszer vezette, hogy megóvja határait nyugtalan szomszédjától. Németország volt a támasza. És Németországot viszont, mint már tudjuk, az a szükség kényszeritette, hogy saját államát biztositsa. "Értelmetlenség volna azt hinni, — irja erre vonatkozólag Ludwig Quessel, — hogy egy falat ki lehet dönteni ebből a végtelenül komplikált épitményből (Európából) az egész épület veszélyeztetése nélkül."

Németország megkezdte "védelmi háboruját" Belgium megtámadásával, Belgi-

um semlegességének megsértése állitólag csak eszköz lévén betörni Franciaországba azon a vonalon, ahol az ellenállás a leggyöngébb volt. Franciaország hadi leveretésének is csak sztratégiai epizódként kellett volna szerepelni a Fatherland védelmében.

Némely német hazafi előtt a dolgok ilyen beállitása nem látszott valami nagyon elfogadhatónak és alapos okaik voltak a kételkedésre. Olyan inditó okot sejtettek, mely a valóságnak sokkal jobban megfelelt. Oroszország a hadikészülődés uj korszakába lépvén, Németországra két-három év multán sokkal veszedelmesebb lehetett volna, mint ez idő szerint. És Franciaország ez idő alatt teljesen végrehajtotta volna a három éves szolgálat katonai reformját. Nem világos-e tehát, hogy az értelmes önvédelem azt követelte, hogy Németország ne várjon ellenséges támadásra, hanem előzze meg őket két évvel és rögtön kezdje meg a támadást? És nem világos-e az is, hogy ez a Németország és Ausztria által szándékosan provokált támadó háboru valósággal háborut elhárító védelmi háboru?

E két szempont elég gyakran egyetlen érvben egyesül. Be kell ismernünk, hogy

van köztük némi ellenmondás. Az egyik kijelenti, hogy Németország nem akarta a háborut most s erre az Entente kényszeritette, a másik pedig azt jelenti, hogy a háboru az Entente-nak most hátrányos volt és Németország éppen ezért tette meg a lépéseket, hogy a háborut most inditsa meg. De hát mit határoz egy kis ellenmondás? Könnyü elsiklani felette és megállapodni abban a felfogásban, hogy ez védelmi háboru.

De a hadviselő felek a másik oldalon ledisputálták Németországnak azt az előnyös feltevését, hogy védelmi álláspontja van, és tették ezt elég sikeresen. Franciaország önvédelemből nem engedheti meg, hogy Oroszország leveressék. Anglia beavatkozásának okát adta arra a veszélyre hivatkozva, melyben a brit szigetek forognának, ha Németország poziciója a csatorna torkolatánál megerősödne. Végül Oroszország is csak önvédelemről beszélt. Igaz, hogy senki sem fenyegette az orosz területet. De a nemzeti birtokok, ezt értsétek meg, nem csupán területekből állanak, hanem más, érinthetetlen tényezőkből is, köztük a gyöngébb államok felett gyakorolt befolyásból. Szerbia az orosz befolyás hatás-

körébe tartozik és azt a célt szolgálja, hogy a Balkánon fentartsa az ugynevezett hatalmi egyensulyt nemcsak a Balkán államok közt, hanem az orosz és osztrák befolyások közt is. Szerbia ellen egy sikeres osztrák támadás a hatalmi egyensulyt Ausztria javára billentette volna, tehát közvetett támadást jelentett Oroszország ellen. Sasonov kétségkivül Quessel szavaiból meritette legerősebb érvét: ''Értelmetlenség volna azt hinni, hogy egy falat ki lehet dönteni ebből a végtelenül komplikált épitményből (Európából) az egész épület veszélyeztetése nélkül.''

Fölösleges hozzátenni, hogy Szerbia, Montenegro, Belgium és Luxenburg szintén fel tudtak hozni némi bizonyitékot magatartásuk védelmi jellegére. Igy valamennyi ország védekezett és egyik sem volt támadó. De ha igy van, mi értelme, hogy a védelem és támadás állitásai igy egymás ellen szegeztessenek? Az ilyen esetben alkalmazott szabályok nagyon különbözők és néha összemérhetetlenek.

Előttünk, szocialisták előtt a háboru *történelmi* szerepének van alapvető fontossága. Odairányul-e a háboru, hogy előmoz-

ditsa a termelő erőket s államszervezeteket és siettesse a munkásosztály erőinek központositását? Vagy pedig ennek ellenkezőjét teszi-e, akadályozza-e? A háborunak ez a materialisztikus értékelése felette áll minden formai vagy külső mérlegelésnek s természetére nézve nincs semmi viszonyban a támadás vagy védelem kérdésével. És mégis néha a háborunak e formális elnevezései több-kevesebb igazsággal jelzik a háboru tényleges jelentőségét. Amikor Engels azt mondotta, hogy a németek 1870-ben védekező állásponton voltak, egyáltalán nem gondolt a közvetlen politikai és diplomáciai körülményekre. Előtte a döntő tényező az volt, hogy abban a háboruban Németország nemzeti egységének a jogáért harcolt, ami az ország gazdasági fejlődésének és a proletáriátus szocialista egyesitésének szükséges feltétele volt. A Balkán keresztény népei ugyanilyen értelemben védelmi háborut folytattak Törökország ellen, független nemzeti fejlődés jogát védve az idegen uralom ellen.

A háborura vezető közvetlen nemzetközi politikai viszonyok kérdése független attól az értéktől, melyet a háboru történelmi

materialista szempontból magában foglal. A német háboru a bonapartista monarchia ellen történelmileg elkerülhetetlen volt. Abban a háboruban a fejlődés joga Németország részén volt. De ezek a történelmi tendenciák magukban véve nem szabták meg előre a kérdést, hogy melyik félnek volt érdeke az, hogy a háborut éppen 1870-ben provokálja ki. Ma már jól tudjuk, hogy nemzetközi politikai és katonai szempontok birták Bismarckot arra, hogy a háboru tényleges kezdeményező lépéseit megtegye. Azonban éppen ugy történhetett volna ennek ellenkezője is. III. Napoleon kormánya nagyobb előrelátással és energiával megelőzhette volna Bismarckot és néhány évvel előbb kezdhette volna a háborut. Ez az események közvetlen politikai képét radikálisan megváltoztatta volna, de a háboru történelmi becslésében nem jelentett volna különbséget.

Sorrend szerint a diplomácia a harmadik tényező. Itt a diplomáciának kettős feladata van. Először: abban a percben kell meginditani a háborut, mely hazája számára a legkedvezőbb ugy nemzetközi, mint katonai szempontból. Másodszor:

olyan eszközöket kell használnia, hogy a véres küzdelemért a felelősség sulyát az ellenséges kormányra háritsa a közvélemény előtt. A szocialista agitáció egyik legfontosabb feladata az, hogy a diplomáciai cselszövéseket, fondorlatokat és gazságokat leleplezze. Mellékes, hogy mennyire sikerül ez a kritikus pillanatban, világos az, hogy a diplomáciai cselszövények magukban véve nem jelzik a háborunak sem történelmi szerepét, sem igazi kezdeményezőit. Bismarck ügyes fogásai III. Napoleont kényszeritették, hogy üzenjen hadat Poroszországnak, bár a tényleges kezdeményezés a német oldalról jött.

Azután következik a kizárólagosan katonai látszat. A hadmüveletek *sztratégiai* terve vonatkozhat főleg védelemre vagy támadásra, tekintet nélkül arra, hogy melyik fél üzent háborut és milyen körülmények között. Végül a sztratégiai terv végrehajtására tett első taktikai lépések gyakran nagy szerepet játszanak a háboru megitélésében, hogy védelmi vagy támadó háboru-e az?

"Jó, hogy a franciák támadták meg először Németországot, — irta

Engels Marxnak 1870 julius 31-én. — Ha a németek visszaverik a támadást s követik azt a francia terület inváziójával, a hatás bizonyára nem olyan lesz, mint lett volna, ha a németek vonulnak be Franciaországba az előbbi invázió nélkül. Igy a háboru a francia részről bonapartistább marad.''

Itt a francia-porosz háboru klasszikus példájából látjuk, hogy a mértékek, melyekkel egy háborunak védekező vagy támadó jellegét megbiráljuk, tele vannak ellenmondásokkal, amikor két nemzet összeütközik. Mennyivel inkább igy van ez, amikor több nemzet ütközik össze. Ha a csomót kibogozzuk elejétől kezdve, a védelem és támadás elemei közt a következő kapcsolatot látjuk. A franciák első *taktikai* lépésének, — legalább Engels véleménye szerint, — a néppel éreztetni kellett volna, hogy a támadás felelőssége a franciákat terheli. És mégis a németek egész *sztratégiai* tervének föltétlenül támadó jellege volt. Bismarck *diplomáciai* lépései arra kényszeritették Bonapartet, hogy akarata ellenére hadat üzenjen s ugy tünjék fel, mintha Európa

békéjének megzavarója volna, mig a háboru hadi-politikai kezdeményezése a porosz kormánytól indult ki. Ezeknek a körülményeknek a jelentősége semmiesetre sem csekély fontossággal bir a háboru *történelmi* elbirálásában, de egyáltalán nem meriti ki a kérdést.

Ennek a háborunak egyik oka a németeknek növekvő vágyódása volt az önrendelkezésre, ami összeütközött a francia monarchia dinasztikus igényeivel. Azonban ez a nemzeti "védelmi háboru" Elszász-Lotharingia elfoglalására vezetett s igy második fokozatában dinasztikus hóditó háboruvá változott. A Marx és Engels közt lefolyt levelezés mutatja, hogy őket főleg történelmi szempontok irányitották az 1870-iki háboru iránt való magatartásukban. Előttük természetesen nem volt közönyös, hogy kik és miként irányitották a háborut. "Ki tartotta volna lehetségesnek, — irja Marx keserüen, — hogy 1848 után huszonkét évvel Németországban egy nemzeti háboru ilyen elméleti kifejezésre jusson." Azonban Marx és Engels előtt mégis a háboru objektiv következményeinek volt döntő jelentőségük. "Ha a poroszok győznek, az az ál-

lamhatalom központositását jelenti, — ami hasznos a német munkásosztály központositására."

Liebknecht és Bebel, a háborunak ugyanilyen történelmi elbirálásából indulva ki, kénytelenek voltak e tekintetben közvetlen politikai álláspontra helyezkedni. Korántsem Marx és Engels nézeteivel szemben, hanem ellenkezőleg, velük teljesen megegyezve tagadták meg Liebknecht és Bebel a Reichstagban, hogy magukra vegyék a felelősséget a háboruért. Előterjesztett nyilatkozatuk igy szól:

> "Nem ajánlhatjuk fel a hadi költségvetést, melyet a Reichstagtól kérnek, mert ezzel bizalmat szavaznánk a porosz kormánynak . . . Mint elvi alapon minden dinasztikus háborunak ellenzői, mint társadalmi köztársaságiak s mint a nemzetközi munkásszövetség tagjai, mely nemzeti megkülönböztetés nélkül küzd minden elnyomó ellen s egy nagy testvériségben igyekszik egyesiteni minden elnyomottat, mi sem közvetlenül, sem közvetve nem foglalhatunk állást a jelenlegi háboru mellett."

Schweitzer máskép cselekedett. Taktikájának irányitójául közvetlenül a háboru történelmi elbirálását fogadta el, — egyike a legveszedelmesebb tévedéseknek! — s megszavazván a hadi hitelt, bizalmat szavazott Bismarck politikájának. Ezt tette dacára annak a ténynek, hogy, ha az államhatalomnak a háboru folytán bekövetkezendő központosulása a szociáldemokrata ügynek volt hasznára válandó, a munkásosztálynak mindjárt elejétől kezdve szembe kellett állitani a dinasztikus-junker centralizációval a saját, az uralkodók iránt forradalmi bizalmatlansággal eltelt osztály-centralizációját. Schweitzer politikai magatartása érvénytelenitette a háborunak éppen azon következményeit, melyek arra birták, hogy a háboru-csinálóknak bizalmat szavazzon.

Bebel negyven évvel később, elkészitvén életének mérlegét, azt irta:

> "Az az álláspont, melyet Liebknecht és én elfoglaltunk, a háboru kitörésekor és folyamata alatt, éveken át vitáknak és heves támadásoknak a tárgya volt, eleinte még a pártban is, de csak rövid időre. Aztán elismerték, hogy igazunk

volt. Bevallom, hogy cseppet sem sajnálom, hogy olyan álláspontunk volt és ha a háboru kitörésekor tudtuk volna, amit a következő néhány év alatt megtudtunk hivatalos és nem hivatalos forrásokból, ugy magatartásunk elejétől kezdve még sokkal élesebb lett volna. Nem csak tartózkodtunk volna, mint ahogy tartózkodtunk, az első hadikölcsön megszavazásától, hanem *ellene* szavaztunk volna." *(Önéletrajz,* II. Rész, 167. old.)

Ha összehasonlitjuk Liebknechtnek és Bebelnek 1870-iki nyilatkozatát Haase-nak 1914-iki nyilatkozatával, ugy arra a következtetésre kell jutnunk, hogy Bebel tévedett, mikor azt mondá: "Aztán elismerték, hogy igazunk volt." Mert az augusztus 4-iki szavazás kiváltképpen Bebel negyvennégy év előtti álláspontjának elitélése volt, minthogy Haase frazeologiája szerint, — Bebel a veszély órájában cserben hagyta a hazáját.

Miféle politikai okok és szempontok vezették a német proletáriátus pártját, hogy elforduljon dicső tradicióitól? Nem hallottunk eddig egyetlen sulyos okot sem. Az

eddig felhozott érvek ellenmondásokkal telvék. Olyanok, mint a diplomáciai jegyzékek, melyeket azért irnak, hogy igazolják a már végrehajtott cselekményt. A *Die Neue Zeit* vezércikk irója irja, — Kautsky elvtárs áldásával, — hogy Németország álláspontja a cárizmussal szemben ma ugyanaz, mint ami 1870-ben volt a bonapartizmussal szemben! Még Engelsnek egy leveléből is idéz: "A német népnek valamennyi osztálya felismerte, hogy ez elsősorban a nemzet létének kérdése volt s igy egyszerre felsorakoztak." Azt mondják, hogy ugyanez oknál fogva sorakozott fel most a német szociáldemokrácia. Ez a nemzeti lét kérdése. "Helyettesitsük a bonapartizmussal a cárizmust és Engels szavai ma is igazak." És a tény mégis megmarad teljes erejében, hogy Bebel és Liebknecht tüntetőleg megtagadták, hogy akár pénzt, akár bizalmat szavazzanak a kormánynak 1870-ben. Tehát nem éppen ugy megállja-e a helyét itt is, ha "helyettesitjük a bonapartizmussal a cárizmust"? E kérdésre nem méltóztatott felelni.

De valójában mit irt levelében Engels a munkáspárt taktikájára vonatkozólag?

"Nem látom lehetségesnek, hogy egy

német politikai párt ilyen körülmények közt *teljes obstrukciót* hirdethet és mindenféle kisebb szempontot a főkérdés fölé emeljen." *Teljes obstrukció!* — Azonban széles szakadék választja el politikai párt teljes obstrukcióját és teljes kapitulációját. És ez a szakadék választotta el Bebelnek és Schweitzernek álláspontját 1870-ben. Kautsky elvtárs felvilágosithatta volna erről a tényről vezércikk iróját, Hermann Wendelt. És a *Simplicissimus* a holtakat gyalázza, amikor Bebel és Bismarck szellemét összebékiti a mennyben. Ha a *Simplicissimusnak* és Wendelnek joga van arra, hogy valakit siri álmából felkeltsen a német szociáldemokrácia jelenlegi taktikájának jóváhagyására, ugy az nem Bebel, hanem Schweitzer. Schweitzernek szelleme az, mely most a német proletáriátus politikai pártjára nehezül.

De a francia-porosz háborunak és a jelenlegi háborunak még a hasonlatossága is végtelenül felületes és félrevezető. Tegyünk félre minden nemzetközi viszonyt. Felejtsük el, hogy a háboru elsősorban is Belgium elpusztitására irányult s Németország fő haderőit nem a cárizmus, hanem a republikánus Franciaország ellen inditotta. Feledjük el,

hogy a háboru kiinduló pontja Szerbia összetörése s egyik célja a legreakciósabb államnak, Ausztria-Magyarországnak megerősitése s egybeforrasztása volt. Nem beszélünk arról a tényről, hogy a német szociáldemokraták magatartása kemény csapást mért az orosz forradalomra, mely a háborut megelőző két évben ismét hatalmas lángokban csapott fel. Éppen ugy behunyjuk szemeinket a tények előtt, mint augusztus 4-ikén tette a német szociáldemokrácia, amikor nem látta, hogy a világon van egy Belgium, egy Franciaország, Anglia, Szerbia vagy Ausztria-Magyarország. Ugy vesszük, mintha csak Németország volna.

A háboru történelmi jelentőségének megállapitása meglehetősen könnyü volt 1870-ben. "Ha a poroszok győznek, az államhatalom központositása elő fogja mozditani a német munkásosztály központositását." És most? Mi volna egy porosz győzelemnek az eredménye a német munkásosztály számára?

Az egyetlen területi terjeszkedés, melyet a német munkásosztály szivesen láthatna, mivel a nemzeti egységet teljessé tenné, a német-Ausztria egyesülése volna Német-

országgal. Németországnak bármely más irányban való terjeszkedése lépés volna oly irányban, mely Németországot nemzeti államból nemzetiségek államává alakitaná át, s következésképpen olyan viszonyokat hozna magával, melyek a proletáriátus osztályharcát megnehezitenék.

Ludwig Frank azt remélte, — és e reményének egy megkésett lassalleánus hangján adott kifejezést, — hogy később egy győzelmes háboru után idejét az állam "belső felépitésének" munkájára szenteli. Kétségtelen, hogy Németország e "belső felépitésére" a győzelem után nem kevésbbé lesz szüksége, mint a háboru előtt volt. De könnyebbé teszi-e ezt a munkát egy győzelem? Németország történelmi tapasztalatai sem igazolnak ilyen reményt jobban, mint más országok tapasztalatai.

> "Németország urainak cselekedeteit természeteseknek tekintettük [az 1870-iki győzelmek után], — mondja Bebel az *önéletrajzában.* — Egyszerüen illuzió volt a párt végrehajtó bizottságától azt hinni, hogy az uj rendszerben liberálisabb szellem fog uralkodni. És

ennek a liberálisabb korszaknak ugyanazon embertől kellett volna jönni, aki idáig ugy mutatkozott be, mint, nem azt mondom: a demokratikus fejlődésnek, hanem bármely liberális irányzatnak is, legnagyobb ellensége és aki most mint győztes tette vasas csizmájának sarkát a birodalom nyakára." (II. Kötet, 188. old.)

Egyáltalán semmi ok nincs arra, hogy más eredményeket várjunk felülről egy győzelem következtében. Ellenkezőleg. A porosz junkereknek 1870-ben először hozzá kellett szokniok a birodalmi rendszerhez. Nem érezhették magukat szilárdan a nyeregben. A Franciaország felett aratott győzelem után nyolc évvel történt, hogy megalkották a szociálista ellenes törvényeket. És ha félszázados éles osztályharc után a junkerek egy győzelmes nemzet élén állanának, nem kételkedhetünk, hogy nem éreznék szükségét Ludwig Frank szolgálatainak az állam belső felépitésére, mely biztonságban tért vissza a német győzelmek mezejéről.

Azonban az uralkodók osztályhelyzetének megerősödésénél sokkal fontosabb az,

hogy milyen hatása volna egy német győzelemnek magára a proletáriátusra. A háboru a kapitalista államok imperialista viszályaiból keletkezett és Németország győzelme, mint fentebb megállapitottuk, maga után vonna terület-hóditásokat Belgiumnak, Franciaországnak, Oroszországnak rovására, az ellenségre kényszeritett kereskedelmi szerződéseket és uj gyarmatokat. A proletáriátus osztályharca ekkor Németország imperialista fenhatóságának az alapjára kerülne, a munkásosztály érdeklődése e fenhatóság megtartására és kifejlesztésére irányulna és a forradalmi szocializmus hosszu időre propaganda szektának szerepére volna kárhoztatva.

Marxnak igaza volt, amikor 1870-ben előre látta a német győzelmek eredményeképp a német munkásmozgalom gyors kifejlődését a tudományos szocializmus zászlaja alatt. De a nemzetközi viszonyok most ellenkező jóslatot nyujtanak. Németország győzelme a forradalmi mozgalom élének eltompulását, elméleti elposványosodását, a marxista eszmék kiveszését jelentené.

VI. FEJEZET.

Szocialisták és a kapitalista háboruk.

De a német szociáldemokrácia, mondják majd nekünk, nem akar győzelmet. Válaszunk először is az, hogy ez nem igaz. A német szociáldemokrácia sajtója megmondja, hogy mit akar. A szocialista napilapok két vagy három kivétellel kimutatták a német munkásnak, hogy Németország győzelme *az ő győzelme lesz.* Maubeuge bevétele, három angol hadihajó elsülyesztése vagy Antwerpen elfoglalása éppen olyan érzelmet keltett a szociáldemokrata sajtóban, amilyet egyébként egy választási győzelem vagy bérharc győzelme szokott kelteni. Nem szabad szem elől tévesztenünk azt a tényt, hogy a német munkássajtó, ugy a pártlapok, mint a szaklapok, ez idő szerint hatalmas gépezet, mely a népnek az osztályharcra nevelését felcserélte a hadigyőzelmekre való vágyódás fejlesztésével. Nem az egyes individuális lapok undok soviniszta tulzásaira gondolok, hanem arra az érzületre, mely a szociáldemokrata

lapok tulnyomó többségét áthatja. Erre a magatartásra a jelt a parlamenti frakció augusztus 4-iki szavazata adta meg.

De a frakció nem gondolt német győzelemre. Csupán azt tette feladatává, hogy elháritsa a kivülről fenyegető veszélyt, hogy megvédje a hazát. Ez volt az egész.

És itt visszatértünk a védelmi háboruknak és a támadó háboruknak kérdéséhez. A német sajtó, beleértve a szociáldemokrata lapokat is, sohasem fárad bele annak ismételgetésébe, hogy valamennyi ország közül csupán Németország az, mely ebben a háboruban védekezésre szoritkozik. Már tárgyaltuk, hogy miképp állapithatjuk meg a különbséget a védelmi és a támadó háboruk között. A megállapitás módszerei számosak és ellenmondóak. De a jelen esetben egyértelmüen tanuskodnak arról, hogy Németország háborus akcióját lehetetlen védelmi háborunak tartani. De ennek egyáltalán semmi hatása nincs a szociáldemokrácia taktikájára.

Történelmi szempontból a német imperializmus, mint már tudjuk, föltétlenül támadó. A német imperializmus, melyet a nemzeti ipar lázas fejlődése hajszol előre, az

államok közt lévő hatalmi egyensulyt megzavarja s a fegyverkezésben az első szerepet játsza.

Világpolitikai szempontból a jelen pillanat látszott legalkalmasabbnak Németországnak, hogy vetélytársaira lesujtó csapást mérjen, — ami azonban egy jottányit sem von le Németország ellenségeinek büneiből.

Az események *diplomáciai* áttekintése semmi kétséget sem hagy fen azirányt, hogy Ausztriának Szerbiával szemben tanusitott kihivó eljárásánál a vezető szerep Németországé volt. Az a tény, hogy a cári diplomácia, mint rendszerint, még gyalázatosabb volt, nem változtat a dolgon.

Sztratégiai szempontból az egész német hadjárat egy szörnyeteg offenzivára volt alapitva.

Végül *taktikai* szempontból a német hadsereg első lépése Belgium semlegességének a megsértése volt.

Ha ez mind védekezés, hát akkor mi a *támadás?* De ha még fel is tesszük, hogy a diplomácia nyelvén leirt eseményeknek más magyarázata is lehet, — bár a Fehér Könyv két első lapja nagyon is világos magyarázatot ád, — nincs-e a munkásosztály forradal-

mi pártjának politikája meghatározására egyéb módszere, mint azon kormányzat által előterjesztett okiratok, melynek legnagyobb érdeke, hogy őt félrevezesse?

> "Bismarck bolonddá tette az egész világot, — mondja Bebel, — és tudta, miként hitesse el a néppel, hogy Napoleon provokálta ki a háborut, mig ő, a békeszerető Bismarck, magát is, politikáját is a megtámadottnak helyzetében találta.
>
> A háborut megelőző események annyira félrevezetőek voltak, hogy általában elkerülte a figyelmet Franciaország föltétlen készületlensége a háborura, melyet ő üzent meg, mig Németország, mely a megtámadott félnek látszott, befejezte a háboru előkészületeit az utolsó szekérszögig s a mozgósitást egy óraszerkezet pontosságával hajtotta végre." *(Önéletrajz,* III. kötet, 167-168. old.)

Ilyen történelmi precedens után az ember sokkal több kritikus óvatosságot várhatna a szociáldemokráciától.

Igaz, hogy Bebel nem egyszer kijelentette, hogy ha Németországot támadás érné, a szociáldemokrácia védelmezné a hazát. Az esseni kongresszuson Kautsky felelt neki:

> "Véleményem szerint nem igérhetjük határozottan, hogy a kormány háborus lelkesedésében osztozni fogunk, valahányszor meg vagyunk győződve, hogy az országot támadás fenyegeti. Bebel azt hiszi, hogy sokkal előrehaladottabbak vagyunk, mint 1870-ben s most minden esetben meg tudnánk állapitani, hogy a fenyegető háboru tényleg támadó háboru-e vagy sem? Nem szeretnék magamra venni ilyen felelősséget. Nem szeretnék kezeskedni, hogy helyesen tudnánk itélkezni minden esetben, hogy mindig tudni fogjuk, vajjon félrevezet-e bennünket a kormány, vagy pedig tényleg a nemzet érdekeit képviseli-e egy támadó háboru ellen . . . Tegnap a német kormány volt a támadó, holnap a francia kormány lesz, és nem tudjuk, hogy holnapután nem az angol kormány lesz-e az? A kormányzatok folyton állást cserélnek. Háboru esetén

valójában nem egy nemzeti, hanem egy nemzetközi kérdés előtt állunk. Mert a nagyhatalmak közt kitörő háboru világháboru lesz s nem csupán két országot fog érinteni, hanem egész Európát. Egy napon majd a német kormány elhiteti a proletáriátussal, hogy megtámadták; a francia kormány ugyanazt teheti alattvalóival és majd lesz egy háboru, melyben a francia és a német munkások egyenlő lelkesedéssel követik kormányaikat, egymást fogják gyilkolni, egymás torkát fogják elmetszeni. Az ilyen eshetőséget el kell kerülni és csak akkor kerülhetjük el, ha nem a támadó és védelmi háboru meghatározó tulajdonságait fogadjuk el irányadóul, hanem a proletáriátus érdekeit, melyek ugyanakkor nemzetközi érdekek . . . Szerencsére téves feltevés az, hogy háboru esetén a német szociáldemokrácia nemzeti s nem pedig nemzetközi szempontból akar itélni és hogy elsősorban német pártnak tartja magát s csak azután proletár pártnak."

Kautsky e beszédében remek szabatos-

sággal tárja fel a rettentő veszedelmeket, — ma meg rettentőbb valóságot, — melyek azon törekvésben rejlenek, amely a szociáldemokrácia álláspontját attól a bizonytalan és ellenmondó formai megállapitástól akarja függővé tenni, hogy egy háboru támadó vagy védelmi háboru-e? Bebel semmi fontosat sem mondott válaszában és álláspontja meglehetős érthetetlennek látszott, különösen az 1870-ben szerzett tapasztalatok után.

Bebel álláspontjának mindazáltal meglehetősen határozott politikai jelentősége volt, dacára elméleti hiányosságának. Azok az imperialista irányzatok, melyeket a háboru veszedelme szül, kizárják azt a lehetőséget, hogy a szociáldemokrácia megváltást remélhessen akár az egyik, akár a másik háborus félnek a győzelmétől. Éppen ezért a teljes figyelem a háboru megakadályozására irányult s a fő feladat a kormányzatnak kétségben tartása volt a háboru eredményeit illetőleg.

"A szociáldemokrácia, — mondotta Bebel, — szembeszáll bármely kormánnyal, mely a háborura kezdeményező lépést tesz." Ezt fenyegetésnek szánta II. Vilmos

kormánya ellen. "Ne számitsatok ránk, ha egy napon elhatároztátok, hogy hasznát veszitek ágyuitoknak és hadihajóitoknak.'' Azután London és Petrográd felé fordult: "Jó lesz meg nem támadni Németországot abban az elhibázott számitásban, hogy azt belülről meggyöngiti a hatalmas német szociáldemokrácia ellenzéki politikája."

Bebel magatartása, anélkül, hogy politikai tan lett volna, politikai fenyegetés volt, olyan fenyegetés, mely egyszerre két front ellen irányult, a belső és külső front ellen. Makacs válasza az volt minden történelmi vagy logikai ellenvetésre: ''Találunk módot bármely kormány leleplezésére, mely egy háborura a kezdő lépést megteszi. Elég ügyesek vagyunk erre."

Nemcsak Németországnak, hanem az egész Internationalenak ez a fenyegtő magatartása nem is volt minden eredmény nélkül. A különböző kormányzatok tényleg mindent elkövettek, hogy elhalasszák a háboru kitörését. De ez nem az egész. Az uralkodók és diplomaták most már kétszeresen ügyeltek, hogy lépéseiket a tömegek békés érzületeihez alkalmazzák. Sugdolóztak a

szocialista vezérekkel, az Internationale irodája körül szaglálódtak és olyan érzületet keltettek, melyek lehetővé tették Jaurésnak és Haase-nak, hogy Brüsszelben néhány nappal a háboru kitörése előtt kijelentsék, miszerint kormányaiknak nincs más célja, mint a béke fentartása. És amikor a vihar kitört, minden ország szociáldemokráciája kereste a bünöst — a határ tulsó felén. Bebel kijelentése, melynek, mint fenyegetésnek, határozott szerepe volt, egyszerre elvesztette minden jelentőségét, mihelyt eldördült az első lövés a határokon. Bekövekezett az a borzalom, melyet Kautsky megjósolt.

Az első pillanatra mindenek felett meglepőnek látszik, hogy a szociáldemokrácia valójában nem érezte szükségét politikai kritériumnak. Az Internationale katasztrófájában feltünő az érvek felületessége. Egymásnak ellent mondanak, saját alapjukról lesiklanak, sokszor másodrangu jelentőséggel birnak, a dolog veleje az, hogy *a szülőföldet meg kell védelmezni.* Eltekintve a háboru eredményének történelmi mérlegelésétől, eltekintve a demokrácia és

az osztályharc mérlegelésétől, a hazát, melyet a történelem átadott nekünk, meg kell védelmezni. És most már meg kell védelmezni nem azért, mert — nemzetközi tintakulik szavajárása szerint — a mi kormányunk békét akart s "galádul megtámadtatott," hanem mivel eltekintve a körülményektől, melyek közt kezdődött, a háboru, ha egyszer megindul, kitesz minden hadviselőt az inváziónak és a leigázásnak. Elméleti, politikai diplomáciai és hadi szempontok egyszerre összeomlanak, mintha földrengés, tüzvész vagy özönviz döntötte volna romba. A kormány lesz az a hatalom, mely megvédi és megmenti a népet. A nép nagy tömege visszaesik a politikai-előtti helyzetbe. Nem szükséges elitélnünk a tömegek érzületét, a katasztrófának ezt az elemi visszatükrözését, amennyiben ez csak ideiglenes érzület. De másként van ez a szociáldemokráciának, a tömegek felelős politikai képviseletének magatartásával. A tulajdonnal biró osztályok szervezetei s különösen maga a kormányhatalom nem usztak egyszerüen az áradattal. Rögtön, teljes erővel s a legkülönbözőbb utakon munká-

hoz láttak, hogy ezt a politikaiatlan érzületet a legnagyobb fokra csigázzák s a tömegeket a kormány és a hadsereg körül egyesitsék. A szociáldemokrácia nemcsak hogy nem lett éppen olyan tevékeny az ellenkező irányban, hanem az első perctől kezdve behódolt a kormány politikájának és a tömegek elemi érzületének. És ahelyett, hogy a tömegeket felfegyverezte volna a kritikának és a bizalmatlanságnak fegyvereivel, még ha csupán passziv kritika és bizalmatlanság lett volna is az, egész magatartásával siettette a nép visszahanyatlását abba a politikai-előtti viszonyba. Ötven éves hagyományairól és politikai fogadalmairól olyan feltünő készséggel mondott le, amely legkevésbbé lehetett volna alkalmas arra, hogy tiszteletet váltson ki az uralkodókból.

Bethmann-Hollweg kijelentette, hogy a német kormány föltétlen megegyezésben van a német néppel és a *Worwärts* kijelentései és a szociáldemokrácia állásfoglalása után tökéletes joggal mondhatta ezt. De volt még más joga is. Ha a viszonyok nem birták volna arra, hogy a politikai vitákat kedvezőbb időre halassza, a Reichs-

tag augusztus 4-iki ülésén elmondhatta volna a szocialista proletáriátus képviselőinek: "Ma egyet értetek velünk annak a veszélynek felismerésében, mely szülőföldünket fenyegeti s csatlakoztok hozzánk, hogy fegyverrel kiséreljétek meg a veszély elháritását. De ez a veszély nem tegnap keletkezett. Ismernetek kellett már előbb a cárizmust és annak céljait és tudtátok, hogy azonkivül voltak más ellenségeink is. Tehát milyen jogon támadtatok bennünket, amikor megalkottuk hadseregünket és haditengerészetünket? Milyen jogon tagadtátok meg évről-évre a hadiköltségvetés megszavazását? Az árulás vagy a vakság jogánál fogva tettétek-e? És ha ellenetekre is nem alkottuk volna meg hadseregünket, most tehetetlenül állanánk az orosz veszedelemmel szemben, mely benneteket is észre téritett. Ma semmiféle megszavazandó költségvetés nem pótolná, amit mulasztottunk volna. Nem volnának fegyvereink, ágyuink, erődeink. Szavazataitokkal, melyeket az öt milliárdos hadikölcsönre leadtok, beismeritek, hogy a költségvétés megszavazásának évről-évre való megtagadása csak üres tün-

tetés, és még annál is rosszabb, politikai demagógia volt. Mert mihelyt komoly történelmi vizsga elé kerültök, megtagadjátok egész multatokat!''

Ez az, amit a német kancellár mondhatott volna s beszédje ez alkalommal meggyőző lett volna. És mit válaszolhatott volna Haase?

"Mi sohasem kivántuk Németország lefegyverezését a külső veszélylyel szemben. Ilyen béke-rongyok sohasem fordultak meg agyunkban. Amig nemzetközi ellenmondások magukban rejtik a háboru veszedelmét, azt akarjuk, hogy Németország biztositva legyen az idegen invázió és szolgaság ellen. Amit mi akarunk, az olyan katonai szervezet, melyet nem lehet felhasználni, — mint ahogy a mesterségesen kiképzett szervezetet fel lehet használni, — az osztály-kizsákmányolás szolgálatára itthon és imperialista kalandokra a külföldön, azonban legyőzhetetlen volna a nemzet védelmében. *Miliciát* akarunk. Nem bizhatjuk rátok a nemzeti védelem munkáját. A hadsereget reakciós iskolává tettétek. Tisztjeiteket a modern társadalom legfontosabb osztályának, a

proletáriátusnak gyülöletében képeztétek ki. Képesek vagytok feláldozni millióknak életét, nem a nép valódi érdekeiért, hanem az uralkodó kisebbség önző érdekeiért, melyeket a nemzeti eszmék neveivel és az állam tekintélyével takartok el. Nem bizunk bennetek s ezért jelentettük ki évről-évre: Egy embert sem, egy fillért sem ennek az osztály-kormánynak!"

"Hanem öt milliárdot!" — szakithatnák meg a szónok beszédét a közbeszólások jobbról és balról.

"Sajnos, most nincs választásunk. Nincs más hadseregünk, mint amelyet Németország jelenlegi urai alkottak meg és az ellenség kapuink előtt áll. Nem vagyunk képesek egy szempillantás alatt a nép miliciájával helyettesiteni II. Vilmos hadseregét s mivel ez igy van, nem tagadhatjuk meg a táplálékot, a ruházatot, a hadiszereket attól a hadseregtől, mely bennünket védelmez, bármilyen is annak a szerkezete. Sem a multunkat nem tagadjuk meg, sem a jövőnkről nem mondunk le. Kénytelenek vagyunk megszavazni a hadikölcsönt."

Ez volna körülbelül a legmeggyőzőbb válasz, amit Haase adhatott volna.

De ha az ilyen szempontok magyarázatot nyujthatnának is arra, hogy a szocialista munkások, mint *polgárok,* miért nem obstruáltak a hadiszervezet ellen, hanem egyszerüen eleget tettek a körülmények által rájuk erőszakolt kötelességeknek, még mindig hiába várjuk a választ arra a fő kérdésre: A szociáldemokrata párt, mint annak az osztálynak politikai pártja, melytől megtagadták a kormányzatban való részesedést; mint a burzsoá társadalom hajlithatatlan ellensége; mint köztársasági párt; mint az Internationale egyik ága, — miért vette magára a szociáldemokrata párt a felelősséget azokért a ténykedésekért, melyeket engesztelhetetlen osztály-ellenségei követtek el?

Ha lehetetlen a Hohenzollern hadsereget haladéktalanul helyettesiteni a miliciával, azt jelenti-e ez, hogy most már magunkra kell vennünk a felelősséget ennek a hadseregnek a cselekedeteiért? Ha az állam-háztartás normális, békés napjaiban küzdünk a monarchia ellen és a militarizmus ellen és a tömegek iránt az a kötelességünk, hogy ezt a küzdelmet tekintélyünk minden erejével foly-

tassuk, akkor jövőnk ellen a legnagyobb bünt követjük el, ha e tekintélyt a monarchiának, a burzsoáziának és a militarizmusnak rendelkezésére bocsájtjuk éppen abban a pillanatban, amikor ezek egy borzalmas, társadalom ellenes és barbár módszerü háborut kezdenek.

Sem az állam, sem a nemzet nem képes a védekezés kötelezettsége elől kitérni. De amikor mi megtagadjuk bizalmunkat az uralkodóktól, egyáltalán nem fosztottuk meg a burzsoá államot a védelemnek, sőt még a támadásnak fegyvereitől vagy eszközeitől sem, — mindaddig nem, amig elég erősek nem vagyunk arra, hogy kicsavarjuk kezéből a hatalmat. Ugy háboruban, mint békében ellenzéki párt vagyunk, nem pedig a hatalom pártja. És csak igy tudunk legbiztosabban megfelelni feladataink azon részének, melyet a háboru oly világosan szab meg, a nemzeti függetlenség munkájának. A szociáldemokrácia nem teheti függővé egy nemzetnek a sorsát sem a hadi sikerektől, sem a saját nemzetét, sem más nemzetét. A szociáldemokrácia, amikor a kapitalista államra háritja a felelősséget, azért a módszerért, melylyel ez függetlenségét védi, vagyis más

nemzet fügetlenségének megsértéséért, a valódi nemzeti függetlenségnek alapkövét teszi le valamennyi nemzet tömegeinek öntudatában. Megőrizvén és kifejlesztvén a munkások nemzetközi szolidaritását biztositjuk a nemzeti függetlenséget — és függetlenné tesszük az ágyucsövek átméretétől is.

Ha a szocializmus veszélyezteti Németország függetlenségét, csak egy mód kinálkozik, hogy sikeresen háritsuk el a veszélyt és az csak rajtunk áll, — Németország és Oroszország munkálkodó tömegeinek szolidaritása. De az ilyen szolidaritás aláásná azt a politikát, melyet II. Vilmos azzal igazolt, hogy mögötte az áll az egész német nép. Mit mondjunk mi, orosz szocialisták, az orosz munkásoknak azzal a ténynyel szemben, hogy a német munkások által feléjük röpitett golyók a német szociáldemokrácia politikai és erkölcsi pecsétjét viselik? "Nem alkalmazhatjuk politikánkat Oroszországhoz, Németországhoz kell alkalmaznunk", — felelé a német párt egyik legtekintélyesebb tisztviselője, amikor ezt a kérdést intéztem hozzá. És abban a pillanatban sajátságosan fájdalmas tisztasággal éreztem, milyen csapás érte belülről az Internationalet.

Világos, hogy a helyzet nem javul, ha *mindkét* hadviselő ország szocialista pártja kormányának sorsával köti össze a sorsát, mint Németországban és Franciaországban. Semmiféle külső hatalom, a szocialisták tulajdonainak semmiféle elkobzása vagy elpusztitása, semmiféle letartóztatások és bebörtönözések nem mérhettek volna olyan csapást az Internationale-ra, mint amilyet az önkezével mért saját magára azzal, hogy meghódolt az állam molochja előtt éppen akkor, amikor az vassal és vérrel kezdett beszélni.

— — — — — —

Kautsky az esseni kongresszuson tartott beszédében, érvelésül s nem pedig tényleges lehetőségképpen, rettentő képet festett a testvérnek testvér ellen való támadásáról a "védelmi háboru" nevében. Most, hogy ez a kép véres valósággá változott, Kautsky meg akar vele békiteni bennünket. Nem látja az Internationale összeomlását.

> "A német és a francia szocialisták közt lévő különbséget nem itélkezésük mértékeiben, nem alapvető szempontjaikban találjuk, hanem csupán abban,

hogy a jelenlegi helyzetet különbözőleg értelmezik, ami viszont geografiai helyzetük különbségétől függ[!] Tehát ez a különbség aligha fog elenyészni, amig a háboru tart. Ez azonban mégsem *elvi* különbség, hanem olyan, amely egy sajátos helyzetből eredt s igy nem kell fenmaradnia tovább is, miután a helyzet megszünt." *(Neue Zeit,* 337, 3. old.)

Amikor Guésde és Sembat ugy jelennek meg, mint Poincaré, Delcassé és Briand hadsegédei és Bethmann-Hollweg ellenfelei; amikor a francia és a német munkások egymás torkát metszik el és ezt nem ugy teszik, mint a burzsoá köztársaság és a Hohenzollern monarchia kényszer-polgárai, hanem mint szocialisták, pártjuk szellemi vezérlete alatt eleget téve kötelességeiknek, — ez nem összeomlása az Internationale-nak. Az "itélkezés mértéke" egy és ugyanaz, amikor a német szocialista elmetszi a franciának a nyakát és a francia szocialista elmetszi a németnek a nyakát. Ha Ludwig Frank puskát ragad, nem azért, hogy az "elvi különbséget' adja tudtára a francia szocialistáknak, hanem, hogy lelőjje őket teljes elvi egyetértéssel; és

ha Ludwig Frankot esetleg leteriti egy francia golyó, talán éppen egy elvtársa fegyveréből, — ez nem árt közös "mértékeiknek." Ez csupán "geográfiai helyzetük különbségének" a következménye. Valóban keserü e sorokat olvasni, kétszeresen keserü, amikor Kautsky tollából jönnek.

Az Internationale a háboru ellen volt.

> "Ha a szociáldemokrácia törekvéseinek dacára is van háboru, — mondja Kautsky, — akkor minden nemzet védje a bőrét, ahogy tudja. Ez minden ország szociáldemokráciája számára ugyanazon jogot és kötelességet jelenti, hogy haza védelmében részt vegyen és ez egyiknek sem ád okot arra, hogy a másikra szemrehányó tekintetet vessen. *(Neue Zeit,* 337, 7. old.)

Ilyen ez a közös mérték a saját bőrének megmentésére, a másik koponyájának beverésére önvédelemből, hogy aztán egyik a másiknak ne tegyen szemrehányást érte.

Azonban megfelel-e a kérdésre itélkezésük mértékeinek egyformasága? Nem inkább közös itélkezési mértékeik *minőségében*

találjuk-e meg a választ? Bethmann-Hollweg, Sasanov, Grey és Delcassé közt is ugy látjuk, hogy mértékeik megegyeznek. És elvi különbség sincs köztük. Ezek csakugyan mit sem vethetnek egymás szemére. Magatartásuk egyszerüen "geográfiai helyzetük különbözőségéből" ered. Ha Bethmann-Hollweg angol miniszter lett volna, tökéletesen ugy cselekedett volna, mint Sir Edward Grey. Mértékeik annyira hasonlitanak egymáshoz, mint az ágyuik, csupán kaliberük különbözik. De a kérdés az: elfogadhatjuk-e az *ő* mértékeiket *sajátunknak?*

> "Szerencsére téves feltevés az, hogy háboru esetén a német szociáldemokrácia nemzeti s nem pedig nemzetközi szempontból akar itélni és hogy elsősorban német pártnak tartja magát s csak azután proletár pártnak."

Igy beszélt Kautsky Essenben. És most, amikor az Internationale munkáspártjai a közös nemzetközi szempont helyett a nemzeti szempontot fogadták el, Kautsky nemcsak belenyugodott e "téves feltevésbe," hanem még a mértékek hasonlóságát és az Interna-

tionale ujjászületésének a biztositékát is benne keresi.

> "A munkásosztálynak minden energiáját arra kell forditani minden nemzeti államban, hogy épségben tartsa a nemzeti terület függetlenségét és integritását. Ez lényeges a demokráciára, a proletáriátus küzdelmeinek és végső győzelmének eme alapjára." (*Neue Zeit*, 337, 4. old.)

De ha igy áll a dolog, hogy állunk az osztrák szociáldemokráciával? Ennek is arra kell forditani minden energiáját, hogy fentartsa a nem-nemzeti és nemzetellenes Osztrák-Magyar monarchiát? És a német szociáldemokrácia? Politikailag a német hadsereggel egyesülve nemcsak segitséget nyujt az osztrák-magyar nemzetiségi khaosz fentartására, hanem elősegiti Németország nemzeti egységének pusztulását is. *A nemzeti egységet nemcsak a vereség, hanem a győzelem is veszélyezteti.*

Az európai proletáriátus szempontjából egyaránt káros, akár Németország szakit ki egy francia területet, akár Franciaország

szakit ki egy német területet. Továbbá az európai *status quo* egyáltalán nem a mai programunkba való. Európa politikai térképét szuronyok hegyei rajzolták meg s minden határvonal nemzetek eleven testén vág keresztül. Ha a szociáldemokrácia nemzeti (vagy nemzet ellenes) kormányát támogatja teljes energiájával, ismét a bajonet hatalmára és értelmességére bizza Európa térképének helyreigazitását. És a szociáldemokrácia, amikor az Internatonale-t darabokra tépi, elpusztitja azt az egyedüli hatalmat, mely szembe tudja állitani a nemzeti függetlenség és demokrácia programmját a bajonet müködésével s e programot többé-kevésbbé képes végrehajtani is meglehetősen függetlenül attól, hogy melyik nemzeti bajonetet koszoruzza a győzelem.

A régi tapasztalat ujra igaznak bizonyult. Ha a szociáldemokrácia a nemzeti kötelességeket osztálykötelességei elé helyezi, a legnagyobb bünt követi el nem csupán a szocializmus ellen, hanem a helyesebb és tágebb értelemben vett nemzeti érdek ellen is.

VII. FEJEZET.

Az Internationale összeomlása.

A francia szocialisták párisi kongresszusukban két héttel a katasztrófa kitörése előtt forradalmi akcióra kötelezték az Internationale valamennyi ágát a mozgósitás esetében. Főként a német szociáldemokráciára gondoltak. A francia szocialistáknak a külpolitikai ügyekre vonatkozó radikalizmusa nem annyira nemzetközi, mint nemzeti érdekekben gyökerezett. A háboru eseményei most végleg megerősitették, amit sokan tisztán láttak akkor is. A francia szocialista párt németországi testvérpártjától bizonyos biztositékokat várt Franciaország megsértése ellen. Ugy vélték, hogy csak akkor szabadul fel kezük a nemzeti militarizmus ellen való döntő küzdelemre, ha igy biztositják magukat a német proletáriátussal.

A német szociáldemokrácia a maga részéről kereken megtagadta, hogy ilyen fogadalmat tegyen. Bebel kimutatta, hogy ha a szocialista pártok aláirnák is a francia re-

zoluciót, az még nem tenné őket képessé arra, hogy fogadalmukat megtartsák. Nehéz volna kétségbevonni most, hogy Bebelnek igaza volt. Amint az események ismételten bizonyitották, a mozgósitás időszaka majdnem teljesen megbénitja a szocialista pártot, vagy legalább is kizárja a döntő lépés lehetőségét. Amikor a mozgósitási parancs elhangzik, a szociáldemokrácia szemben találja magát a kormányzat központositott hatalmával, melyet támogat egy hatalmas hadi gépezet, készen arra, hogy összetörjön minden utjában eső akadályt; és birja az összes burzsoá pártok és intézmények föltétlen ko-operációját.

És nem kevésbbé fontos az a tény, hogy a mozgósitás felébreszti és talpra állitja a nép ama elemeit is, melyeknek békés időkben csekély társadalmi jelentőségük van s politikai szerepük vagy semmi, vagy csak igen csekély. A kis kézi munkásoknak, a gyülevész-proletáriátusnak, a kis bérlőknek, a földmiveseknek százezrei, sőt milliói kerülnek a hadsereg soraiba és egyenruhába, amelyben ezek közül bármelyik ugyanannyit jelent, mint akármelyik osztálytudatos munkás. Ők is, családjaik is erőszakosan kiragadtatnak tompa, gondolat nélkül való

közönyükből és a haza sorsa iránt érdeklődés ébred fel bennük. A mozgósitás és a hadüzenet uj reménykedéseket ébreszt e körökben, melyeket agitációnk jóformán nem ér el s rendes körülmények közt sohasem fog megnyerni. A jelenlegi viszonyok változásának zavaros reménye, jobb idők reménye tölti el ezeknek a nyomor és szolgaság érzéketlenségéből kiragadott tömegeknek szivét. Ugyanez történik egy forradalom kezdetén, de egy döntő különbséggel. Egy forradalom ezeket az ujonnan fölrázott elemeket a forradalmi osztálylyal kapcsolja össze, de a háboru a kormányzattal és a hadsereggel kapcsolja öszsze. Az előbbi esetben a ki nem elégitett szükségletek, a felhalmozódott szenvedések, a remények és vágyak forradalmi lelkesedésében jutnak kifejezésre; az utóbbi esetben ugyanazon társadalmi indulatok ideiglenesen a hazafias mámor formáját öltik fel. Ugyanazon áradat sodorja a munkásosztály széles köreit, még azokat is, melyekhez már eljutott a szocializmus. A szociáldemokrácia előőrsei kisebbségben érzik magukat; szervezeteik széthullanak, hogy a hadsereg mozgósitása teljes legyen. Ilyen viszonyok közt gondolni sem lehet a párt forradalmi lépé-

sére. És mindez független attól, hogy vajjon a nép kedvezőtlen hangulattal fogad-e egy bizonyos háborut. Az orosz-japán háboru, dacára gyarmati jellegének és az Oroszországban való népszerütlenségének, az első félévben majdnem elfojtotta a forradalmi mozgalmat. Következésképpen meglehetős világos, hogy a szocialista pártok a legjobb szándék mellett sem kötelezhetik magukat obstrukcióra a mozgósitás idején, azaz olyan időben, amikor a szocializmus politikailag elszigeteltebben áll, mint valaha.

S ezért nincs abban a tényben semmi különösen váratlan vagy elcsüggesztő, hogy a munkásosztály pártjai nem álltak ellent a hadi mozgósitásnak a saját forradalmi mozgósitásukkal. Ha a szocialisták csak arra szoritkoztak volna, hogy elitéljék a jelenlegi háborut, ha megtagadták volna a felelősség vállalását érte, ha megtagadták volna a kormánytól a bizalmi szavazatot és a hadikölcsön megszavazását, arra az időre megtették volna kötelességüket. Várakozó álláspontra helyezkedtek volna, melynek ellenzéki jellegét tökéletesen tisztán látta volna a kormány is, a nép is. A további cselekvést az események folyamata és azok a változások szabták

volna meg, melyeket a háboru eseményeinek kell kelteni a nép érzületében.

Az Internationale-t egybefüző kapcsok nem szakadtak volna szét és a szocializmus zászlaja mocsoktalan maradt volna. A szociáldemokrácia, bár egy percre meggyöngült, szabad kezet tartott volna fenn, hogy döntő szóval avatkozzék az ügyekbe, mihelyt beállott a változás a munkás tömegek érzületében. És biztosan állithatjuk, hogy bármit veszitett volna befolyásából a szociáldemokrácia a háboru elején e magatartása által, sokszorosan visszanyerte volna, amikor a közérzület kikerülhetetlen változása elkövetkezett.

De ha ez nem történt meg, ha a háboru mozgósitására megadott jel egyuttal az Internationale bukásának a jele is volt, ha a nemzeti munkáspártok egyetlen tiltakozó szó nélkül sorakoztak fel kormányaik és hadseregeik mellett, akkor ennek valami mélyen fekvő okai vannak, melyek közösek az egész Internationale-nál. Hiábavaló volna egyének tévedéseiben, vezérek és párt-bizottságok szükkörüségében keresni azokat az okokat. Annak a korszaknak viszonyaiban kell keresni, amelyben a szocialista Internationale

először megjelent és kifejlődött. Nem mintha a vezérek megbizhatatlanságát vagy a végrehajtó bizottságok megzavarodott tehetetlenségét valaha is igazolni lehetne. Korántsem. Azonban ezek nem számottevő tényezők. Az alapvető tényezőket az egész korszak történelmi helyzetében kell keresnünk. Mert ez, — és itt nagyon őszintéknek kell lennünk önmagunkkal szemben, — nem valamely suta parlamenti nyilatkozatnak, nem a badeni nagyhercegség szociáldemokratái által a költségvetésre adott szavazatnak, nem a francia miniszterializmus egyéni kisérletezéseinek, nem az egyik vagy másik szocialista pályafutásának vagy pályabukásának a kérdése. Ez nem kevesebb, mint az Internationale teljes csődje a legfelelősségteljesebb történelmi korszakban, melyre a szocializmus összes előző müveleteit csupán előkészitésnek tarthatjuk.

A történelmi események áttekintése feltár egy csomó olyan tényt és jelenséget, melyeknek aggodalmat kellett volna kelteniök a munkásmozgalom nemzetköziségének mélységére és szolidaritására vonatkozólag.

Nem az osztrák szociáldemokráciára célzok. Az orosz és szerb szocialisták hiába

kerestek a *Wiener Arbeiter Zeitung*-nak a világpolitikára vonatkozó cikkeiben olyan szemelvényeket, melyeket felhasználhattak volna az orosz és a szerb munkások előtt anélkül, hogy pirulniok kellett volna az Internationale-ért. E lap legszembeötlőbb irányzatainak egyike az volt, hogy mindig védelmezte az osztrák--német imperializmust nem csupán a külső ellenség, hanem a belső ellenség ellen is, — és a *Vorwärts* egyike volt a belső ellenségeknek. Minden irónia nélkül mondjuk, hogy az Internationale jelenlegi válságában a *Wiener Arbeiter Zeitung* hü marad multjához.

A francia szocializmus két végletet tár fel, — egyrészt tüzes hazafiságot, mely nem mentes a Németország iránt való ellenséges érzülettől; másrészt a Hervé-féle heves hazaellenességet, mely, mint a tapasztalat mutatja, könnyen csap át önmagának ellentétjébe.

Angliában Hyndmannak szekta-szerü radikalizmusát kiegészitő tory-szinezetü hazafisága gyakran okozott politikai nehézségeket az Internationale-nak.

Ez a nacionalista jelenség sokkal kevesebb mértékben, de azért mégis észlelhető a

német szociáldemokráciában is. Igaz, hogy a déli németek opportunizmusa a különlegesség talajából hajtott ki, ami német szocializmus volt nyolcadrét formában. Azonban a déli németeket helyesen tartották a párt politikailag jelentéktelen hátvédének. Bebel igérete, hogy veszély esetén vállára veti a puskát, nem fogadtatott egyhangu helyesléssel. És amikor Noske megismételte Bebel kijelentését, a pártsajtóban heves támadásokat intéztek ellene. Egészben véve a német szociáldemokrácia sokkal szigorubban ragaszkodott a nemzetköziség irányához, mint a régi pártok közül bármelyik. De éppen ezért ez lökte el legjobban magától a saját multját. A párt formális nyilatkozataiból és a szocialista sajtó cikkeiből itélve, a német szocializmus tegnapja és mai napja közt nincs kapcsolat.

Azonban világos, hogy ez a katasztrófa nem következhetett volna be, ha feltételeit már előző idők meg nem teremtették volna. Az a tény, hogy az ifju pártok, az orosz és a szerb pártok, hivek maradtak nemzetközi kötelességeikhez, egyáltalán nem erősiti meg azt a filiszter-filozofiát, mely szerint az elvhez való hüség az éretlenségnek természetes

megnyilvánulása. De ez a tény mégis arra bir bennünket, hogy a második Internationale bukásának okait fejlődésének éppen azon viszonyaiban keressük, melyek legkevésbbé befolyásolták ifjabb tagjait.

VIII. FEJEZET.

Szocialista opportunizmus.

Az 1847-ben megirt Kommunista Kiáltvány e szavakkal végződik: "Valamennyi ország munkásai, egyesüljetek!" De az a harci jelszó sokkal korábban hangzott el, semmint rögtön eleven ténynyé válhatott volna. Akkor a középosztály 1848-iki forradalma volt a történelem napirendjén. És ebben a forradalomban még a kiáltvány szerzőinek sem az a szerep jutott, hogy a nemzetközi proletáriátust vezessék, hanem az, hogy a nemzeti demokrácia legszélsőbb balszárnyán küzdjenek.

Az 1848-iki forradalom egyetlen nemzeti problémát sem oldott meg; csupán feltárta azokat. Az ellenforradalom, az akkor bekövetkezett nagy ipari fejlődéssel együtt, megszakitotta a forradalmi mozgalom fonalát. Leperdült egy másik békeszázad, mig végre legutóbb az ellentétek, melyeket a forradalom nem küszöbölt ki, a kard közbelépését követelték. Azonban most nem a for-

radalom kardja, melyet a középosztály kiejtett a kezéből, hanem a militarista kard röppent ki a dinasztikus hüvelyből.

Az 1859-iki, 1864-iki, 1866-iki és az 1870-iki háboruk uj Olaszországot és Németországot teremtettek. A feudális kaszt a maga módja szerint betölté örökségét, melyet az 1848-iki forradalomtól kapott. A középosztálynak politikai csődje, mely a történelmi szerepcserében jutott kifejezésre, közvetlen hajtóereje lett a kapitalizmus gyors fejlődésén alapuló független proletármozgalomnak.

Lassalle 1863-ban megalakitotta Németországban az első politikai munkásszervezetet. Londonban 1864-ben Karl Marx' irányitása alatt megalakult az első Internationale. A kiáltványt befejező jelszót a Nemzetközi Munkás Szövetség ismét magáévá tette s felhasználta legelső röpiratában. A modern munkásmozgalom tendenciájára a legjellemzőbb, hogy legelső szervezetének nemzetközi jellege volt. Mindazáltal ez a szervezet inkább a mozgalom jövő szükségleteinek előérzete, semmint az osztályharc valódi irányitó eszköze volt. Az

Internationale végcélját, a kommunista forradalmat még mindig széles szakadás választotta el közvetlen tevékenységétől, mely leginkább abból állott, hogy nemzetközi kooperációt teremtsen a különböző országok munkásainak zürzavaros sztrájkmozgalmaiban. Még az Internationale megalapitói is remélték, hogy az események forradalmi menete csakhamar meg fogja szüntetni az ideológia és a gyakorlat közt lévő ellenmondást. Amig a Főtanács pénzsegélyt nyujtott Anglia és a kontinens sztrájkoló munkáscsoportjainak, ugyanakkor klasszikus kisérleteket tett, hogy harmóniát teremtsen valamennyi ország munkásainak magatartása közt a világpolitikai téren.

De e törekvéseknek még nem volt elegendő anyagi alapjuk. Az első Internationale tevékenysége egybeesett ama háboruk korszakával, melyek megnyitották a kapitalista fejlődés utját Európában és Észak-Amerikában. Bármily elvi és nevelési fontossággal birtak is az Internationale ama törekvései, hogy beleavatkozzék a világpolitikába, egyre világosabban mutatták meg

valamennyi ország előrehaladottabb munkásainak, hogy tehetetlenek a nemzeti osztályállammal szemben. A háboruból kiemelkedő párisi Kommün déllője volt az első Internationale-nak. Amint a Kommunista Kiáltvány elvi előfutárja volt a modern munkásmozgalomnak és az első Internationale gyakorlati előfutárja volt a világ munkásszervezeteinek, a párisi Kommün éppen ugy forradalmi előfutárja volt a proletáriátus diktaturájának.

De csak előfutár, és semmi több. És éppen ezért világos volt, hogy a proletáriátusnak csupán forradalmi igéretekkel lehetetlen megdönteni az állam-gépezetet és ujjá alkotni a társadalmat. A nemzeti államok melyek kiemelkedtek e háboruból, megalkották e történelmi munkának egyetlen valódi alapját, a nemzeti alapot. Tehát a proletáriátusnak végig kell mennie az önképzés iskoláján.

Az első Internationale betöltötte hivatását, mint a nemzeti szocialista pártok dajkája. Az Internationale a francia-porosz háboru és a párisi Kommün után elhaldoklott még néhány évig és 1872-ben

átjutott Amerikába, ahova már azelőtt is kivándoroltak különféle vallási, társadalmi s egyéb kisérletek, hogy ott sirba kerüljenek.

Azután a nemzeti állam alapján megkezdődött egy csodás kapitalista fejlődésnek a korszaka. A munkásmozgalom számára ez volt a fokozatos erőgyüjtésnek, a szervezet-fejlesztésnek és a politikai lehetőségeknek a korszaka.

Angliában a chartizmus viharos korszaka, az angol proletáriátusnak ez a forradalmi ébredése, teljesen kimeritette önmagát tiz évvel az első Internationale születése előtt. A gabonatörvények visszavonása (1846) és az utána következő ipari fellendülés, mely Angliát a világ műhelyévé tette; a tiz órai munkanap bevezetése (1847); Irországból az Amerikába való kivándorlás fokozódása és a városbeli munkásoknak szavazó joggal való felruházása: mindezek a körülmények, melyek jelentékenyen javitottak a proletáriátus felsőbb rétegének a sorsán, az angolországi osztálymozgalmat áterelték a szakma-szervezke-

désnek és az ezt kiegészitő liberális munkáspolitikának békés vizeire.

A lehetségeskedésnek ez a korszakaj vagyis a nemzeti kapitalizmusnak gazdasági, törvényes és állami formáihoz való tudatos, rendszeres alkalmazkodás az angol proletáriátusnál, a proletár-tesvérek legidősebbikénél megkezdődött az Internationale megszületése előtt, husz évvel előbb, mint a kontinensen lévő proletáriátusnál. Ha a nagy angol szakszervezetek először mégis csatlakoztak az Internationale-hoz, csak azért tették, mert ez védelmet nyujtott nekik a sztrájtörők importálása ellen a bérharcokban.

A francia munkásmozgalom a vérveszteség után, mely a Kommün alatt érte, csak lassan tért magához az elmaradt ipari fejlődés talaján és a "revanche" ártalmas nemzeti légkörében. Az államnak anarchisztikus tagadása és az állam előtt való vulgáris-demokratikus meghódolás közt ingadozva, a francia proletár-mozgalom ugy fejlődött ki, hogy alkalmazkodott a burzsoá köztársaság társadalmi és politikai kereteihez.

Amint Marx 1870-ben előre látta, a szocialista mozgalom sulypontja átterelődött Németországba.

A francia-porosz háboru után az Egyesült Németország olyan korszakba lépett, mely hasonló volt Angliának husz év előtti korszakához: a kapitalista virágzásnak, a demokratikus választójogoknak, a proletáriátus magasabb rétege jólétének a korszakába.

A német munkásmozgalom elméletileg a marxizmus zászlaja alatt haladt. De a korszaktól való függése folytán a német proletáriátus számára a marxizmus nem a forradalomnak az az elméleti képlete lett, ami eleinte volt, hanem a porosz sisakkal koronázott nemzeti-kapitalista államhoz való alkalmazkodásának elméleti módszere.

A kapitalizmus, mely ideiglenes egyensulyba jutott, folytonosan forradalmasitotta a nemzeti élet gazdasági alapjait. A francia-porosz háboru folytán szerzett hatalom megtartása végett szükséges volt az állandó hadsereg szaporitása. A középosztály lemondott a feudális monarchia javára minden *politikai* poziciójáról, de a militarista rendőrállam vé-

delme alatt annál erélyesebben sáncolta el magát a *gazdasági* pozicióiban. Ez utolsó, negyvenöt évre terjedő korszaknak főbb áramlatai: győzelmes kapitalizmus, kapitalista alapra épitett militarizmus, a feudális és a kapitalista osztályok összefonódásából eredő politikai reakció, a gazdasági élet forradalmasitása és a politikai élet forradalmi tradicióinak s módszereinek teljes elvetése. A német szociáldemokrácia minden müködése odairányult, hogy felébressze az elmaradtabb munkásokat legközvetlenebb szükségleteikért folytatott rendszeres küzdelemmel, hogy erőt szerezzen, hogy taglétszámát szaporitsa, hogy pénztárát megtöltse, hogy sajtóját kifejlessze és hogy meghóditson, felhasználjon, kiterjesszen minden kinálkozó poziciót. Ez volt a "nem történelmi" osztály felébresztésének és nevelésének történelmi munkája.

Németország nagy központositott szakszervezeti közvetlenül a nemzeti ipar fejlődésétől függve fejlődtek ki, alkalmazkodván belső sikereihez és a külföldi piacokhoz s szabályozván a nyers anyagoknak és a gyári termékeknek árait. A német szociáldemokrácia, politikai kerületekre osztva, hogy ké-

pes legyen a választási törvényekhez alkalmazkodni és szétágazódni a városokban és községekben, felépitette a német proletáriátus páratlanul álló politikai szervezetét sok águ hivatalnok-karával, egy millió pártadót fizető tagjával, négy millió szavazójával, kilencvenegy napilapjával és hatvanöt nyomdájával. Ezt az egész végtelen történelmi fontosságu, sok oldalu tevékenységet a lehetőségeskedésnek szelleme járta keresztülkasul.

A történelem negyvenöt éven át nem adott a német proletáriátusnak egyetlen egy alkalmat, hogy viharos támadással döntsön le valamely gátat vagy pedig forradalmi előnyomulással vegyen be valamely ellenséges poziciót. A társadalmi erők kölcsönös viszonyának eredményekép kénytelen volt vagy kikerülni az akadályokat, vagy hozzájuk alkalmazkodni. Ebben a tekintetben a marxizmus értékes eszköze volt, mint politikai irányitó, de nem változtathatta meg az osztály-mogalom opportunista jellegét, mely abban az időben lényegileg egyforma volt Angliában, Franciaországban és Németországban. A német szervezet elismert fensőbbsége mellett is a szakszervezetek takti-

kája nagyon egyforma volt Berlinben és Londonban. Legfőbb vivmányuk a vámszerződés rendszere volt. A politikai téren nagyobb, mélyrehatóbb volt a különbség. Amig az angol proletáriátus a liberalizmus zászlaja alatt haladt, a német munkások független pártot alakitottak szocialista elvi nyilatkozattal és programmal. De ez a különbség korántsem annyira mélyreható a politikában, mint az ideologiai és a szervezeti formákban.

Az angol munkások azon nyomás által, melyet a liberális pártra gyakoroltak, bizonyos korlátolt politikai sikereket arattak: a választójog kiterjesztését, a szervezkedés szabadságát, szociálpolitikai törvényeket. A német proletáriátus is ugyanezt érte el azzal a független pártjával, melyet kénytelen volt megalakitani, mivel a német liberalizmus igen gyorsan megadta magát. És ez a párt, bár *elvben* a politikai hatalomért küzdött, a tényleges gyakorlatban kénytelen volt alkalmazkodni az uralkodó hatalomhoz, hogy a munkásmozgalmat megvédje e hatalom csapásai ellen s hogy megszerezzen néhány reformot. Más szavakkal: a politikai viszonyokban és a történelmi hagyományokban lévő különbségek miatt az angol proletáriá-

tus a liberális párton keresztül alkalmazkodott a kapitalista államhoz; a német proletáriátus pedig ugyanazon célokért kénytelen megalakitani a saját pártját. És a német proletáriátus politikai küzdelmének ebben az egész korszakban ugyanolyan történelmi viszonyok által korlátozott, — opportunista jellege volt, mint az angol proletáriátusnak.

Ennek a két, formáiban annyira különböző jelenségnek hasonlatossága legtisztábban kiviláglik a korszak lezárulásánál a végső eredményekben. Az angol proletáriátus, hogy a mai kérdésekkel megküzdhessen, kénytelen volt megalakitani a saját független pártját, azonban anélkül, hogy liberális hagyományaival szakitott volna; és a német proletáriátus pártja, amikor a háboru döntő választásra kényszeritette, az angol munkáspárt nemzeti-liberális hagyományainak szellemében adott választ.

A marxizmus persze nem volt véletlenszerü vagy jelentéktelen a német munkásmozgalomban. Azonban arra nincs alap, hogy a pártnak hivatalos marxista ideologiájából társadalom-forradalmi jellegére következtessünk.

A politikában az ideologia fontos, azon-

ban nem döntő tényező. Szerepe az, hogy a politikát szolgálja. Az a mélyreható ellenmondás, mely az ébredező forradalmi osztálylyal vele született azon viszonynál fogva, melyben a reakciós hübéri állammal volt, engesztelhetetlen ideologiát követelt, mely az egész mozgalmat a társadalmi forradalom céljainak zászlaja alá sorakoztatja. Minthogy a történelmi viszonyok opportunista taktikát kényszeritettek ki, a proletárosztály engesztelhetetlensége a marxizmus forradalmi szabályaiban jutott kifejezésre. A marxizmus elméletileg teljes sikerrel egyeztette össze a reform és a forradalom ellenmondását. Azonban a történelmi fejlődés folyamata sokkal bonyolultabb valami, mint a gondolatvilágban való puszta elmélkedés. Az a tény, hogy az irányzataiban forradalmi osztály kénytelen volt több évtizeden át a monarchikus rendőrállamhoz alkalmazkodni, melynek alapjául az ország rengeteg kapitalista fejlődése szolgált, s hogy eme alkalmazkodás folyamata alatt egy millió tagból álló szervezetet épitett fel és az egész mozgalmat vezető munkás bürokráciát képezett ki, — ez a tény nem szünik meg s nem veszit jelentőségéből csak azért, mivel a marxizmus előre

megszabta a jövő mozgalom forradalmi jellegét. Csak a legnaivabb ideologia képes egy szinvonalra helyezni ezt az előre meghatározást a német munkásmozgalom politikai valóságaival.

A német revizionisták magatartására befolyással volt a párt reform-müködésének és forradalmi elméleteinek ellenmondása. Nem értették meg, hogy ez az ellenmondás csak ideiglenes, bár esetleg hosszantartó körülményekből ered s a további társadalmi fejlődés meg fogja szüntetni. Ők logikai ellenmondást láttak. A revizonisták tévedése nem abból állott, hogy a párttaktikának reformjellegét jóváhagyták a multban, hanem abból, hogy azt folytatni akarták az elméletben és a proletár osztályharc egyetlen eszközévé akarták tenni. Igy a revizonisták nem vették figyelembe a kapitalista fejlődés objektiv irányzatait, melyeknek az osztályellentétek kiélesitésével társadalmi forradalomhoz kell vezetniök, a proletáriátus felszabaditásának egyetlen utjához. A marxizmus az egész vonalon győztesen került ki eme elméleti vitából. Azonban a revizionizmus, bár az elmélet terén vereséget szenvedett, tovább élt, erőt meritve a mozgalom

tényleges vezetéséből és lélektanából. A revizionizmusnak, mint elméletnek kritikai visszavetése egyáltalán nem jelentette taktikai és lélektani vereségét. A parlamentisták, a szakszervezetek és az elvtársak tovább is az általános revizionizmusnak, a gyakorlati részletezésnek és a nemzeti szükkörüségnek levegőjében éltek és dolgoztak. A reformizmus még August Bebelnek, e korszak legkiválóbb képviselőjének agyára is rányomta bélyegét.

Az opportunizmusnak szelleme különösen hatalmába keritette azt a nemzedéket, mely a nyolcvanas években került a pártba, a Bismarck-féle szocialista ellenes törvények és az Európa-szerte elnyomó reakció idején. Ebben a nemzedékben nem volt meg az az apostoli buzgalom, mely áthatotta az első Internationale-lal kapcsolatos nemzedéket, léptei elé gáncsot vetett a győzelmes imperializmus, kénytelen volt alkalmazkodni a szocialista ellenes törvények csapdáihoz és kelepcéihez, ez a nemzedék tehát a mérsékletnek, a forradalom iránti alkotmányos bizalmatlanságnak szellemében nőtt fel. A ma ötven-hatvan éves emberek ezek, ugyanazok, kik a szakszervezetek és a politikai szerveze-

tek élén állanak. A reformizmus a politikai lélektanuk, vagy talán elméletük is. A kapitalista fejlődés tényei bebizonyitották, hogy a szocializmusba való fokozatos átmenet, vagyis a revizionizmusnak az alapja a legnyomoruságosabb utópisztikus álom. Azonban a szociáldemokrácia fokozatos politikai beszövődése a nemzeti állam gépezetébe tragikus valósággá vált, az egész emberi nem számára.

A párisi Kommün óta leprdült harmincöt év alatt az orosz forradalom volt az első nagy esemény, mely friss szellőt vegyitett Európa fülledt légkörébe. Az orosz munkásosztály gyors fejlődésének és összpontositott forradalmi tevékenységének váratlan ereje nagy hatást gyakorolt az egész civilizált világra és lendületet adott mindenfelé a kiélesedő politikai ellentéteknek. Az orosz forradalom siettette Angliában a független munkáspárt megalakulását. Ausztriában, hála a különleges körülményeknek, általános férfi-szavazójogra vezetett. Az orosz forradalom visszhangja Franciaországban a szindikalizmus formáját öltötte fel, mely a francia proletáriátus felébredt forradalmi irányzatának megfelelőtlen gyakorlati és el-

méleti formában adott kifejezést. És Németországban az orosz forradalom hatása jelentkezett a párt ifju balszárnyának erősödésében, a vezető szerepet játszó középnek a balszárny felé való hajlásában és a revizionizmus elszigetelésében. A porosz választójognak, a junker politikai pozició kulcsának kérdése hatalmasabb hullámokat vetett. És a párt elvben elfogadta az általános sztrájk forradalmi módszerét. Azonban mind ez a belső átalakulás nem bizonyult elegendőnek arra, hogy a pártot a politikai offenziva utjára terelje. A párt hagyományaihoz hiven, a radikálizmus felé fordulás vitákban és határozati javaslatokban nyilvánult meg. És annál tovább sohasem ment.

IX. FEJEZET.

A forradalmi szellem hanyatlása.

A forradalmi dagályt hat vagy hét évvel ezelőtt mindenütt a forradalmi apály követte. Oroszországban győzött az ellenforradalom és az orosz proletáriátus számára a hanyatlás korszaka kezdődött meg ugy a politikában, mint saját szervezetének erejében. Ausztriában a munkásosztály által megkezdett vivmányok láncolata megszakadt, a társas biztositási törvények a kormány irodáiban korhadtak, az általános férfi-szavazójog arenáján megindult nemzetiségek tusája meggyöngitvén és részekre szaggatván a szociáldemokráciát. Angliában a Labor Party, miután elszakadt a liberális párttól, ismét a legszorosabb szövetségre lépett vele. Franciaországban a szindikalisták átcsaptak reform álláspontokra. Gustave Hervé önmagának az ellentétje lett a legrövidebb idő alatt. A német szociáldemokráciánál pedig a revizionisták ismét felütötték fejüket, felbátorodva azon, hogy a történelem alkalmat

nyujtott nekik a bosszura. A déli németek elkövették a költségvetés tüntető megszavazását. A marxisták kénytelenek voltak felcserélni támadó taktikájukat a védekezéssel. A balszárny azon törekvései, hogy a pártot tevékenyebb müködésre birják, sikertelenek voltak. Az uralkodó közép mindinkább a jobbszárny felé hajolt és a radikálisokat elszigetelte. A konzervativ irányzat magához tért az 1905-ben kapott csapás után és diadalmaskodott az egész vonalon.

A forradalmi tevékenység hiányában és mivel alkalma volt a reform munkára, a párt minden erejét szervezeteinek kiépitésére, párttagok és szakszervezeti tagok szerzésére forditotta. A párt, mely évtizedeken át az opportunista várakozás álláspontjára volt kárhoztatva, a szervezetek felépitését ugy folytatta, mintha az volna a végcél. A német szociáldemokrácián az egyszerü routinemunkából eredt tétlenség szelleme sohasem vett nagyobb erőt, mint azokban az években, melyek közvetlenül megelőzték a nagy katasztrófát. És kétségtelen, hogy a szervezetek, pénztárak. munkás otthonok és nyomdák megóvásának kérdése rendkivül fontos szerepet játszott annak az álláspontnak meg-

határozásában, melyet a parlamenti frakció a háboru iránt elfoglalt a Reichstagban. "Ha másként cselekedtünk volna, romba döntöttük volna szervezeteinket és sajtónkat," — ez volt az első érv, melyet egy vezető szerepet vivő német elvtárstól hallottam.

És mennyire jellemző arra az opportunista pszichologiára, melyet a puszta szervezeti munka szült, hogy a kilencvenegy szociáldemokrata lap közül egy sem találta lehetségesnek, hogy tiltakozzék Belgium megsértése ellen. Egyetlen egy sem! A szocialista ellenes törvények visszavonása után a párt sokáig habozott, mielőtt nyomdákat rendezett volna be, nehogy ezeket a kormány lefoglalja nagy események bekövetkezésekor. És most, hogy nyomdái vannak, a párt hivatalnok kara retteg minden döntő lépéstől, nehogy alkalmat adjon az elkobzásra.

Valamennyi esetnél ékesebben szól az, hogy a *Vorwärts* engedélyért könyörgött, hogy tovább fenmaradhasson, — az osztályharc bizonytalan időre szóló felfüggesztésének alapján. A német szociáldemokrácia valamennyi barátja mély fájdalmat érzett, amikor a központi lapot kezébe véve olvasta a megalázó szavakat: "A hadvezetőség pa-

rancsából." Ha a *Vorwärts* tilalom alatt marad, az oly fontos politikai tény lett volna, melyre a párt később büszkén hivatkozhatott volna. Mindenesetre tiszteletre méltóbb lett volna, mint az, hogy tovább fenmaradjon, homlokán a tábornoki csizmatalp nyomával.

De a párt méltóságának és elveinek kérdésénél sokkal fontosabb volt a taglétszámnak, a nyomdáknak és szervezeteknek a kérdése. És igy a *Vorwärts* most él tovább, mint a junkerség berlini és louvaini határtalan brutalitásának és a német szociáldemokrácia határtalan opportunizmusának két oldalas bizonyitéka.

A jobbszárny inkább megmarad elvei mellett, melyek politikai szempontokból eredtek. Wolfgang Heine nagyjából körvonalazta a német reformizmusnak eme elveit abban az abszurd vitában, hogy a szociáldemokraták kivonuljanak-e a Reichstag gyülésterméből, amikor a képviselők felállanak, hogy a császár nevét éljenezzék, vagy pedig egyszerüen ülve maradjanak-e? "A német birodalomnak köztársasággá tétele most és még egy ideig nem tartozik a lehetőségek körébe, tehát ezidőszerint valóban nem politikai kér-

désünk." Az el nem ért gyakorlati eredményt még el lehet érni, de csak a szabadelvü burzsoáziával közösen. "Ezért, s nem pedig mivel a formákhoz ragaszkodom, felhivtam a figyelmet arra a tényre, hogy a parlamenti kooperációt meg fogja neheziteni az oly tüntetés, mely szükségtelenül *megsérti a Ház többségének érzelmeit.*"

De ha a monarchikus illemszabályok egyszerü megsértése elég arra, hogy megsemmisitse a szabadelvü középosztálylyal való reform-kooperációt, ugy a burzsoá "nemzettel" való szakitás a nemzeti "veszély" pillanatában évekre utját állná nemcsak a kivánt reformoknak, hanem minden reform kivánságnak is. Azt az álláspontot, melyet a párt-közép routine-istáinak csupán a szervezetért való aggodalom irt elő, kiegészitették a revizionisták politikai szempontjai. Álláspontjuk minden tekintetben tartalmasabbnak bizonyult és felülkerekedett. Most az egész pártsajtó szorgalmasan dicséri, amit valamikor szidalmazott, hogy a munkásosztálynak jelenlegi hazafias álláspontja a háboru után megnyerje a tulajdonnal biró osztályok jóindulatát reformok megadására.

A német szociáldemokrácia tehát e nagy

esemenyek nyomása alatt nem érezte magát olyan forradalmi hatalomnak, melynek feladata magasan felette áll az államhatárok kiterjesztésére vonatkozó kérdésnek; olyan hatalomnak, melyet egy percre sem ragad magával a nacionalizmus forgataga, hanem nyugodtan megvárja a kedvező pillanatot, hogy az Internationale többi szervezeteivel egyesülten céltudatosan avatkozzék az események folyamatába. Nem, a német szociáldemokrácia inkább valami esetlen szekérsornak érezte magát, melyet ellenséges lovasság fenyeget. Ezért tehát az Internationale egész jövőjét alárendelte az osztály állam határvédelme meglehetősen tárgytalan kérdésének, mivel elsősorban is főként konzervativ államnak érezte magát az államban.

"Nézzétek Belgiumot!" kiáltja a *Vorwärts,* hogy felbátoritsa a munkás-katonákat. A Nép Házakból kórházak lettek, a lapokat elnyomták, a pártélet kihalt.* Tehát

* A Vorwärts egyik szentimentális tudósitója irja, hogy a Maison du Peuple-ben kereste a belga elvtársakat, azonban német tábori kórházat talált ott. És mit akart a Vorwärts tudósitója a belga elvtársaktól? Meg akarta nyerni őket a német nép ügyének, — amikor éppen Brüsszelt "nyerték meg a német nép ügyének!"

tartsatok ki a végsőkig, "amig a győzelem a miénk nem lesz." Más szavakkal: folytassátok a pusztitást s a saját kezetek munkája legyen számotokra elrettentő lecke. "Nézzétek Belgiumot," és e borzalomból meritsetek bátorságot ujabb rombolásra.

Amint elmondottunk, nem csupán a német szociáldemokráciára vonatkozik, hanem az Internationale valamennyi régibb ágára, mely végig élte az utolsó félszázad történelmét.

X. FEJEZET.

A munkásosztály imperializmusa.

Még egy tényező maradt tisztázatlanul a második Internationale összeomlásában. Ez azoknak az eseményeknek a központjában áll, melyeken a párt áthaladt.

A proletár osztálymozgalom függése, különösen a gazdasági összetüzésekben, az állam imperialista politikájának céljaitól és sikereitől, olyan kérdés, melyet tudomásom szerint a szocialista sajtó még sohasem tárgyalt. És én sem kisérelhetem meg, hogy e munkának szük keretei közt megoldjam. Amit erre vonatkozólag mondok, szükségszerüleg csak rövid áttekintés lehet.

A proletáriátus erősen érdekelve van a termelés erőinek fejlődésében. A mult korszak gazdasági fejlődésének alap-tipusa az a nemzeti állam volt, melyet az 1789 és 1870 közt lefolyt forradalmak és háboruk teremtettek meg. A proletáriátus minden öntudatával hozzájárult a termelő erők kifejlesztéséhez a nemzeti alapon. Támogatta a bur-

zsoáziát külső ellenségekkel való küzdelmeiben a nemzeti felszabadulásért; a monarchiával, a feudalizmussal és az egyházzal való harcaiban a politikai demokráciáért. És a proletáriátus olyan mértékben vette át a befejezetlenül hagyott történelmi feladatot, a milyen mértékben a burzsoázia a "rend és törvény" hive lett, vagyis reakcióssá változott. A burzsoáziával szemben a békének, kulturának és demokráciának védelmezése által hozzájárult a nemzeti piac kibővitéséhez s ezáltal megadta a lendületet a termelési erők kifejlődésének.

A proletáriátusnak egyenlő gazdasági érdeke volt mindazon országoknak demokratikus és kulturális fejlődése, melyek saját országával eladó és vásárló viszonyban állottak. Ez volt a proletáriátus nemzetközi szolidáritásának legfontosabb biztositéka ugy a végső célokra, mint a mindennapi kérdésekre vonatkozólag. A munkásosztály politikájának főcélja a küzdelem volt a barbárság maradványai, a militarizmus határtalan követelései, az agrár vámok és a közvetett adók ellen és ezzel közvetve vagy közvetlenül a termelés erőinek kifejlődését segitette elő. És éppen ez az oka annak, hogy a szervezett

munkások nagy többsége politikailag a szociáldemokráciával egyesité erejét. A termelő erők fejlődésének minden akadálya a szakszervezeteket a lehető legközelebbről érinti.

Amint a kapitalizmus a nemzeti alapról nemzetközi-imperialista alapra tért át, a nemzeti termelés és vele együtt a proletáriátus gazdasági harca közvetlenül függővé vált a világpiac azon viszonyaitól, melyeket a dreadnaughtok és az ágyuk szereznek meg. Más szavakkal: a proletáriátusnak széleskörü történelmi értelemben vett alapvető érdekeivel szemben a proletáriátus különböző rétegeinek közvetlen szakma érdekei közvetlenül a kormányok külpolitikájának sikereitől vagy kudarcaitól váltak függővé.

Anglia más országokat jóval megelőzve a rabló imperializmus alapjára tette át kapitalista fejlődését és világuralmát a proletáriátus felső rétegeinek érdekévé tette. Az angol proletáriátus saját osztályérdekeit védve csupán arra szoritkozott, hogy nyomást gyakoroljon a burzsoá pártokra, melyek részt adtak neki is más országok kapitalista kizsákmányolásából. És nem is volt független politikája addig, amig Anglia nem kezdett kiszorulni a világpiacról, többek között leg-

főbb vetélytársának, Németországnak nyomása folytán.

De Németországnak ipari világ jelentőségüvé fejlődésével a német proletáriátusnak széles rétege is függővé vált a német imperializmustól, nem csupán anyagilag, de szellemileg is. *A Vorwärts* irta augusztus 11-én, hogy a német munkások, "akik a politikailag értelmesek közé számittatnak, kiknek éveken át hirdettük az imperializmus veszedelmeit, (bár *nagyon kevés sikerrel*, be kell vallanunk,)" éppen ugy szidalmazzák az olasz semlegességet, mint a legszélső soviniszták. De ez nem akadályozta meg a *Vorwärts*-et abban, hogy a német munkásokat az imperializmus véres munkájának igazolása végett "nemzeti" és "demokratikus" érvekkel tömje meg. (Némely irónak a hátgerince olyan hajlékony, mint a tolla.)

Azonban mindez nem változtat a tényeken. Amikor bekövetkezett a döntő pillanat, a német munkások öntudatában nem volt észlelhető engesztelhetetlen gyülölet az imperialista célok iránt. Ellenkezőleg, ugy látszott, hogy szivesen meghallgatják a nemzeti és demokratikus frázisokba burkolt imperialista sugdolózásokat. Ez nem az első eset,

hogy a német szociáldemokráciánál megnyilvánult a szocialisztikus imperializmus. Elég emlékezetbe idézni azt a tényt, hogy Stuttgarton a nemzetközi kongresszuson a német küldöttek többsége, nevezetesen a szakszervezeti tagok voltak azok, akik a gyarmatpolitika kérdésében a marxista határozat ellen szavaztak. Abban az időben ez szenzációs esemény volt, de jelentősége a mai események világitásában tünik fel tisztán. Ez idő szerint a szakszervezeti lapok a német munkás ügyét a Hohenzollern hadsereg munkájával sokkal öntudatosabban és sokkal magától értetődőbben kapcsolják össze, mint politikai lapjaik teszik.

Amig a kapitalizmus nemzeti alapon maradt, a proletáriátus nem tartózkodhatott attól, hogy parlamenti, községi és egyéb tevékenysége által részt ne vegyen a viszonyok demokratikussá tételében és a termelő erők kifejlesztésében. Az anarchistákat elszigeltségre és fokozatos kipusztulásra kárhoztatták azon törekvéseik, melyekkel formális forradalmi agitációt akartak inditani a szociáldemokrácia politikai harcaival szemben. De a mikor a kapitalista államok átlépik nemzeti formáiknak kereteit s imperialista világha-

talmakká válnak, a proletáriátus nem tud ellent állni ennek az uj imperializmusnak. És ennek oka az az ugynevezett minimális program, mely a nemzeti állam kereteihez alkalmazta céljait. Amikor fő gondja a vámszerződések és a szociális törvényhozás, képtelen olyan energiával küzdeni az imperializmus ellen, mint amilyennel a feudálizmus ellen küzdött. Az osztályharc régi módszereit, a piac mozgalmaihoz való alkalmazkodást használván fel az imperializmus által teremtett viszonyok közepette, maga is függővé válik az imperializmustól anyagilag is, szellemileg is.

A proletáriátus csakis a szocializmus zászlaja alatt mérheti össze forradalmi erejét az imperializmussal. A munkásosztály addig tehetetlen az imperializmussal szemben, amig nagy szervezetei megtartják régi opportunista taktikájukat. A munkásosztály mindenható lehet az imperializmus ellen, amikor a társadalmi forradalom harcterére lép.

A nemzeti parlamenti ellenzékeskedés módszerei nemcsak nem érnek el objektiv eredményeket, hanem a munkástömegek is elvesztik érdeklődésüket, mivel ugy látják,

hogy keresetüket és létüket nem érinti az, ami a parlamentben történik. Az imperializmus a világpiacon a parlamentaristák háta mögött éri el sikereit.

A nemzeti-parlamenti ellenzékeskedés módszerei nemcsak praktikus eredményeket nem érhetnek el, hanem a munkásokra sem képesek hatni, mivel a munkások ugy látják, hogy a parlamentaristák háta mögött az imperializmus fegyveres erővel csökkenti a munkabért és a munkás életét egyre függőbbé teszi a világpiacon való sikereitől.

Nyilvánvaló volt minden gondolkodó szocialista előtt, hogy a proletáriátus nem az agitáció által, hanem csupán egy történelmi világ-kavarodás által jut el az opportunizmustól a forradalomig. De azt senki se látta előre, hogy a történelem ezt a kikerülhetetlen taktika változást az Internationale szerencsétlen összeomlásával fogja megelőztetni. A történelem rettentő kíméletlenséggel dolgozik. Mi a történelemnek a rheimsi kathedrális? És mi néki néhány száz vagy ezer politikai reputáció? És mi néki százezrek vagy milliók élete?

A proletáriátus sokáig maradt az előkészitő iskolában, sokkal tovább, semmint

nagy előharcosai gondolták volna. A történelem kezébe vette a seprőt, a gyöngébb utódok Internationaleját elsöpörte, a lassu mozgásu milliókat kivezette a sikra, ahol végső illuzióikat vér mossa el. Rettenetes kisérletezés. Kimenetelétől talán az európai civilizáció sorsa függ.

XI. FEJEZET.

A forradalmi korszak.

A mult század végén Németországban heves vita támadt e kérdés felett: Milyen hatása van az ország ipari állammá fejlődésének a hadi erejére? A reakciós agrárpolitikusok, mint Sehring, Karl Ballod, Georg Hansen és mások, azzal érveltek, hogy a városi lakosság gyors szaporodása a földmüvelő kerületek rovására határozottan aláássa a birodalom hadi erejének alapját és aból természetesen az agrárius védő vám szellemében vonták le hazafias következtetéseiket. Ezzel szemben Lujo Brentano és hivei éppen az ellenkező nézet mellett kardoskodtak. Kimutatták, hogy az indusztrializmus nemcsak uj pénz és technikai forrásokat nyitott meg, de a proletáriátusban is kifejlesztette azt az életerőt, mely a támadásnak és védelemnek minden uj eszközét hatásosan képes felhasználni. Szaktekintélyeket idéz annak bizonyitására,

hogy még az 1870—71-iki régebbi tapasztalatok szerint is "a Westphalia tulnyomólag ipari kerületeiből való regimentek a legjobbak közé tartoztak." És ezt a tényt meglehetős helyesen azzal magyarázza meg, hogy az ipari munkás sokkal inkább képes beilleszkedni az uj viszonyokba s azokhoz alkalmazkodni.

Nos, melyik félnek van igaza? A jelenlegi háboru azt bizonyitja, hogy Németország, mely a kapitalista irányban a legnagyobb haladást tanusitotta, képes volt a legnagyobb katonai hatalom kifejlesztésére. És a háboru igazolta a többi országokban is, melyek a háboruba kerültek, hogy a munkásosztály milyen kolosszális és emellett kompetens erőt képes kifejteni háborus tevékenységében.

Nem a vallás babonája és a végzetben való megnyugvás által összetartott paraszttömegek horda szerü passziv hősiessége ez, hanem az áldozatkészség egyéni szelleme, mely benső ösztönből ered és egy Eszme zászlaja alatt sorakozik.

Azonban ez az Eszme, melynek zászlaja alatt ma a felfegyverzett proletári-

tus áll, a harcos nacionalizmusnak, a munkások igaz érdekei halálos ellenségének az Eszméje. Az uralkodó osztály elég erősnek bizonyult, hogy Eszméjét a proletáriátusra kényszeritse és a proletáriátus, cselekedetének tudatában, értelmességét, lelkesedését, bátorságát osztályellenségének szolgálatába állitotta. Ez a tény pecsételte meg a szocializmus rettentő vereségét. De a szocializmus győzelmére megnyitja minden lehetőségének az utját is. Nem lehet kétséges, hogy az az osztály, mely egy "igazságosnak" képzelt háboruban ekkora szilárdságot és áldozatkészséget tanusit, e tulajdonságainak kifejlesztésére még nagyob képességet fog tanusitani, ha az események folyamata olyan feladatot fog reá ruházni, mely méltó ennek az osztálynak történelmi hivatásához.

A munkásosztály felébredésének, felvilágosodásának és szervezésének korszaka megmutatta, hogy ennek az osztálynak olyan rengeteg forradalmi energiája van, mely nem jutott kellő szerephez a mindennapi küzdelmekben. A szociáldemokrácia sikra szólitotta a proletáriátus felsőbb ré-

tegét, de forradalmi energiájának is utját állotta olyan taktika elfogadásával, melyet kénytelen volt elfogadni, a *várakozás* taktikájával, azzal a sztratégiával, hogy hadd meritse ki az ellenfél saját magát. Ennek a korszaknak a jellege olyan tompa és reakciós volt, hogy nem adta meg a szociáldemokráciának az alkalmat arra, hogy a proletáriátusnak olyan feladatot tüzzön ki, mely áldozatkészségének szellemét teljesen igénybe vette volna.

Most az imperializmus ruház reá ilyen feladatokat. És az imperializmus ugy érte el célját, hogy a proletáriátust a "nemzeti védelem" sorompóiba állitotta, mely a munkások számára nem csupán munkájuk alkotásainak védelmét, nem csupán a rengeteg nemzeti vagyonnak a védelmét jelentette, hanem jelentette osztályszervezteiknek, pénztáraiknak, sajtójuknak, szóval mindannak megvédését, amit csüggedetlen, kinos harcokkal elértek több évtized folyamán. Az imperializmus erőszakosan felbillentette a társadalmi egyensulyt, elpusztitotta a szociáldemokrácia által épitett zsilipeket, melyek a proletáriátus forradal-

mi energiájnak áradatát szabályozták és *saját* medrébe téritették.

De ez a retttenetes történelmi kisérletezés, mely egyetlen csapással megtörte a szocialista Internationale gerincét, halálos veszélyt rejt magában a burzsoá társadalom számára is. A kalapácsot kicsavarta a munkás kezéből s helyébe odaadta a fegyvert. És a munkás, kit a kapitalista rendszer lekötött a géphez, hirtelen kiszakad megszokott köréből s megtanulja, hogy a társadalmi célok előbbre valók, mint tüzhelyének boldogsága, sőt mint maga az élet.

A munkás, kezében a fegyverrel, melyet maga kovácsolt, olyan helyzetbe került, hogy egyenesen tőle függ az állam politikai végzete. Akik rendes körülmények között kizsákmányolták és megvetették őt, most hizelegnek neki. És ugyanakkor benső ismeretséget köt az ágyuval, amit Lassalle minden alkotmány legfontosabb szakaszának nevezett. Átlépi a határokat, részt vesz erőszakos rekvirálásokban és segitséget nyujt abban, hogy a városok egyik kézből a másikba jussanak. Olyan változások tör-

ténnek, amilyeneket ez a nemzedék azelőtt sohse látott.

Mert ha a munkásosztály előőrsei ismerték is azt az elméletet, hogy a Jognak az anyja a Hatalom, politikai gondolatvilágukat áthatotta teljesen az opportunizmusnak, a burzsoá törvényekhez való alkalmazkodásnak a szelleme. Most a tények tanitásából megtanulják a legalizmus megvetését és lerombolását. Lelki világukban a nyugvó erők helyét dynamikus erők foglalják el. A nagy ágyuk beleverik fejükbe az eszmét, hogy ha egy akadályt nem lehet kikerülni, le lehet rombolni. Majdnem az egész férfi lakosság átmegy a háborunak eme iskoláján, mely olyan borzalmasan reális, egy iskolán, mely uj emberi tipusokat alakit. A vas kényszer ökle fenyegeti a burzsoá társadalomnak minden törvényét, erkölcseit és vallását. "A szükség nem ismer törvényt," mondá a német kancellár augusztus 4-ikén. Az uralkodók a nyilvánosság előtt piaci kofák nyelvén hazugozzák le egymást; a kormányok megszegik ünnepélyesen elismert kötelezettségeiket; és a nemzeti egyházak istenüket a nemzeti

ágyukhoz kötik, mint ahogy a fegyencet leláncolják a kényszermunkához. Nem nyilvánvaló-e, hogy mindezen körülményeknek alapos változást kell előidézniök a munkásosztály gondolkodásában, radikálisan ki kell gyógyitaniok őket a törvényesség kábulatából, melyben a politikai tespedés korszaka kifejezésre jut?

A tulajdonos osztályok nemsokára megriadva fogják tapasztalni e változást. Egy munkásosztály, mely keresztül ment a háboru iskoláján, szükségét fogja érezni, hogy az erő nyelvén beszéljen, mihelyt az első komoly akadályt találja magával szemben a saját országában. "A szükség nem ismer törvényt," fogják kiáltani a munkások, ha a burzsoá törvény parancs szavával igyekszik őket visszautasitani. És a nyomor, az az irtózatos nyomor, mely e háboru alatt uralkodik és uralkodni fog tovább befejezése után is, olyan lesz, mely a tömegeket jó sok burzsoá törvény megszegésére fogja kényszeriteni. Európának általános gazdasági kimerülése a proletáriátust fogja sujtani a legközvetlenebbül és a legkeményebbben. A háboru kimeriti az állam anyagi for-

rásait és a munkásosztály követelményeinek kielégitésére nagyon korlátoltak lesznek a lehetőségek. Ennek a hatalmas politikai harcokra kelle vezetni, mely mélyebbé, szélesebbé válva, a társadalmi forradalom jellegét öltheti magára, melynek kimenetelét persze most még senki sem láthatja előre.

Másrészt a háboru milliókból álló seregeivel és a pusztitásnak pokoli eszközeivel nem csupán a társadalom forrásait, hanem a proletáriátus morális erejét is kimeritheti. Ha belső ellenállásra nem talál, ez a háboru még több évig tarthat, váltakozó szerencsével, mig a főbb hadviselők teljesen ki nem merülnek. De ekkor a nemzetközi proletáriátusnak minden harci energiáját, melyet az imperializmus véres összeesküvése hozott felszinre, teljesen kimeriti a kölcsönös megsemmisitésnek rettentő munkája. Az eredmény az volna, hogy egész civilizációnk visszahanyatlana sok évtizedre. Az a béke, melyet nem az öntudatra tért népek akarata hoz létre, hanem a harcoló feleknek kölcsönös kimerülése, olyan béke volna, mint amilyennel a Balkán háboru ért

véget; egy az egész Európára szóló bucharesti béke volna.

Az ilyen béke ismét összefércelné az ellenmondásokat, ellenségeskedéseket és hiányosságokat, melyek a jelenlegi háborura vezettek. És sok egyébbel együtt két nemzedék szocialista munkája is eltünne nyomtalanul a vértengerben.

A két kilátás közül melyik a a valószinübb? Ezt elméletileg bajos volna előre meghatározni. A kérdés kizárólag a társadalom életerőinek müködésétől és mindenekfelett a forradalmi szociáldemokráciától függ.

"A háboru haladéktalan beszüntetése", az a jelszó, mely a szociáldemokrácia szétszórt sorait egyesitheti ujra ugy a nemzeti pártokban, mint az egész Internationaleban. A proletáriátus nem teheti függővé békére való törekvését a vezérkarok sztratégiai szempontjaitól. Ellenkezőleg, békére való törekvéseit szembe kell állitania e hadi szempontokkal. Amit a háborus kormányok a nemzet fentartási harcának neveznek, az valójában a nemzetek kölcsönös

megsemmisitése. Az igazi nemzeti védelem most a békéért való harcból áll.

A békéért való ilyen harc számunkra nem csupán azt jelenti, hogy az emberiség anyagi és kulturális javait mentsük meg a további őrületes pusztitástól. Első sorban olyan harcot jelent a mi számunkra, mely a proletáriátus forradalmi energiáját tartja meg.

Az pedig, hogy a proletáriátus sorait a békéért való harcra egyesitsük, azt jelenti, hogy a forradalmi szocializmus erőit állitsuk szembe a dühöngő, pusztitó imperializmussal az egész vonalon.

A föltételeknek, melyeknek alapján a békét meg kell kötni, — a népeknek a békéjét, nem pedig a diplomaták kiegyezését, — egyformának kell lenniök az egész Internationale számára.

Ne legyenek hadisarcok.

Legyen minden nemzetnek önrendelkezési joga.

Alakittassék meg az Európa Egyesült Államai, monarchiák nélkül, uralkodó feudális kasztok nélkül, titkos diplomácia nélkül.

A békeagitáció, melyet a szociáldemokráciának egyidejüleg kell folytatni minden rendelkezésére álló s jóakarat által megszerezhető eszközzel, nem csupán a munkásokat fogja kiragadni a nacionalista bódultságból; el fogja végezni a proletáriátus jelenlegi hivatalos pártjai belső megtisztitásának mentő munkáját is. A második Internationale nemzeti revizionistáit és szociálpatriotáit, akik a szocializmusnak a munkálkodó tömegekre gyakorolt hatását kiaknázták nemzeti militarista célokra, a munkásosztály meg nem alkuvó forradalmi békeagitációjával vissza kell vetni az ellenség táborába.

A forradalmi szociáldemokráciának most kevésbbé kellene tartani az elszigeteltségtől, mint bármikor. A háboru a legrettentőbb agitációt végzi önmaga ellen: A háborunak minden ujabb napja ujabb tömegeket hajt zászlónk alá, ha az a békének és a demokráciának becsületes zászlaja. A béke jelszava a legbiztosabb mód, melylyel a

szociáldemokrácia elszigetelheti Európában a militarista reakciót.

* * * * *

Nekünk, marxistáknak, nincs okunk a kétségbeesésre. A korszak, melybe lépünk, a *mi korszakunk lesz.* A marxizmus nem szenvedett vereséget. Ellenkezőleg: az ágyuk torkai Európa minden negyedében a marxizmus elméleti győzelméről harsognak. Mi maradt meg abból a reményből, hogy a fejlődés "békés" lesz; hogy a kapitalista osztály-ellentétek enyhülni fognak, hogy rendszeresen beleszövődünk a szocializmusba?

Az elvből reformerek, akik a társadalmi kérdést vámszerződésekkel, fogyasztó szövetkezetekkel, a szociáldemokrácia és a burzsoá pártok parlamenti kooperációjával remélték megoldani, most minden reményüket "a nemzet fegyvereinek" győzlemébe vetik. Azt várják, hogy a tulajdonos osztályok nagyobb készséget fognak tanusitani a proletáriátus szükségleteinek kielégitésére, mivel ez bebizonyitotta hazafiasságát.

Ez a remény ostobaság volna, ha nem rejlene mögötte egy másik, sokkal kevésbbé idealisztikus remény, — az, hogy a hadi győzelem a burzsoázia számára szélesebb imperialista tért nyit, melyen meggazdagodhat más országok burzsoáziájának rovására és a zsákmányból jutott a saját proletáriátusának a más országbeli proletáriátus rovására. *A szocialista reformizmus a valóságban átalakult szocialista imperializmussá.*

Saját szemeikkel láttuk, mily szánandóan mondott csődött az a remény, hogy a proletárjólét békésen fog fokozódni. A reformerek saját elméletükkel szemben kénytelenek voltak erőszakhoz folyamodni, hogy kikeveredjenek ebből a politikai zsákutcából, — és nem a népek erőszakához az uralkodó osztályok ellen, hanem az uralkodó osztályok katonai erőszakához más nemzetek ellen. A német burzsoázia 1848 óta lemondott arról, hogy forradalmi módszerekkel oldja meg problémáit. A feudális kasztra bizta, hogy az oldja meg a burzsoázia kérdéseit a háboru módszerével. A társadalmi fejlődés szembe állittotta a proletáriátust a forradalom problémájával. A

forradalom elől kitérve, a reformerek történelmi hanyatlásának éppen ugy be kellett következnie, mint ahogy a liberális burzsoáziáé bekövekezett. A reformisták is uralkodó osztályukra, vagyis ugyanazon feudális kasztra bizták, hogy a proletáriátus problémáját a háboru módszerével oldja meg. De a hasonlatosság itt véget ér.

A nemzeti államok megalakulása valójában hosszu időre megoldotta a burzsoázia problémáit és az 1871 után következő gyarmatháboruk hosszu sorozata befejezte ezt a korszakot, a kapitalista erők fejlődésének szinterét kibővitvén. A nemzeti államok által folytatott gyarmatháboruk korszaka a nemzeti államok jelenlegi háborujára vezetett, — a gyarmatokért. Miután a kapitalista államok a föld elmaradottabb részeit felosztották maguk között, nem maradt eme államok számára egyéb, mint hogy egymástól ragadják el a gyarmatokat.

"A népnek nem ugy kell beszélni, — mondja Georg Irmer, — mintha a német nemzet már elkésett volna attól, hogy a világ gazdászatáért és a világ-

uralomért versenyezzen, — hogy a világ már fel van osztva. Nem volt-e a föld már ujra meg ujra felosztva a történelem korszakaiban?"

(Los vom englischen Weltjoch, 1814, 42. old.)

Azonban a gyarmatok ujra felosztatása a kapitalista államok között nem fogja kiterjeszteni a kapitalista fejlődés alapját. Az egyik ország nyeresége a másiknak a veszteségét jelenti. Tehát Németországban az osztályharc ideiglenes lohadása csak ugy érhető el, hogy az osztályharc végtelenül intenzivebb lesz Franciaországban, Angliában és viszont. Ezenkivül döntő fontosságu tényező a kolóniáknak kapitalista fejlődése is, melynek a jelenlegi háboru hatalmas lendületet ád. Bármi legyen is a háboru kimenetele, az európai kapitalizmus imperialista alapja nem lesz tágasabb, hanem mindinkább szükebb. A háboru tehát nem fogja megoldani a kérdést imperialista alapon, hanem ellenkezőleg, égetőbbé teszi és a kapitalizmust eme alternativa elé állitja: *Állandó háboru vagy Forradalom.*

Ha a háborun a második Internationale nem tudott erőt venni, következményein nem tud erőt venni az egész világ burzsoáziája sem. Mi, forradalmi szocialisták, nem akartunk háborut. *De nem is félünk tőle.* Nem esünk kétségbe a tény felett, hogy a háboru összetörte az Internationale-t. A történelem már végzett az Internationale-lal.

A forradalmi korszak uj szervezeti formákat teremt a proletár szocializmus kimerithetetlen forrásaiból, uj formákat, melyek megfelelnek az uj feladatok nagyszerűségének. És ehez a munkához látunk haladék nélkül, a gépágyuk őrült bömbölésének, a kathedrálisok összeomlásának és a kapitalista sakálok hazafias üvöltésének közepette. E pokoli gyász-zene közepette tisztán tartjuk gondolkozásunkat és látó képességünket. Ugy érezzük, mi vagyunk a jövő egyetlen teremtő erője. Már sokan vagyunk, többen, mint amennyinek látszunk. Holnap többen leszünk, mint ma. És holnapután milliók kelnek föl zászlónk alatt, milliók, kik még most is, hatvanhét évvel a Kommunista Kiáltvány után, csak láncaikat veszithetik.